

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво – Могилянська академія»

Факультет гуманітарних наук

Кафедра історії

Кваліфікаційна робота

Освітній рівень – бакалавр

На тему: «Гайдамацький “промисел“ на Правобережній Україні (1734- 1768) рр.»

Виконала: студентка 4–го року навчання,

спеціальності: 032 «Історія та археологія»

Освітньо-наукової програми: «Історія»

Штойко Валерія Вікторівна

Науковий керівник: Маслійчук Володимир Леонтійович

доктор історичних наук, доцент

Рецензент: Сердюк Ігор Олександрович

доктор історичних наук, професор

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____ « _____ » 2026

Київ – 2026

Декларація академічної доброчесності

студентки НаУКМА

Я Штойко Валерія Вікторівна студентка 4-го р. н. факультету гуманітарних наук, спеціальності 032 «Історія та археологія»

пошти: v.shoiko@ukma.edu.ua підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Гайдамацький “промисел“ на Правобережній Україні (1734-1768)рр.» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містять порушень, передбачених пунктами 3.1.1 – 3.1.6. Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомена;

- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь – який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck.
- даю згоду на архівування моєї роботи в репрезентаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

АНОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи

Тема «Гайдамацький “промисел” на Правобережній Україні (1734- 1768) рр.»

Автор: студентка 4-го р. н. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 032 «Історія та археологія» освітньої програми «Історія»

Науковий керівник __Маслійчук Володимир Леонтійович __

Захищена «__» _____ 2026 р.

Короткий зміст роботи:

Кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра за напрямом Історія та археологія – Національний університет «Києво-Могилянська академія». – Київ, 2026 р.

Кваліфікаційна робота є комплексним дослідженням гайдамацтва як соціального бандитизму на теренах Правобережної України. Роботу присвячено класифікації види злочинів, і їхню пріоритетність за кількістю випадків. Також у роботі розглянуто, те, які категорії були потерпілими від нападів гайдамаків. Звернено увагу на вік і сімейний стан гайдамаків, залучаючи класифікацію Еріка Гобсбаума. У роботі також досліджено речовий зріз награвованого. Робота має на

меті реконструювати діяльність гайдамацьких загонів через призму вчинення злочинів і те хто був потерпілими сторонами.

Для розкриття теми були залучені матеріали архіву ІР НБУВ. — Ф. 9. та історіографію яка дає змогу провести дослідження. Окрім того, викладено коротку довідку щодо зовнішньої історії простору, який був на той момент у складі Речі Посполитої й те якою була соціальна, політична та економічна ситуація в межах трьох воєводств. Особливу увагу приділено характеристиці учасників руху — їхнього віку та сімейного стану — із залученням класифікації Еріка Гобсбаума. Дослідження також містить аналіз «речового зрізу» награбованого майна захопленого у потерпілих.

В результаті у роботі було представлено гайдамацтво як специфічну форму соціального бандитизму, висвітлено характер нападів та соціальний портрет постраждалих осіб. Дослідження повсякденної діяльності гайдамацьких ватаг дає змогу створити уявлення про те, наскільки строкатим і непослідовним був цей промисел. Зрештою, праця розширює історіографічну базу та пропонує новий погляд на соціальну природу гайдамацтва у ранньомодерну добу.

ЗМІСТ

Вступ ..... с. 2-4.

РОЗДІЛ І ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ГАЙДАМАЦЬКОГО РУХУ

1.1 Історіографія ..... с. 5-13.

1.2 Джерельна база..... с. 13-16.

РОЗДІЛ ІІ РІЧ ПОСПОЛИТА І СОЦІАЛЬНА ОСНОВА ГАЙДАМАЦЬКОГО РУХУ

.....

2.1 Простір для гайдамацтва на теренах Правобережної України .....с. 17-28.

2.2 Вік та сімейний стан гайдамаків .....с. 28-36.

2.3 Співпраця з місцевим населенням, свої «братчики».....с. 36-47.

РОЗДІЛ ІІІ ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАВОВА КЛАСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГАЙДАМАЦЬКИХ ЗАГОНІВ .....

3.1 Соціальне походження потерпілих : роди діяльності та різноманітність станів населення с. 48-55.

3.2 Кримінально-правова характеристика діянь: розрізнення видів злочинів: позика, крадіжка, грабунок та вбивство ..... с. 55-64.

3.3 Речовий зріз награвованого майна та продовольства .....с. 64-69.

Висновок.....с. 69-71.

Список джерел і літератури .....с. 72- 75.

Додатки.....с. 77- 146.

Вступ

Питання історії соціальних рухів і виявів злочинності є одними із провідних питань соціогуманітарних дисциплін. Дане питання увиразнюється сьогодні під впливом сучасних викликів: наслідків воєн, зміни системи покарань, соціальної складової вчинення зловмисних дій. Гайдамацький рух є однією з наскрізних тем щодо української історії XVIII ст. Важливим буде не лише сам аспект зародження того чи іншого явища, але і контексти й умови змоги його поширення. Дані питання вже описані істориками з різних точок зору як щодо політичної моделі, так і кризи держав, де постає значна проблема в контролі над простором і населенням. На сьогодні досі побутує сприйняття гайдамаків через призму національних героїв та цілковито позитивних персонажів. Дане ставлення має коріння в поезії Тараса Шевченка й інших поетів романтиків, перших національних істориків. У даному разі, з історіографічними викликами, мабуть, слід дослідити феномен гайдамацтва з точки зору концепції «соціального бандитизму», взоруючись на модель Еріка Гобсбаума, що не втрачає дослідницького потенціалу до сьогодні. Це, своєю чергою, і зумовлюватиме **актуальність** нашої роботи. Потреба нашої праці продиктована і тим, що незрідка дослідники розглядали гайдамацький рух поверхнево, не вдаючись в деталі та особливості. А, власне, дослідження гайдамацтва як промислу запорозьких козаків до часу Коліївщини 1768 р. проведено радше узагальнено і побіжно. Ми ж спробуємо заповнити прогалину, спираючись на наявні праці, а також джерела за якими можна дізнатися і проаналізувати питання функціонування гайдамацького промислу як вияву «соціального бандитизму».

Отже, **Об'єктом роботи** є гайдамацькі ватаги в Правобережній Україні в 1734 – 1768 роках, а **предметом** діяльність гайдамаків ватаг крізь призму кримінальних справ.

Метою роботи є дослідити гайдамацький промисел з погляду «соціального бандитизму», що буде досягнуто після виконання завдань дипломної роботи.

Завданнями роботи є:

1. Проаналізувати джерельну та історіографічну базу дослідження, а також з'ясувати просторово-географічні межі виникнення та поширення гайдамацького промислу.
2. Визначити соціальний портрет гайдамаків та характер їх взаємодії з оточенням, дослідивши віковий склад, мотивацію учасників, їхні соціальні зв'язки та роль місцевого населення у підтримці руху.
3. Дослідити правові та функціональні аспекти гайдамацтва, зокрема типологію злочинів, об'єкти нападів (потерпілих) та структуру матеріальної вигоди, що була першочерговою метою грабунків.

Хронологічні межі: це 1734 – 1768 роки де нижня дата зумовлена створенням й початку функціонуванням Нової Січі та початку активізації діяльності гайдамацьких загонів в Правобережній Україні, верхня ж зумовлена початком повстання Коліївщини в 1768 році.

Територіальні рамки: У дослідженні переважно охоплено територію Правобережної України (три воєводства Київське, Брацлавське і Подільське, що на той час були у складі Речі Посполитої).

Методологія нашого дослідження базується на критичному аналізі джерел та історіографії, загальних методах аналізу та синтезу. Також у дослідженні застосований метод якісного аналізу на основі якого було створено таблиці, які демонструють ту чи іншу тенденцію, ми використовуємо методи пов'язані з соціальною історією, криміналістикою і історією повсякдення.

Структура роботи : зумовлена її метою і завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та чотирьох додатків у вигляді таблиць. Кількість розділів відповідає кількості поставлених завдань.

РОЗДІЛ І

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1. 1. Історіографія

Тема гайдамацького руху набула істотного поширення в історіографії. Є низка праць, які описують, яким було загальне тло подій того часу, що відбувалися на Правобережжі, та висвітлюють питання гайдамацького руху й початків гайдамацтва. Багато у чому ставлення до гайдамак зумовлене державною ідеологією, що вбачала у них «бандитів», що виходять поза рамки законних дій. З другого боку, постання модерних національних рухів ідеалізувало гайдамак, як виразників інтересів українського селянства і національних героїв.

Одним із перших хто звернув увагу на гайдамаків був Аполлон Скальковський. Він у своїй праці «Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII столетии 1733 – 1768». У ній автор розглядає питання гайдамацтва. Де характеризує гайдамаків як грабіжників. Називаючи їх піратами на суходолі¹. Наголошуючи на тому, що гайдамаки озброювались для грабунку і розбоїв, Скальковський таким чином підкреслював кримінальність даного руху. Ще одним автором який звернув увагу на гайдамаків був Пантелеймон Куліш де у праці «История воссоединения Руси» в третьому томі побіжно згадував про гайдамаків, які, на його думку, були «хижаками» та «розбійниками»². Розглянув питання гайдамацтва і письменник белетрист Данило Мордовцев. Він у своїй

---

¹ Скальковський. А. А. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII столетии 1733 – 1768. Одеса. 1845. С. 7.

² Куліш. П. А. «История воссоединения Руси» Т. 3. Москва. 1877.с. 374.

праці «Гайдамачина» характеризує гайдамаччину як соціальний проєкт, який був неминучим через те, що відбувався гніт селянства шляхтою Речі Посполитої. Автор оповідає про гайдамаків як про «хижаків», які вбивали й жорстоко чинили під час грабунків де на вільних землях «дикого поля» можна було вчинити злочин³. Важливим для дослідження буде аспект «бродяг» і того як вони реалізовували грабіжницькі дії що детально розглядає автор. Ще одним аспектом, на якому акцентує Мордовцев була співпраця гайдамаків з місцевим населенням⁴. Писав про гайдамаків і Михайло Максимович де в одній зі своїх праць присвячує один з розділів подіям Коліївщини. Де він очікувано першочерговою бачить боротьбу проти гнобителів і повстання ніж грабіжницькі дії. Зазначаючи що це не просто грабунок заради наживи⁵. В основі вбачаючи й те, що повстання буде мати характер визвольної боротьби. Що у своєю чергою також є відповіддю на пригнічення нижчих верств населення.

Крім того, працю «Очерк Колиивщини по неизданным и изданным документам 1768 и ближащих годов» присвячену гайдамакам написав Яків Шульгін в якій він, пропонує глибший соціальний аналіз гайдамацького руху. З акцентом на соціальний аспект і причини та контексти підтримки гайдамаків та розгортання народного руху із залученням селян⁶. В праці автор проаналізував

---

³ Мордовцев. Д. Л. Гайдамачина. Санкт – Петербург. 1884. С. 10 .

⁴ Там само. С. 130 – 131.

⁵ Масимович.М.О. Сказание о Колиивщине. Киевъ явился градом великимъ. Вибрані твори. Київ. Либідь. 1994. с. 441.

⁶ Шульгін Я. Н. Очерк Колиивщини по неизданным и изданным документам 1768 и ближащих годов». Київ. 1890. с. 209.

соціальну складову загонів, що дало змогу називати Коліївщину соціальною війною⁷.

Найдетальніше та акцентуючи на тих моментах, які ми досліджуємо в гайдамацтві, був Володимир Антонович. Він в передмові до збірки документів «Архив – Юго Западной Росии» (третьй том)⁸ детально досліджує різні аспекти гайдамацтва від початку і причин виникнення до побутування поширення співпраці з місцевим населенням⁹. До того ж автор підходить до питання гайдамаків з позиції соціальної боротьби. Він точково зупиняється на характеристиці даного промислу, де гайдамаки, на його думку, є «ворами» та «разбойниками». В цій книзі він, крім того, що видає друком джерела де описані різні випадки так чи інакше пов'язані з гайдамаками. В передмові до праці він розбираючи певні приклади з джерел намагається характеризувати та дослідити гайдамацький промисел його природу особливості. Автор своєю чергою підкреслює про ситуативність нападів, які здійснювали гайдамаки¹⁰. Де застосування сили під час нападів буде на думку автора неминучим. Першочерговим у гайдамацькій діяльності, у цій передмові для Антоновича був елемент наживи. Детально досліджує автор і питання того хто був потерпілою стороною і зазнав нападу гайдамаків¹¹. Приділено автором увагу і до поділу здобичі, а також різним методам переховування і перевезення награваного, аби

---

⁷ Серчик. В. Коліївщина. Запоріжжя. 2025. С. 30. Автор апелює до новизни контекстів і питань на яких детально зупиняється Шульгін, крім того він використовує справи «Коденської книги справ», яка розширює уявлення про сам гайдамацький рух.

⁸ Архив Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. с. 897.

⁹ Там само. С.12. 33.

¹⁰ Там само. С. 15.

¹¹ Там само. С. 45. 47.

не бути пійманим¹². Автор вважає, що дані діяння це рух низів населення, які є супровідною річчю в даному просторі коли існує пригнічення і різні прошарки населення, що своєю чергою є неминучим. Крім того, нажива буде присутня в даному промислі, але не буде основним і першочерговим аспектом.

Дані історики М. Максимович, Я.Шульгін, В.Антонович в переважній більшості окреслюють питання гайдамацтва з погляду національного та соціального аспектів, гайдамаки, як і козаки, у них постають в образі рятівників селян, населення від польських гнобителів. Окрім того, сам розгляд питання гайдамацтва окреслено під кутом зору національності, й простежується модель пантеону героїв які є рятівниками від «релігійних утисків». Багато в чому уявлення про гайдамацький рух були спричинені романтичною поезією Тараса Шевченка, пізніші автори залежні від поезії Шевченка, а саме твору «Гайдамаки», де основні герої – керівники цього повстання Іван Гонта і Максим Залізняк.

Початки ХХ ст. і потреба синтезу національної української історії призводять і до пожвавлення інтересу до національного контексту. Найбільш значущим сюжетом в історії України Михайло Грушевський вважає час з початку діяльності гайдамаків. Він пише про причини їхньої діяльності апелюючи до права і захисту прав селян і біднішого населення від панів і їхнього гніту наділяючи тих рисами героїв та визволителів до яких долучалися й місцеві. Автор виводить початки визволення, яке чинили не лише гайдамаки, але й опришки допомагаючи місцевому населенню. Тут помітною буде теза автора про те, що хоч вони й грабували, але лише панів і гнобителів наділяючи гайдамаків позитивним аспектом. Не зважаючи на негативні аспекти самого «розбою».

---

¹² Архив Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. С.53.

Пишучи про це таким чином «Тутешні монахи, міщани і навіть московські вояки дивилися також на гайдамаків як на борців против польської неволі, за кривду українську і тому вважали за добре діло всяким способом їм коли не помагати, то принаймні не шкодити¹³. Автор акцентує увагу на тому чому ж гайдамаки мали змогу робити грабунки й те що селяни допомагаючи їм прагнули позбутися панів¹⁴.

Олександра Єфименко у своїй праці «Очерк истории украинского народа» на відміну від Грушевського характеризує як гайдамаків, так і їхні діяння як негативні, які ще більше посилювали кризу в правобережній Україні. Криза ж почалася з того, як значні магнатські роди на території Правобережної України почали вводити панщину яка могла сягати й 200 днів на рік. Авторка звертає увагу й на проблему в контролі над ватагами гайдамаків, які в часи й так важкого життя для селян вбивали й грабували мирне населення¹⁵.

Великі геополітичні й соціальні зміни першої третини ХХ ст. призводять до перегляду чи доповнення характеристики важливих подій української історії. У даному разі, важливою видається робота українського історика Осипа Гермайзе під назвою «Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів». В ній автор першочергово намагається дослідити економічне тло в Правобережній Україні, а після того виводити означення і характеристики гайдамацькому руху¹⁶.

---

¹³ Грушевський М. С. Ілюстрована. Історія України. Видавництво Чорторійських. Нью – Йорк. 1967. С. 445. с. 575.

¹⁴ Там само. С. 443 – 450.

¹⁵ Єфименко. О. «История украинского народа» Либідь. Київ. 1990. С. 357 – 362. с.512.

¹⁶ Осип Гермайзе. Коліївщина в світлі ново – знайдених матеріалів. Україна. Трьохмісячник українознавства. Київ. 1924. С. 21.

Зважено автором і на торгівельну основу козацького життя і побуту, коли бракує хліба загострюються економічні обставини. В такому разі важливим для нашого дослідження є те, що автор висвітлює те як в Російській імперії гайдамаків визнавали «разбойниками»¹⁷. Автор також висвітлює питання віку та соціального походження, хоча зовсім побіжно радше як приклад.

В монографії під назвою «Коліївщина» Владислав Серчик пише про гайдамаків не лише як про «грабіжників», «воров» і тих хто вбивав. Він взорує свою ідею на те, що на території Правобережної України через низку обставин існував гніт селян і такі дії гайдамаків і поширення діяльності гайдамацьких ватаг буде неминучим. Автор підходить до питання гайдамацького руху через призму народно – визвольної боротьби, яка не обходилася й без релігійного чинника¹⁸.

Однак історіографія другої половини ХХ – початку ХХІ ст. запропонувала низку концепцій як щодо характеристики соціальних рухів, так і висвітлення історії Речі Посполитої останніх десятиліть її існування. Важливою у даному разі є концепція Еріка Гобсбаума, що у праці «Bandits»¹⁹ (1969) дає нам простір і фокус дослідити гайдамацтво як вияв «соціального бандитизму». До дослідження залучено ще одну працю автора «Primitive rebels» (1959).²⁰ Важливою для дослідження є праця Річарда Батервіка «Світло і племін. Річ Посполита в 1733 – 1795 роки»²¹. В ній автор зачіпає питання територій

---

¹⁷Там само. С. 34.

¹⁸ Серчик. В. Коліївщина. Запоріжжя. 2025. с.272.

¹⁹ Hobsbawm E. J. Bandits. New York. 1969. p.185.

²⁰ Hobsbawm. E. J. Primitive rebels. Owen Jones. Abacus. 2017. p. 208.

²¹ Баттервік. Р. «Світло і племін». Річ Посполита 1733- 1795. Локальна історія. пер. з англ. Л.Пиласва. Львів. 2025. с. 576.

Правобережної України, що перебували під владою Речі Посполитої й підходить до питання того що те що території є малоконтрольованими державною владою це також і криза в середині імперії. Ба більше це впливатиме і на управління і контроль, який викликатиме низки фінансових вкладень і військового контролю за ресурсами. До питання гайдамацтва як соціального бандитизму на українських теренах і того, як його можна схарактеризувати влучно описує Наталя Яковенко у своїй книзі «Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України»²². Надає свої тлумачення щодо поширення гайдамацтва і Ольга Посунько у праці про Нову Сербію²³, яка зазначає про терени півдня України, куди заходили гайдамаки. Детально описуючи терени Нової Сербії і територію біля Фортеці Святої Єлизавети. Помічною в такому випадку буде і праця Владислава Грабовського «Ханська Україна»²⁴.

Багато різносторонніх аспектів щодо гайдамацтва висвітлює у своїй дисертації «Гайдамацький рух 1715 – 1760 рр.: перебіг та сприйняття сучасниками» Олександр Кушнір²⁵. Тим часом автор не лише акцентує увагу на тому з якого часу потрібно виводити початки гайдамацького «промислу», але й те що саме активність селян була предтечею до пожвавлення і розгортання діяльності гайдамацьких ватаг на ширшій території. Підкріплюючи свою тезу автор пише це так «Основу гайдамацьких загонів склали селяни тих

---

²² Яковенко. Н. Нарис історії Середньовічної та ранньомодерної України. Критика. Київ. 2006. с.573.

²³ Посунько. О. М. Історія Нової Сербії та Слов'яносербії. Запорозька спадщина. Вип. 8. С.80.

²⁴ Грибовський В. Ханська Україна. Філіо. Харків. 2025. с. 414.

²⁵ Кушнір. О.О. дис. «Гайдамацький рух 1715 – 1760рр: перебіг та сприйняття сучасниками Олександр .Київ. 2013. с. 191.

українських земель, які перебували у складі Речі Посполитої (Волинь, Поділля, Брацлавщина, Південна Київщина)»²⁶. Пишучи також про передумови автор запевняє що саме панщина і погіршення стану селянства призводить до того що вони тікатимуть від панів і таким чином поповнюватимуть загони гайдамаків через що самі напади ватаг не будуть припиняти активні напади на місцеве населення.

Про початки зародження гайдамацтва причини та обставини описує Тетяна Таїрова-Яковлева у праці «Коліївщина. Певною мірою виводячи початки гайдамацтва з ідеї що козакам потрібно повернути все те, що було за Хмельницького. Йдеться про часи 1648 років»²⁷. Окрім того, залучено працю Івана Синяка яка має назву «На воровствах и разбоях не бываль и с такими людьми знакомства не имель»: Декілька документів до історії Коліївщини 1768 року»²⁸.

До дослідження також залучені праці Володимира Мільчева під назвою «Запорозьке гайдамацтво XVIII ст. як здобичницький промисел козацтва»²⁹, що розглядає гайдамацтво як спосіб наживи й здобичі яким користуються гайдамацькі ватаги й таким чином намагаються прогодуватися. Звернено увагу на причини та початки даного промислу і те яким він був як його потрібно

---

²⁶ Кушнір. О.О. дис. «Гайдамацький рух 1715 – 1760рр: перебіг та сприйняття сучасниками Олександр .Київ. 2013. С. 75.

²⁷ Таїрова-Яковлева. Т. Коліївщина. Великі ілюзії. Тов. Видавництво. «Кліо». пер. з рос. Т. Киришталовська. Київ. 2021. с.256.

²⁸ Синяк І. Синяк С. «На воровствах и разбоях не бываль и с такими людьми знакомства не имель»: Декілька документів до історії Коліївщини 1768 року // Український історичний журнал № 1. Київ. 2024. с.18.

²⁹ Мільчев В. Запорізьке гайдамацтво XVIII ст. як традиційний здобичницький промисел козацтва // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Запоріжжя, 2008. Вип. XXIV . с.11.

тракувати. Ще однією працею яку ми залучили до дипломної роботи буде праця Володимира Мільчева під назвою «Гайдамацтво на нижньому Побужжі у 1750 – на початку 1760 років³⁰», де автор описує контекст «трьох кордонів» та імперій в межах яких буде розвиватися такий промисел як гайдамацтво.

Є низка важливих допоміжних досліджень щодо студій, зокрема щодо сімейного стану козацтва - робота Лариси Юди під назвою «Гендерний аналіз родинних традицій»³¹, також це праці про те яким було місце жінки і чи була вона присутня в житті козака. Це праця Юлії Павлової «Статус жінки в правових традиціях Запорозької Січі»³², окрім того, це праця Людмили Іваннікової «Баба» на Січі шлюби та безшлюбності запорожців у фольклорі степової України»³³.

1.2. Джерельна база

Наявність джерел зумовлюється станом збереженості проаналізованих документів. У нашому випадку ті документи, які залучаються до дослідження, частково збережені. Окрім того, методи збору будуть зменшувати кількість джерел, тому сам факт наявності джерела буде першочерговим. Джерельна база неповна. Дані, подані в джерелах, вважаються автентичними, але сам характер джерел різнитиметься, тому до такого їх типу потрібно ставитися критично. Бо характер запису і тип запису викликаний самим типом джерела, де, до прикладу,

---

³⁰ Мільчев В. Гайдамацтво на нижньому Побужжі у 1750 – на початку 1760-х років // Запорозька старовина. Київ. Запоріжжя. 2005. Вип. 3. с.13.

³¹ Юда Л. А. Гендерний аналіз українських родинних традицій. с.5.

³² Павлова А. Ю. Статус жінки в правових традиціях Запорозької Січі Матеріали VI Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. Харків. с. 12.

³³ Іваннікова Л. «Баба» на Січі: шлюби та безшлюбність запорожців у фольклорі степової України. Київ. Слово і Час. 2017. № 3. с.9.

в одному джерелі зафіксовано той чи інший параметр, а в іншому цих даних не згадано. Що не завжди свідчитиме про те, що даної інформації не мало бути в джерелі, бо саме джерело за своєю природою створення могло не містити того чи іншого параметру (в кожному конкретному випадку). Через низку причин.

До написання протоколів, документів і рапортів шаблон не був сталим радше збігалися деякі параметри, чи описові дані. До прикладу, протоколи допитів мали дуже різну специфіку та обсяг інформації, іноді зовсім протилежної. З цього випливає запитання: коли в нас наявний той чи інший опис якоїсь події, чи ситуації, як простежити конкретний тип злочину? І де є та межа розрізнення?

Джерела, які ми досліджуємо, можна поділити на опубліковані та не опубліковані. Опубліковані:

«Архив Юго-Западной России», том 3, з передмовою Володимира Антоновича, а також низкою джерел, які згадують діяльність гайдамацьких ватаг³⁴. Це збірник «Гайдамацький рух на Україні у XVIII століття³⁵»

«Архів Коша Нової Запорозької Січі», корпус документів 1734–1775 рр³⁶. Багатотомний збірник «Архіву Коша» має низку документів, які висвітлюють зносини з Російською імперією. Це офіційна канцелярська документація Коша – найвищого виконавчого органу влади Запорозької Січі. «Архів» містить

---

³⁴ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. с. 897.

³⁵ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Наукова думка. Київ. 1970. с.657.

³⁶ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Т. 1 Київ. 1998. Т. 2. Київ. 2000. Т.3. Київ.2003. Том 4. Київ. 2006. Т. 6-7 Київ. 2019.

документи, які створювалися в канцелярії кошового отамана та військової старшини.

Тут наявні: 1. Нормативно-правові документи – універсали гетьманів, царські та імперські укази, грамоти, постанови Коша. 2. Дипломатичне листування з Кримським ханством, Османською імперією, російськими урядами, гетьманською адміністрацією, сусідніми державами та прикордонними урядовцями. 3. Військові документи – накази кошового, рапорти старшин, списки козаків, розподіл військових загонів, звіти про походи. 4. Судові матеріали – протоколи розгляду справ, скарги, рішення судів, розшукові листи. Це також відомості про зимівники, скарги селян, реєстр майна. Значна частина документів – це неофіційна документація. Багато документів місцевої документації місцевих органів влади й органів керівництва Січі окремо. У дослідженні також присутні справи з «Коденської книги судових справ», том 2. Значна частина опублікованих документів міститься у збірниках: «Архів Коша», томи 1, 2, 3, 4, 6–7; «Архив Юго-Западной России», том 3; «Гайдамацький рух на Україні», частини 1, 2; «Коденська книга судових справ»³⁷, том 2. Це збірка судових справ польського суду. Ця збірка справ та документів про справи кримінального характеру в яких фігурували гайдамаки. До того ж існує багато неопублікованих джерел, що перебувають в українських архівосховищах. До роботи залучено справи Фонду ІХ «Архіву фортеці святої Єлизавети»³⁸ Інституту рукопису НБУ. Вони стосуються території Фортеці Святої Єлизавети, що також зіставляються з територією Нової Сербії.

---

³⁷ Коденська книга судових справ. Археографічна комісія Всеукраїнської академії наук. Київ. 1931. Т. 2. с. 436.

³⁸ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети) Спр. Е. 1001 – 1006. Спр. Е. 1045–1047. Е. 499–520. Спр. 238–243.

У ньому містяться справи, що стосуються донесення про перетинання кордону, де фігурують контрабандисти та гайдамаки. Отже, джерельна база є достатньою і дозволяє здійснити повноцінне дослідження. Дана тема потребуватиме ще досліджень. І тому в майбутньому в ході дослідження джерельна база розширюватиметься. Зокрема у перспективі це робота із джерелами з Центрального державного історичного архіву України у місті Києві, з фонду 59 – Київської губернської канцелярії³⁹.

Підсумовуючи звернімо увагу на те, що основні питання наших студій розглянуті історіографією недостатньо. В переважній більшості було досліджено саме повстання 1768 року «Коліївщина». Низка тем була уникнена та не досліджена. Почасти це спричинено і тим що, історіографія, яка описує дану тему уникає низки дражливих питань. Дане дослідження має на меті висвітлити ці питання з точки зору інших концепцій і подекуди інакшої інтерпретації джерел.

---

³⁹ ЦДІАК України. Ф. 59.

РОЗДІЛ II

РІЧ ПОСПОЛИТА І СОЦІАЛЬНА ОСНОВА ГАЙДАМАЦЬКОГО РУХУ

2.1. Простір для гайдамацтва на теренах Правобережної України

Гайдамацький рух і питання мотивів учасників цього руху, детально описані істориками. Нашим завданням є дослідити гайдамацький промисел як явище «соціального бандитизму». Оскільки в нас є територіальні рамки контекст та ситуація яка буде стосуватися саме цього простору. Йдеться про терени Правобережної України, а саме це три воєводства Київське, Брацлавське, Подільське, які в дослідженій нами час перебувають в складі Речі Посполитої.

Термін «соціальний бандитизм» був запроваджений Еріком Гобсбаумом. Він у своїй праці «*Bandits*» описує це так: «У горах і лісах бандити-чоловіки поза межами закону та влади (традиційно жінки – рідкість), жорстокі та озброєні, нав'язують свою волю шляхом вимагання, пограбування. Роблячи це, бандитизм водночас кидає виклик економічному, соціальному та політичному порядку – тим, хто має владу або претендує на владу, закон і контроль над ресурсами».⁴⁰ На що ми будемо взоруватися. Де чоловік стає бандитом, тому що робить щось що не вважається злочинами за місцевими звичаєм, але таким чином це визначає держава чи місцеві правителі⁴¹.

Окрім того, Наталя Яковенко вживає цей термін щодо української історії для окреслення ситуації на Правобережній Україні в 1730–1760 рр. Вона пише про гайдамаків таким чином: «Крім усього, коли на старі місця у 1730-х рр.

---

⁴⁰ Hobsbawm E. J. *Bandits*. New York. 1969. P. 16.

⁴¹ Hobsbawm. E. J. *Primitive rebels*. Owen Jones. Abacus. 2017. P. 19.

повернулася вигнана Петром I Запорозька Січ, її близький подих знову став відчуватися на Київщині та Східному Поділлі. Що ж до запорожців, то вони завжди почувалися тут як удома – адже це була їхня земля, віками поливана козацькою кров'ю, тож “гуляти” на ній вони вважали за своє незаперечне право. А до кого схилялися симпатії селян – до чужої «лядської» влади чи до запорозьких гуртів – зайве питати». Що справді є таким і в цьому випадку простір надає можливості для здійснення грабунку.

Таким чином, «Ось на такому неоднорідному тлі у двох прикордоннях Речі Посполитої (київському – на межі з запорозьким степом, і галицькому – у лісах та полонинах Карпат, де сходилися межі Польського королівства, Волощини й Угорщини) набуває величезного розмаху соціальний бандитизм, який тогочасні джерела називають опришківством і гайдамаччиною».⁴² Між іншим, Ерік Гобсбаум зазначає про загальну рамку того, що ситуація і суспільство в яких виникає соціальний бандитизм самі собою дуже схожі⁴³. Окресливши, що таке «соціальний бандитизм», варто зачепити аспект певною мірою перехідного (стану) здобичництва в «соціальний бандитизм», який описує Владислав Грибовський. Він характеризує це таким чином: Здобичництво, що раніше слугувало важливим регулятором відносин між пограничними спільнотами, було чинником соціалізації, еластичного реагування на зовнішнє довкілля й ранжування в середині них, тепер набувало рис асоціальності як з українського, так і з кримсько – ногайського боків. Гнучку систему взаємності (послуга за послугу, кривда за кривду), побудовану на міжособовій взаємодії, зі степового

---

⁴² Яковенко. Н. Нарис історії Середньовічної та ранньомодерної України. Критика. Київ. 2006. С. 482.

⁴³ Hobsbawm. E. J. Primitive rebels. Owen Jones. Abacus. 2017. P. 19.

пограниччя витіснив знеособлений ринок і контроль з боку чужих для України держав, які розмежували своїми кордонами степовий простір. За цих умов здобичництво вироджувалось в бандитизм, що його будь – яка державна система розглядає, в першу чергу, як посягання на власну монополію застосування насильства⁴⁴. Напади гайдамаків були характерними для Правобережжя, але також поширювались на інших тернах. Що також свідчить про те, що гайдамацтво не є лише феноменом що відбувається в Правобережній Україні це явище і території (Ханської України). Показовим буде грабунок містечка Балта⁴⁵ гайдамаками в 1768 році. Зважмо на те як, імперії будуть визначати грабіжницькі дії гайдамаків. Що власне і буде характерно для імперії в цьому випадку Російської це назвати гайдамаків «соціальними бандитами». Також в уявленні, гайдамак був вихідцем з Запорозької Січі. Як писала в маніфесті про зруйнування Січі імператриця Катерина II, «гніздо бандитизму»⁴⁶ Все це можна пояснити тим що для держави гайдамаки будуть по за законом саме тому вони «разбойники», «воры», які по за законом знаходяться, отже по за системою. Але в це й самий час самі гайдамаки не вважали дану практику чимось кримінальним чи не правильним, а навпаки вважали, що це повсякденна практика аби вижити.

Таким чином гайдамак це – «розбійник», учасник грабунків, який є вихідцем з Січі тобто запорозький козак. Хоча не завжди було так, оскільки в гайдамацьких ватагах були представники і інших прошарків населення: селяни – втікачі,

---

⁴⁴ Грибовський В. Ханська Україна. Філію. Харків. 2025. С. 177.

⁴⁵ Яроменко І. Б. Напад гайдамаків на м. Балта в 1768 р. // Історіосфера : матеріали Тринадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2018. С.2.

⁴⁶ Маніфестъ Государыни Императрицы Екатерины II: Обь истребленіи Запорожской Сѣчи. Санктпетербургъ, 1775. С. 3.

збіднілі шляхтичі, наймити, мішани-ремісники⁴⁷, конфедерати (пізніше явище пов'язане з Барською конфедерацією)⁴⁸. Де основа та керівництво гайдамацького загону буде в руках козаків⁴⁹. Також назву того, що гайдамаків називали козаками і асоціювали з Січчю маємо в джерелі⁵⁰. Тісну пов'язаність козацтва і гайдамацтва між собою можна пояснити тим, що це могли бути ті самі люди чи ті самі об'єднання тому і не чітким буде розрізнення.

Окрім того, на думку Владислава Грибовського, козаки промишляли здобичництвом і на початку історії поки не виникли власні політичні інститути⁵¹. Поза тим маємо приклад Сави Чалого, який в 1734 році бувши сотником надвірних козаків після чого став займатися гайдамацьким промислом⁵². Де межа була незначною радше в тому наскільки козаки були підвладні січовому очільництву, а гайдамаки у свою чергу не підвладні⁵³. Також варто зважити на нестабільність прикордонного простору, де були наявними такі прояви. У цей час Правобережна Україна мала низку соціальних та економічних проблем,

---

⁴⁷ Гайдамаки. History. URL: <https://uahistory.co/compendium/ukraine-history-reference-notes-practical-lessons-8-class-serednicka/48.php> (дата звернення: 1. 04. 2026.)

⁴⁸ Барська конфедерація 1768 року. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Barska_konfederatsiia (дата звернення:1. 04. 2026.)

⁴⁹ Грибовський В. Ханська Україна. Філіо. Харків. 2025. С. 181.

⁵⁰ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 1001- 1006. 1005.

⁵¹ Грибовський В. Ханська Україна. Філіо. Харків. 2025. С. 160 .

⁵² Там само. С. 166.

⁵³ Там само. С. 182.

пов'язаних з попереднім часом. Це була малозалюднена територія. Засновувалися слободи, містам було надано «Магдебурзьке право» для того, щоб цей край після тривалих спустошень зажив повноцінним економічним життям. Поза тим відбувається залюднення Правобережжя, що починає активно функціонувати після Адріанопольського миру 1713 року. Чим заохочують селянство – даючи вільні права і свободи, які до 1730-х років починають нівелюватися й закінчуються. Після чого селянин, який сидів на поміщицькій землі, мусив бути прикріпленим до землі із заборонаю на перехід. Що, своєю чергою, додає до соціального прошарку різноманіття⁵⁴.

Кордони між Річчю Посполитою були встановлені ще за Карловицьким договором, а також підтвердилися в 1714⁵⁵. Сам контроль над територією здійснювався спеціальними караулами вздовж Бугу, які мали стримувати гайдамаків, аби ті не заходили на територію кримських володінь.⁵⁶ Окрім того, створювалися спеціальні загони для розшуку гайдамаків. Щодо кордону Речі Посполитої то оскільки урядових військових сил не вистачало створювалися спеціальні приватні військові загони, які формували заможні землевласники Речі Посполитої.⁵⁷

Таким чином, територія Правобережної України після переходу частини території під протекцію Речі Посполитої давала волю для здійснення грабівницьких дій. Що, виходитиме з політичної та внутрішньої кризи в Речі

---

⁵⁴ Баттервік. Р. «Світло і племін». Річ Посполита 1733- 1795. Локальна історія. Львів. 2025. С.105.

⁵⁵Грибовський В. Ханська Україна. Філіо. Харків. 2025. С 173 .

⁵⁶ Там само. С 177.

⁵⁷ Там само. С 184.

Посполитій. Тому виникали складнощі стосовно того, щоб контролювати зазначений простір. Саме це давало низку можливостей у маневруванні та поширенні такого явища, як гайдамацтво.

Позатим простір, який ми досліджуємо, був неконтрольованим, і не лише щодо гайдамацьких виступів, а й у функціонуванні соціуму. Та сама шляхта показувала свою волю, суперечивши королю чи тим процесам, що відбуваються в цей час у Речі Посполитій. Так, в уявленнях гайдамаків, влада, навпаки, мусила їх захистити, бо вони сваряться не з королем, не з царицею Російської Імперії, а з місцевою магнатерією. Неминучим буде загальний контекст того, що відбувалося на той час у тогочасному суспільстві на цих теренах. У своїй праці Річард Баттервік дуже детально описує те, якою була політична, соціальна та економічна ситуація в Речі Посполитій і що на це впливало.⁵⁸ Що, так чи інакше значно впливало і на простір, у якому відбувалася діяльність гайдамацьких загонів. Наталя Яковенко таким чином описує сам контекст і місце дії гайдамаків. Діючи у прикордонній смузі, молодечі ватаги, на відміну від урядових каральних загонів, переходили її без вагань. Центром опришківства було так зване Покуття - міжкордоння Польщі, Волощини та Угорщини в Карпатах між річками Дністром і Черемошем, відмежоване хребтом Чорногорою.⁵⁹

Одним з першочергових аспектів, на який автор звернув свою увагу, буде те, що політична та економічна ситуація в Речі Посполитій не зовсім чітко могла

---

⁵⁸ Баттервік. Р. «Світло і племін». Річ Посполита 1733- 1795. Локальна історія. Львів. 2025. С. 575.

⁵⁹ Яковенко. Н. Нарис історії Середньовічної та ранньомодерної України. Критика. Київ. 2006. С. 483.

забезпечити контроль чи якось обмежувати розбої, які відбувалися⁶⁰. Пов'язано це було з тим, що економічна спроможність не давала змоги послати додаткові війська, які могли б контролювати ситуацію по всій території кордону.⁶¹

Доволі показовою буде розпорошеність та нечисленність польського війська, аби контролювати прикордонні території⁶². Окрім того, сама територія була надто протяжною, і надіслана Річчю Посполитою кількість воїнів, розділившись на менші групи, фізично не могла дати значний опір гайдамакам. Звісно, певний контроль і порядок були дотримані, але це радше ситуативні випадки, коли їм вдавалося протидіяти гайдамацьким ватагам. Труднощів щодо контролю за територіями, де поширився гайдамацький промисел, додавало і те, що потрібно було швидко реагувати на ситуації та вживати певних заходів, аби знайти й зловити винних. Це було нелегко, оскільки гайдамаки після вчинення «розбою» могли сховатися десь на ближньому хуторі чи в селі серед місцевого населення. Окрім того, вони використовували тактику переховування в лісі або навіть у когось із місцевого населення, це ще більше ускладнювало їхні пошуки.

Хоча за протоколами, в контролі, ми все ж таки будемо спостерігати, що впливає з документів офіційного листування, значною буде кількість воїнів, які були відправлені на допомогу. Потребу у підсиленні контролю потребували і території Нової Сербії. Маємо донесення у якому йдеться, що в степу бачили 50

---

⁶⁰ Баттервік. Р. «Світло і племін». Річ Посполита 1733- 1795. Локальна історія. Львів. 2025. С. 63. 65.

⁶¹ Там само. С. 218 – 219.

⁶² Там само. С. 183.

чоловіків гайдамаків і потрібно надіслати людей для підсилення оборони в цій місцевості⁶³.

Якщо ж ми вже заторкнули питання, яке стосуватиметься території Правобережної України, тоді в такому випадку важливою також буде територія Нової Сербії в межах якої буде знаходитися фортеця Святої Єлизавети⁶⁴ де також орудували гайдамацькі ватаги. Характерно, що на цій території для охорони було значно підсилено кількість форпостів та редутів починаючи з 1753 року на що вказує витяг з рапорту про кількість форпостів. З документа відомо про 20 форпостів і 4 редуту (в одному з них могло вміститися від 50-800 людей). Кількість воїнів умовна звісно вона не була такою, цифра значно менша. Що зважаючи на протяжність території є надто насиченим. Привертає увагу і той факт, що відстань між форпостами була переважно 3 верстви, що приблизно дорівнює 3 тисячі 200 км. Що свідчило про дуже щільну лінію укріплень де кожен з форпостів мав свою територію, яку мав контролювати⁶⁵.

Маємо декілька цікавих прикладів. У царського генерала хорвата було викрадено вола на ярмарку. Це був козак Сиротенко де його упіймали разом з малоросом Мартином, коли вони крали вола. З протоколу допиту відомо, що вони обидва заперечували вчинене. Коли його запитали хто він і звідки він сам плутався, чи свідомо заплутував якої він нації польської, чи волоської. Він ще

---

⁶³ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 1001- 1006. 1004. 1 арк.

⁶⁴ Фортеця Святої Елезавести. Історична довідка. URL: <https://share.google/0MiQuMzoMmJdDmQ3t> (дата звернення: 1.04.2026.)

⁶⁵ Витяг з рапорту про кількість форпостів у боротьбі з гайдамаками 1753 р . URL: <https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/HistSources/ZadnoprPlaces/doc82.html> (дата звернення : 3 . 04. 2026)

зазначав, що вони здійснювали грабунок в малих містах, а потім пішов до Білої Церкви⁶⁶.

Не менш цікавий випадок стався 19 березня 1760 року де гайдамаки зарізали поручника і побили громадян (йдеться про місцевих жителів). Цей випадок важливий і тим, що частина гайдамаків повернулися в те саме місце дізнатися інформацію і що ж сталося з ватагою гайдамаків, які вчинили напад. Як зазначено в джерелі 19- го числа в ніч приїхало 20 чоловіків гайдамаків й почали питати Пелагею (місцеву жительку), що сталося з гайдамаками. Вони взяті живцем чи порізані. Отаман цього села сказав, що вони взяті живцем та відправлені до фортеці Святої Єлизавети де проводились допити. Наїхало 6 чоловіків, підрізали поручника хотіли вбити отамана, невідомо, що з ним було далі чи живий він, чи мертвий, але він втік. На допомогу під'їхало 8 драгунів гайдамаки їх розігнали, взяли «лошадей государевих», також вкрали шаблю. Побили людей.⁶⁷

З цієї справи відомо і про те, що гайдамаки вкрали сухарі, сало і пшоно. Після чого вони подалися на бік Гарду (територія біля Бугу). Про що звітував сотник Василь Черненко.⁶⁸

Маємо ще один випадок, який стосується крадіжки вівці та вживання м'яса в їжу. У справі фігурує Данило Яценко козак Буленської слободи після того, як його затримали він скаржився на владу.⁶⁹ У свою чергу з допиту Яценка відомо

---

⁶⁶ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 1045–1047. 1045. 1. Арк 1зв. 2. арк.

⁶⁷ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 1001- 1006. 1001. 1 арк. зв.

⁶⁸ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 1001- 1006. 1002.

⁶⁹ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 499–520. 499.1 арк.

що йому 25 років. Він народився в містечку Ковалівці Гадяцького полку. Двадцять років тому переїхав в цю місцину, коли йому відповідно було 5 років. З малку пас худобу й звісно ж крав⁷⁰.

У наступному випадку, який стався в 1755 році справа стосується Іллі Сторчака. Він походив з коша війська Запорозького низового, де разом зі своїм поплічником були спійманими. Вони пограбували капітана, поручника, а також сотника Мовчанського. Все це трапилося в околицях фортеці Святої Єлизавети⁷¹. Згадується і про те, як гайдамаки пограбували військову роту де забрали коней після чого наїхали на хутір взяли одного звичайного й четверо гусарських коней. Окрім того, вони грабували представників різних етносів волохів, молдаван після того тікали закордон⁷². Нам відомо і про ще один випадок нападу гайдамаків, який вони здійснили на території Нової Сербії. 11 листопада 1755 року де ватага гайдамаків вкрали 1 вола та 14 коней і зникла у невідомому напрямку. В той час в Чорному лісі перебувала рота військових. Після чого ці військові шукали гайдамаків на пасіках. Про гайдамаків давав свідчення пасічник Павло Кондашев, зазначаючи про те, що в ніч на 2 листопада прийшло 6 гайдамаків. Вони взяли 1 хліб серед них він впізнав одного козака Нечипара Чуба, де серед них також був запорожець Василь⁷³. Він був з Менського куреня

---

⁷⁰ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 499–520.511. 17 арк. зв.

⁷¹ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 238–243. 238. 1 арк.

⁷² ІР НБУ Ф. ІХ (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 238–243.241. 4 ар. 4 арк. зв.

⁷³ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 238–243.242. 5 арк.

також гайдамаки взяли харчі, а серед них було впізнано козака «Поповічевського» куреня Грицька. Також забрано коней і одного вола⁷⁴.

Поширення та масовість гайдамацького промислу з 1734 році пов'язано з тим, що в цей час завершується війна за «Польську спадщину», що веде до істотних змін. Поряд існує проблема Османської імперії та підготовки війни Російської імперії з Османською. Влучною буде теза, яка описуватиме стан справ в Речі Посполитій: «Приводами до повстання стали смерть польського короля Августа II, створення Дзиковської конфедерації на підтримку Станіслава Лещинського і початок збройної боротьби шляхти, прихильників різних кандидатів, за участю іноземних військ. Коли російські та реєстрові козацькі війська були введені в Правобережну Україну, це послужило сигналом для масового повстання місцевого селянства⁷⁵.

У зв'язку з даними обставинами постає виклик: де знайти вихід цьому утворенню (гайдамакам), що стало частиною імперського простору. Таким чином, вони знаходять вихід у такого роду діях.

Коли в голодні роки бракує хліба, грошей, просто так грабувати не будеш – небезпечно. Але куди дінешся – підвезення солі немає, хан солі не дасть. Купецькі лавки не йдуть повз Запоріжжя. А треба ж якось харчуватися, тому й виникає такий промисел, як гайдамацтво, який може прогодувати запорожців⁷⁶.

---

⁷⁴ ІР НБУ Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 238–243. 242. 5 арк. зв.

⁷⁵ Таїрова-Яковлева. Т. Коліївщина. Великі ілюзії. Тов. Видавництва. «Кліо». Київ. 2021. С. 32.

⁷⁶ Мільчев В. Запорізьке гайдамацтво XVIII ст. як традиційний здобичницький промисел козацтва // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Запоріжжя, 2008. Вип. XXIV .С.48.

Тоді гайдамаки йдуть на пошуки «козацького хліба». У підсумку всі ці аспекти будуть мати значний вплив на те, що відбуватиметься на теренах Правобережної України в досліджений нами час.

2.2. Вік та сімейний стан гайдамаків

З різного роду справ та протоколів допитів маємо певні параметри за якими можна реконструювати портрет гайдамака. Описані параметри, які були наявні в портреті гайдамака. До портрета гайдамака входили такі параметри як: опис зовнішності, колір іноді (довжина) волосся, статура тіла (худорлявий), зріст, це пов'язано з тим, аби на описані параметри зовнішності орієнтувалися під час переслідування й виловлювання гайдамака. Даний тип опису характерний не лише для гайдамаків, але і для втікачів, чи то селянин на панській землі, який втік, а його розшукують. Логіка й параметри зовнішності будуть важливими під час пошуку. Оскільки ми не намагаємося дослідити зовнішні параметри гайдамака та реконструювати його вигляд, ми упускаємо ці дані аналізуючи джерела. Також ми не намагаємось прослідкувати й дослідити стратегію за якою впізнавали та ловили гайдамаків, саме тому ці параметри для нас в даному дослідженні не важливі. Ми ж в даному дослідженні візьмемо до уваги параметри віку й сімейного стану, аби дослідити якого віку переважно були гайдамаки, що ми знаємо про наявність в них дружин.

Що свідчитиме про певну мотивацію та причини до того, аби займатися даним промислом. Дещо відомо нам про соціальний портрет гайдамака це те, що допитані ставали гайдамаками маючи різні соціальні стани. З протоколів допитів нам відомо про такі випадки. Марко Гаркуша, який в 1754 році був пійманий казав про те, що до того як він почав займатися гайдамакуванням «служил при козаке» був найманим працівником. Ще один з допитаних гайдамаків козак Щербинівського куреня Іван Махно був при козаках і 7 років до того як почав

гайдамачити ловив рибу. Допитаний в 1757 козак Артем Тупиця працював по найму на рибному промислі. Цікавим є те що він та деякі інші працівники на рибному промислі разом з ним приєдналися до загону гайдамаків. Козак Ігнат Литвин в 1759 році зазначав про те, що він 15 років був на Січі, а потім коли не було багато роботи з іншими козаками пішов гайдамакувати ⁷⁷.

Отже, те якого віку будуть самі учасники. Спробуємо дізнатися. У передмові до 3-го тому «Архива Юго-Западной России» Володимир Антонович описує вік гайдамаків, звертаючи увагу на те, що це переважно молоді чоловіки, 18 -30 років серед яких трапляються й 15–17-річні. Дмитро Яворницький у своїй праці «Історія Запорозьких козаків» також зважає на ранній вік запорожців⁷⁸. Зазначаючи, що загони гайдамаків поповнювалися молодими запорожцями або селянами, які не мали сімей. Ми, маючи дані протоколів допитів і свідчень гайдамаків, розглядатимемо цю проблему з іншої перспективи.

На ці аспекти звертає свою увагу Ерік Гобсбаум у своїй праці «*Bandits*». У ній він дуже чітко виокремлює це питання на прикладі гайдуків, яких за родом діянь можна поставити у приклад до порівняння з гайдамаками. У нього все ж таки є думка, що ті, хто будуть соціальними бандитами матимуть вік 25–30 років. Спробуймо поставити ці рамки в нашому дослідженні сімейного стану гайдамаків. І зіставимо їхній вік згідно з цією думкою, розглядаючи низку протоколів допитів козаків, гайдамаків та їхні зізнання.

---

⁷⁷ Голобуцький В.О. Запорізька Січ в останні часи свого існування 1734 – 1775 . Київ. 1961. С. 373.

⁷⁸ Яворницький. Д. Історія Запорозьких козаків. Том. 1. Київ. 1990. с. 596.

Доречно щодо вікового поділу звернутися до Еріка Гобсбаума, який у своїй праці «*Bandits*» намагається поділити промисел за віком на прикладі гайдуків. Автор зазначає, що такими чоловіками-розбійниками будуть вільні чоловіки різних соціальних станів віком від 18–30 років, які й будуть, власне, грабувати.⁷⁹ Виходячи з цієї концепції, можна прикладами за протоколами допитів проілюструвати, якою була вікова вибірка гайдамаків.

З цього масиву джерел, за протоколами допитів і свідченнями гайдамаків можемо реконструювати віковий поділ, а саме – верхню та нижню вікову межу гайдамака. Не кожен протокол згадує детально саме вік, але з тих, у яких він зазначений, можна виокремити певні параметри.

Варто почати з того, що вікові параметри будуть дуже схожими з тими, які описав Ерік Гобсбаум: наймолодший вік гайдамака буде 20 років, а найстарший – 40. Тут важливою буде не лише вікова шкала, за якою переважна більшість гайдамаків мала вік 20–25 років, а й сама особливість того, з якого віку вони почали займатися гайдамацьким промислом після того, як потрапили на Січ або в курінь. Зважаючи на цей аспект, можна описати типовий шлях від приходу на Січ і початок діяльності – з ким вони були і як почали займатися грабунками. Але варто бути обережним із загальними інтерпретаціями та узагальненням особистих біографій, зводячи все до одного знаменника. Оскільки низка документів не має детально описаного шляху після потрапляння на Січ, тому не можна точно підтвердити, що саме з того віку гайдамак ходив на полювання за здобиччю. І цей контекст є дуже типовим для тогочасного суспільства.

---

⁷⁹Hobsbawm E. J. *Bandits*. New York, 1969. С. 37–38.

Точно можна стверджувати про сам віковий аспект, який матиме такі особливості. З вибірки, яку було опрацьовано, а саме 97 джерел. Також 12 випадків це кількість згадок з опрацьованих джерел, та ще одне джерело яке містило 16 точних згадок про вік. Це таблиця пійманих гайдамаків за 1768 рік. Найчастішим є вік 20 років – це 9 гайдамаків.⁸⁰ Та четверо віком 22 роки.⁸¹ 23 роки мали троє, і 25 – четверо.⁸² Поза тим трапилися й чотири випадки, коли гайдамакам 30 років і більше.⁸³ П'ять – віком 35 років, і один – віком 40-ка років.⁸⁴ Також маємо одну згадку про 28 років.⁸⁵ З цього виходить загальний контекст того, що за кількістю тих, випадків які ми дослідили. За протоколами й зізнаннями, гайдамаками переважно були парубки віком 20–25 років. Хоча значно рідше трапляються й представники віком 30–40 років. Не можна оминати згадки про вік гайдамаків. Про, що відомо з протоколів допиту за 1768 рік коли найменшим Хуртулі і Ковальчуку було по 25 років, а найстаршому Мишенку 37⁸⁶.

---

⁸⁰ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7 Київ. 2019. № 264. С. 360 -361 № 195. 276-279. №199. С. 287- 290. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ . 2006.№ 196. С. 255. Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 78. С. 179 – 182.

⁸¹ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019. № 264. С. 360 – 361. № 183. С. 236 – 240.

⁸² Там само. № 264. С. 360 – 361. Арив Юго – Западной Росии Т.3. Київ. 1876. С. 546.

⁸³ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019 № 264. С. 360 – 361. № 198. С. 283 – 287. № 233. С. 328 – 332.

⁸⁴ Там само. № 264. С. 360 – 361. № 199. С. 287 – 290. № 231. С. 323 – 325.

⁸⁵ Там само. № 229. С. 321 – 323.

⁸⁶ Синяк І. Синяк С. «На воровствах и разбоях не бываль и с такими людьми знакомства не имель»: Декілька документів до історії Коліївщини 1768 року // Український історичний журнал № 1. Київ. 2024. С. 156.

Тут варто зважати й на контекст того, що вік міг насправді бути дуже варіативним, позаяк на Січ або в курінь можна було потрапити як у 6–7 років, так і після 20. Маємо випадок, коли гайдамак, який мав 35 років, потрапив на Січ після 20 років, а до того жив з матір'ю⁸⁷. Тому ця вибірка ще буде дуже сильно варіюватися, і за тим, у якому віці та за яких обставин хто потрапив на Січ. Тому і буде така величезна відмінність у тому, хто все ж таки був гайдамаком. У джерелах не траплялися згадки про 18, 19, 26, 27, 29 років, що також обмежує спектр того, про що ми можемо говорити. З цього можна припустити, що або такий вік був надто рідко траплявся серед гайдамаків, або просто не був відображений джерелами, позаяк ми вже зазначали попередньо, що є згадки стосовно того, хто коли потрапив на Січ. Але з того часу ми теж не можемо визначити точний вік початку гайдамацької діяльності, а також не можемо стверджувати точну кількість років, тобто скільки часу до того козак займався гайдамацтвом. Оскільки самі протоколи допитів були інструментом для розрізнення гайдамаків, тому такі джерела мали радше певні описові характеристики, які стосувалися особистого портрету гайдамака. А це власне ім'я, прізвище (у деяких випадках трапляється й прізвисько). Місце народження, батьки, скільки часу прожив з ними, з якого віку потрапив на Січ (іноді з детальним описом ситуації – чому та як козак туди потрапив). Окрім того, із самих джерел не можна простежити саму дату народження. Хоча ми маємо дуже детальний опис того, що робив козак, коли покинув батьківську хату, куди пішов туди, що робив і скільки часу.

Окрім того, є значна прогалина джерел в тому, бо в низці зізнань й протоколів допиту, про вік просто не зазначено зовсім нічого. Під час розгляду

---

⁸⁷ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019. № 231.С. 323 – 325.

справ також трапилася згадка, що козак пішов від батька одного дня в 1760 році, і того ж дня опинився в курені. Деталей про вік з цієї справи ми не маємо, але показово цікавим є випадок, що чоловік одразу потрапив у курінь й почав займатися гайдамацтвом.⁸⁸ Бачимо й опис щодо віку у справі, яка зазначає деталі в'їманого в сутичці, де натрапляємо не лише на зазначений вік грабіжника, а й на певні параметри тіла та опис того, який він мав вигляд: «Тимѣш Швец, примѣт такихих: росту великого, на головѣ волоса темнорусого, лѣт ему двадцять з лишком, при ружю, пѣстолетах, шаблѣ доброй, под ящуром рукомя».⁸⁹

Вік який ми простежили в джерелах це переважно молодики віком 20 – 30 років. Це можна пояснити тим, що в цей вік козак не обтяжений сім'єю чи побутом, крім того, це момент соціалізації, який в даному випадку буде наявним⁹⁰. Це й буде основними аспектами мотивації, аби збагатитися й адаптуватися в соціумі.

Варто зауважити, що хоча гайдамаками ставали переважно в юному віці 20 – 30 років це все ж таки шлюбний вік, який так чи інакше в жодному разі не дошлюбний, що буде у свою чергу заперечувати думку Дмитра Яворницького, який акцентує увагу на тому, що гайдамаками могли бути представники 15 – 17 років тобто до шлюбного віку.

Попри те, що за протоколами допитів точний вік можна було визначити. Потрібно підкреслити, що в ранньомодерний час не всі знали скільки їм років й

---

⁸⁸ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ. 2006. № 191. С. 248.

⁸⁹Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 88. С. 191 – 193.

⁹⁰Hobsbawm. E. J. Primitive rebels. Owen Jones. Abacus. 2017. P. 23- 24.

оцінка приблизного віку могла відбуватися зважаючи на параметри зовнішнього вигляду.

Перейдімо до питання сімейного стану. Попри те, що побутує певне уявлення, яке вкорінилося в усній традиції, про те, хто ж такий козак і що в нього точно немає жінки та дітей. Він неодружений та присвячує своє життя військовій справі. На сьогодні низка науковців дослідили побут козаків та їхній сімейний стан. Тут важливо зазначити, що є певне стереотипне уявлення про козака, що він холостий хлопець, живе на Січі – «Проміняв жінку на тютюн та люльку». Що не завжди є слухним, коли ми підходимо до питання сімейного стану. Є низка прикладів козаків (не просто козаків, а саме гетьманів й кошових), які поза військовими справами все ж мали жінку й дітей. Це кошовий отаман Іван Сірко, Іван Малашевич, Василь Сич. З цього випливає й основна проблематика в тому, наскільки ж цей образ козака (неодруженого) можна побачити в образі гайдамака. Чи гайдамак все ж попри свою (як ми б на сьогодні сказали «кримінальну», але в тому розумінні для самих гайдамаків зовсім нормальну) частину й практику життя буде людиною сімейною, тобто матиме жінку та дітей. Тоді, можливо, не кожен гайдамак жонатий, якщо так, то чому?

Спершу варто дізнатися про те, яким же було сімейне життя козака того часу – щоб зрозуміти, яким у цьому контексті є життя гайдамака. Де важливим аспектом, на який варто звернути увагу і спробувати простежити, буде саме одруження (заміжжя) як офіційний статус. Зважаючи на те, що гайдамак може робити свої рейди й щось захоплювати то тут, то там не вийняток, що він надсилатиме частину майна своїй дружині.

Таким чином, за наявними протоколами допитів козаків можна дещо дізнатися про їх ритм життя. З усіх випадків, які були залучені до розгляду питання статусів чоловіка та наявності в нього жінки й дітей, маємо декілька

згадок ⁹¹ щодо того, що козак мав жінку, вже після одруження з якою. Він почав займатися гайдамацьким «промислом». ⁹²

З проаналізованої вибірки не можна точно виокремити, чи всі козаки, які гайдамакували, мали жінок, оскільки за джерелами маємо лише три згадки з усієї вибірки.

Але варто зважити й на специфіку самих джерел, в яких могли просто не фігурувати записи про сімейний стан. Хоча слід віддати належне тому факту, що переважна більшість козаків – це молоді парубки, оскільки Січ – не місце для жінки. Жінку не допускали на Січ, й не мало різниці, була то дружина, мати чи сестра. Одруженому не місце на Січі, якщо козак хотів бути на Січі, він не повинен був мати жінки. Своєю чергою, жінки проживали в зимівниках й на хуторах, де проживали козаки. А після військових походів чи промислів йдеться про гайдамацькі промисли, могли з'являтися час від часу. Не варто виключати й походів, у яких, поза всяким сумнівом, жінка виконувала роль куховарки, шпигунки чи ворожки. Ці ролі могла виконувати і «дівка-бранка». ⁹³ Але варто зважити й на те, що із самих протоколів точно не можна визначити кількість гайдамаків, які точно мали жінку чи не мали.

---

⁹¹ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ. 2006. № 187. С. 244. № 258. С. 339 – 340.

⁹² Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7 Київ. 2019. № 180. С. 230 – 232.

⁹³ Павлова А. Ю. Статус жінки в правових традиціях Запорозької Січі Матеріали VI Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. Харків. С. 80.

Оскільки навіть на допитах гайдамаки могли не казати, що вони мають жінку. Через те що свій шлюб козаки мали тримати в таємниці, а особливо відвідини жінок.⁹⁴ Порухення закону та поява жінок на Січі тягнули за собою кримінальну відповідальність і суворо каралося.⁹⁵ За нормами й правилами козацького простору козак мав «лицарю і лицарська честь: йому треба воювати, а не біля жінки пропадати»⁹⁶. Що виходило з дискусії про лицарське коло й норми життя. Хоча все ж натрапляємо на випадки, коли самі грабіжники, переповідаючи події та те, чим вони займалися від того часу, як потрапили на Січ, що робили далі, куди ходили по здобич, згадували про жінок, приміром, казали що збиралися їхати до своєї дружини.⁹⁷ Тобто причиною того що про жінок згадок трапляється мало можна зазначити про такі причини. По перше не зазначали основному з міркувань безпеки для сім'ї. Окрім того, шлюб міг бути неофіційним, а хто точно міг знати – то це священник, який укладав шлюб. У такому разі важко говорити про саму наявність шлюбу з документів про гайдамаків, не відкидаючи варіанту обставин й непевності протоколів допитів, які не створюють повної картини з цього питання.

2.3. Співпраця з місцевим населенням, свої братчики

---

⁹⁴ Іваннікова Л. «Баба» на Січі: шлюби та безшлюбність запорожців у фольклорі степової України. Київ. Слово і Час. 2017. № 3. С.101.

⁹⁵ Там само. С. 100.

⁹⁶ Яворницький. Д. Історія Запорозьких козаків. Том. 1. Київ. 1990. С. 242.

⁹⁷ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. С. 67–68.

Як було зазначено в минулих підрозділах, грабунки різного типу населення були метою наживи гайдамацьких ватаг. Але соціальний простір, особливо на Правобережжі, є різноманітним і містить низку особливостей – як релігійних, так і соціальних. Чому соціальний бандитизм називають соціальним? Бо він мав підтримку місцевого населення. Місцеве населення не допомагало владі зловити бандитів, а захищало їх⁹⁸. З чого виходить, що якщо напади й траплялися, то, окрім того, можемо спостерігати й значний рівень співпраці гайдамаків з представниками місцевого населення, які так чи інакше будуть або ж учасниками цих самих нападів, або ж провідниками гайдамаків.

Знаючи, якими були грабунки з боку гайдамаків, варто зазначити й про ставлення місцевого населення до такого роду діяльності. У низці справ про грабунок можна виокремити й те, що частина населення була прихильна до грабіжників та навіть сприяла їхній діяльності⁹⁹. Це не є чимось дивним, тому що під час нападів гайдамаки, аби щось поцупити, вони насамперед мали знати, що й де можна вкрати. Окрім того, потрібно було орієнтуватися на території, в цьому їм допомагало місцеве населення. Допомога могла бути дуже різною. Від того, як хтось показував дорогу, до забезпечення їжею, зброєю та кіньми. Про тісну співпрацю гайдамаків з місцевими чітко та структуровано описує Наталя Яковенко: «В судових документах увесь час натрапляємо на згадки, що опришки чи гайдамаки діють “у порозумінні і союзі або у товаристві чи й у добрій дружбі” з мешканцями сіл та містечок, а в Наддніпрянщині – ще й із ченцями малих православних монастирів (такі існували впродовж усього XVIII століття, рахуючись, як уже згадувалося, “задніпрською” частиною Переяславської

---

⁹⁸ Hobsbawm. E. J. Primitive rebels. Owen Jones. Abacus. 2017. P. 18.

⁹⁹ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 77. С. 178–179.

епархії»¹⁰⁰. Що підтверджують випадки з джерел, які ми аналізуємо. Співпраця була дуже різною з різними прошарками населення, де можна простежити різні види допомоги. Коли не лише міщани й пасічники допомагали гайдамакам, але це могли бути й цілі села, які не сповіщали про те що бачили гайдамаків й таким чином тим вдавалося переховуватися, не бути викритим¹⁰¹.

Маємо справу за 1760 рік в якій йдеться, що власник дав коня для подальшої діяльності гайдамаків. Це був козак Конелівського куреня Олексій Сивокобилий¹⁰² Нерідко соціальні зв'язки були дуже тісними з різними установами. Так, до прикладу, є справа, яка стосувалася шинку, у якому були гайдамаки. Там вони могли не лише пожитися, а й засісти та почекати більш вдалого часу, щоб змінити місце перебування після рейду. Низка випадків, які є у документах, стосуються також й прихистку гайдамаків різними представниками місцевого населення. Коли вони надавали грабіжникам місця для ночівлі. У деяких випадках, ті навіть грабували тих, хто дав їм дах над головою. Одним з варіантів, де можна було пересидіти й переховуватися була пуща монастиря¹⁰³.

Там гайдамаки могли не лише пожити. Трапився випадок, коли священник допоміг гайдамакам отримати певні продовольчі товари та коней.¹⁰⁴ В 1750 році отець Даміян Київського монастиря допомагав гайдамакам й благословив їхні

---

¹⁰⁰ Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Критика.Київ. 2006. С. 483.

¹⁰¹ Мірчук. П. Коліївщина. Гайдамацьке повстання 1768 року. Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Нью Йорк 1973. С. 159.

¹⁰² Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ. 2006. № 196. С. 255. № 197. С. 256.

¹⁰³ Там само. № 272. С. 353–354.

¹⁰⁴ Там само. № 273. С. 354–357.

дії. Він не лише переховував грабіжників на території монастиря, а й допоміг їм з придбанням пороху та свинцю – послав свого ключника, Мартина і той придбав це для гайдамаків¹⁰⁵. Маємо справу, яка стосується Києво- Печерської лаври де в 1752 році гайдамаки могли просто переховуватися на території лаври, не отримуючи допомоги.¹⁰⁶ На цій території їх було важко знайти, оскільки тут часто було багато приїжджих людей, які були немісцевими. І тому це місце було максимально вдалим для переховування.

Гайдамаки співпрацювали також із шинкарем, коли навіть сам шинкар не одразу розумів, чи це гайдамаки, чи ні, але ті могли прийти в шинок і там пожитися, а також набрати продовольства. Так маємо справу за 1754 рік про шинкарів Марка Гаркушу та Хому Бохінника, які співпрацювали з гайдамаками. Відомо що вони зазначали як бачили 30 чоловіків при зброї, вони сиділи в шинку пили та їли, а потім поїхали.¹⁰⁷ Шинкарі, таким чином, були співучасниками розбійників. Сама співпраця цим не обмежувалася, були різні види допомоги. Так, місцеві жителі виготовляли та постачали гайдамакам порох, про що відомо із заборон на його виготовлення 1749 рік у якій йшлося про мешканців Крилівської Слободи і не лише них¹⁰⁸ Така діяльність була вигідна не лише «розбійникам», а й місцевим які їм допомагали, бо вони зазвичай також мали певну вигоду від гайдамаків. А коли грабіжники мали якісь зайві продукти, вони

---

¹⁰⁵ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 79. С. 182.

¹⁰⁶ Там само. № 116. С. 234.

¹⁰⁷ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3. Київ. 2003. № 527. С. 695–697.

¹⁰⁸ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 51. С. 128.

могли віддавати їх комусь із місцевих в такий спосіб реалізовувати товар на ринку.

Як, до прикладу, у справі про торгівлю краденим медом. За 1754 рік де допитували козаків Михайла Бандурку, Кирила Запiчного та Iвана Головка «Предписанного же посту его курiнний, прозиваємий Журавель, жиющий в Новоселици, привiзь к нему каюкомъ меду дiжекъ три. «А привiзши тот медъ, сказалъ, что тот медъ сворованъ нимъ, и где и с кимъ – не обявлялъ. Причемъ просиль тот медъ продат и за его трудъ обiщался ему, Запiчному, благодарит чимъ возможелъ. По чему оной Запiчний тот медъ, под видомъ своего меду, козаку вищестеблiевскому Демянну Неживому того ж посту продалъ за 10 р. и 80 к. И тi денги козакъ Полтавского ж куреня Михайло Бандурка по его, Запiчного, дозволений), взявши в него, Неживого, ему, Запiчному, отдасть, которii денги в него, Запiчного, и донинi в Осокорiвци находятся».¹⁰⁹

Продавали також речi, якими попередньо користувалися. Маємо такий випадок за 1754 рік коли після крадiжки коней за деякий час їх було продано. «Восписанниi жъ козаки, Суреля i Табанецъ, посля того отгону коней двое, невідома чшхъ, въ Каiрскую плавлю угнали и чрез зиму оними лошадами користовалися i сего время под лiто попродали».¹¹⁰

Це те, що стосується комунікації серед місцевого населення в певному середовищі, i такі зв'язки надавали гайдамакам можливість у переховуванні та в

---

¹⁰⁹.Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3. Київ. 2003.№ 485. С. 646–647.

¹¹⁰ Там само. № 542. С. 714.

тому, аби знати, де й на кого можна напасти надалі. Такі помічники або співучасники серед місцевого населення не були дивиною.

За справами можна також простежити певну категорію, яка мала назву «братчики» – це ті, хто спеціально був у змові з гайдамаками, мав з ними певний зв'язок й переповідав про стан справ, проводячи гайдамаків до певного місця. Першочергово «братчиками» козаки називали на Січі один одного. Це підкреслювало їхню рівність і приналежність до військового товариства. Якщо ми говоримо про XVIII століття, братчиками часто називали саме низових козаків, які жили на Січі. Братчики – це представники або місцевого населення, або просто ті, хто співпрацював й допомагав гайдамакам в організації підготовки до моменту здійснення грабунку.

Гайдамаки за допомогою спільників також тікали з в'язниці. Як у справі за 1750 рік гайдамаки, які перебували у в'язниці під наглядом сотника втекли. Хто конкретно їм допоміг невідомо. Але це свідчило про розширення мережі соціальних зв'язків, за допомогою яких гайдамаки могли мати помічників у своїх справах. Оскільки сама втеча передбачала певну організацію та помічника, який міг би в цьому допомогти.¹¹¹

З ще однієї справи за 1752 рік відомо про те, хто ж допомагав тікати з в'язниці гайдамакам, – це караульний. Він не лише допомагав грабіжникам втекти, а й сам втік разом з ними. Так караульний з села Уховка де гайдамаки перебували в ув'язненні ще з 1751 року втік разом з ними «Кои де еще в прошлом 1751-м году с русскими командами при поимке их сражения имели да четвертого караульного, стоящего в то время на чесах, того компанейского полку

---

¹¹¹ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 82. С. 185–186.

казака, которые против 23 числа в полночь бежали и ушли в Черной лес. От ево,-
подполковника, армейско»¹¹²

Співпраця з гайдамаками полягала і в шпигунстві розвідці території де в якості розвідників відправили мешканців слободи¹¹³. Здавалось би, але така справа як контрабанда, також вимагала певної підтримки, до якої також були залучені помічники або співучасники, які допомагали гайдамакам.

У такому випадку не можна виключати й негативної тенденції яка, також була присутня. Бо самі грабунки завдавали власникам майна проблем і фінансових труднощів. І, звісно, у такому випадку постраждали від дій гайдамаків мали негативний досвід і не співпрацювали з ними.

Проте ми бачимо дуже яскравий приклад соціальної взаємодії в суспільстві на прикладі братчиків, або співучасників чи помічників гайдамаків, за допомогою яких ті могли продовжувати свою діяльність і не часто потрапляти до рук своїх переслідувачів.

Цікавою й неоднозначною була співпраця гайдамаків з полковником Бугогардівської паланки Федором Легедою в 1754 році. Полковник паланки – це запорозький діяч, один з керівників загону. Він співпрацював з розбійниками, маючи від цього певну вигоду. За самим документом не простежується, якою саме була співпраця, і що з того мав полковник. «Сего октябра 16 д. високопочтенное вашего превосходительства писаніе в Коїігь Войска

---

¹¹² Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 108. С. 224–225.

¹¹³ Дідик С. С Запорожці і Новослобожани – співучасники по гайдамацьким справам. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2015. вип. 44.Т. 1. С. 69.

Запорожского Низового полуценно, коїмъ, между протчимъ, обявляя о чинимих полковникомъ гардовимъ Легою над ворами потачках и о взятомъ з гайдамакъ подарке, требовать ізволите за такові его поступки учинить сл'ѣдствіе над нимъ, Легою, на которое вашего превосходительства писаніе симъ в ответъ служу».¹¹⁴ Є також ще один з випадків. Співпрацював в прикритті гайдамацьких партій ніким іншим, як самим начальником Новосербського корпусу генерал-лейтенантом І.Хорватом¹¹⁵.

Якоюсь мірою допомогу можна простежити й з боку козаків, які не хотіли розшукувати й вилловлювати гайдамаків, та навіть йшли проти наказів вищого керівництва. Про що йдеться в рапорті поковнику Бугогардівської паланки Мусії Головку, який мав надати список козаків, які відмовилися розшукувати гайдамаків.«Репортъ вашъ, что с турецкой стороны гайдамацкой шайки болѣе ста человекъ в Карабелномъ чрезъ Бугъ бродом на сю сторону переправяс, пошли на низъ Бугу, за коїми к поїмки хотя ви собравши съ ведомства вашего команду следовать намеревали, но находящиес въ видѣнїи вашемъ козаки для того по вашему приказанію ѡ ехатъ б не пожелав, явилис ослушними, в Кошѣ сего течения 25 д. полученъ»¹¹⁶.

В 1768 році місцеві козаки й самі мали намір ставати гайдамаками, про що йдеться у справі. А саме про те, щоб не допустити їх до того, щоб вони ставали

---

¹¹⁴ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3.Київ. 2003. № 546. С. 719. № 550. С. 723.

¹¹⁵ Дідик С. С Запорожці і Новослобожани – співучасники по гайдамацьким справам. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2015. Вип. 44. Т. 1. С. 69.

¹¹⁶ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019. № 208. С. 299–300.

гайдамаками й тим сами поповнювали банди грабіжників, які ставали дедалі чисельнішими.¹¹⁷

Як бачимо, доєднатися до гайдамаків могли не лише козаки, а й служителі церкви. Які за розпорядженням, мали контролювати, інших представників церкви аби не допустити їх вступу до лав гайдамаків¹¹⁸.

Допомога могла проявлятися в переховуванні речей. Так, у справі що сталася в 1768 році йшлося, про те, що в курені одного з козаків Василя Уроди були речі гайдамаків, які він переховував.¹¹⁹

Трапився й випадок в 1768 році, у якому було схоплено гайдамака Іська Довгого з речами, які він вкрав, про що йшлося в документі.¹²⁰ Самі речі, якими користувалися гайдамаки, вони також іноді залишали як у випадку снастей для риболові коли той йшовши на розбої, залишав певні речі. «Здешнего Войска курѣнныє атаманы, кислякѣвскій Евфим Суїмъ с протчими, бывшиє дубамы в обездкы по возвратѣ в Кошѣ представыли, что 1 козакъ куреня Джерелѣвского Трохимъ Падыцкий, (кой пошелъ в Польшу на грабительство)2 оставыль свой собственной неводъ во владѣниє 3 козаку куреня Бруховецкогѡ Грицку Безбородку 4-в Сечу – 4, 5-которий тѣмъ неводомъ рибу ловить-5, да 6 в урочищѣ Козацкой плавлѣ в козака куреня Титаровского Фѣдора Пишьного оставя 7 курѣнній канѣвскій Фѣдоръ Канѣвѣча свой риболовнїй посудъ, сѣтки и протчое,

---

¹¹⁷ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019. № 59. С. 115.

¹¹⁸ Там само. № 60. С. 115–116.

¹¹⁹ Там само. № 214. С. 304–305.

¹²⁰ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019. № 222. С. 313.

пошел в Польшу».¹²¹ Коли гайдамаки йшли на грабунок, або змінювали місце перебування, вони залишали речі, як у випадку за 1768 рік, які їм важко або незручно було перевозити, в цьому випадку справа стосується трьох діжок горілки, яку ті залишили.¹²²

Звісно не варто узагальнювати активну й безкорисну допомогу, яку ті, чи інші представники могли надавати гайдамакам. Але можна стверджувати й того факту, що вона не була односторонньою й мала певну вигоду для того хто допомагав. Проте, серед січових полковників й старшин знаходилися люди, які допомагали (як правило не безкоштовно) гайдамакам. Схожу ситуацію спостерігаємо й серед старшин Новослобідському полку. Так, на початку 1758 року відбувся суд над сотником Кам'янки Калмазом за те, що він дозволяв жити у своїй сотні запорожцям без паспортів, через що, очевидно, там переховувалися гайдамаки¹²³.

Вийти на слід гайдамаків можна було, побачивши, що з'явилися нові речі. Так, коли помічали на козаках інший, не властивий їм одяг, одразу виникала підозра в тому, де вони його взяли, тобто у кого купили. Що, своєю чергою, виводило на слід співучасника, який реалізовував товар на прохання гайдамака як у 1768 році коли козаки виїхали з'ясувати походження волоського одягу.¹²⁴

---

¹²¹ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. № 232. С. 326 – 328.

¹²² Там само. № 104. С. 156.

¹²³ Дідик С. С Запорозжці і Новослобожани – співучасники по гайдамацьким справам. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету.2015. вип. 44. Т. 1. С. 68.

¹²⁴ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019. № 130. С. 177.

Як було зазначено співпраця з місцевим населенням грала вирішальну роль в тому, що гайдамаки могли здійснювати грабунки, оскільки різноманітність простору несла низку викликів, аби не бути пійманими та вдало отримати наживу. Це все потребувало знання простору, місцевості. Окрім того, місцеве населення допомагало гайдамакам з продовольством, зброєю й боєприпасами для подальшої їхньої діяльності.

Також можна помітити й скарги місцевого населення на сотника М. Донця, який допомагав гайдамакам і мав від цього вигоду. Крім того його брат був гайдамаком й займався промислами з ними. З чого сотник мав вигоду. Де у свою чергу скарги свідчать про наявність населення, яке не підтримувало гайдамаків¹²⁵.

Крім того гайдамаки могли переховуватися у місцевих де вони ховалися від переслідувань. Незрідка допомога від місцевих була не з власної волі, а з примусу. Хоча у свою чергу не варто відкидати випадків співпраці з власної ініціативи. Варто зазначити, що попри те, що гайдамаки здійснювали напади вчиняючи грабунки й вбивства, все одно місцеве населення допомагало, чи хоча б сприяло гайдамакам. Не варто упускати й того моменту, що крім позитивної частини допомоги були і ті, хто не хотів брати в цьому участі й не допомагав. Що свідчить про наявність складної мережі зв'язків між гайдамаками та місцевим населенням. Підсумовуючи, варто зазначити ти про те, що з дослідженого нами матеріалу можемо простежити причини неконтрольованості простору й погано організований контроль за прикордонними територіями, що у свою чергу дає

---

¹²⁵ Дідик С. С Запорожці і Новослобожани – співучасники по гайдамацьким справам. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2015. вип. 44. Т. 1. С. 69.

простір для дій гайдамацьким ватагам. Які будуть заходити на землі Речі Посполитої, але й «трьох прикордонь» вчиняючи грабунки. За протоколами допитів ми не лише можемо реконструювати портрет гайдамака, а виокремити певні вікові особливості, в тому якого віку будуть гайдамаки в переважній більшості, що у свою чергу пов'язано з моментом набуття матеріального блага, а також соціалізації. Для молодика віком від 20- 30 років. Акцентуючи на тому, що також в даному разі будуть випадки значно старшого віку зважаючи на індивідуальні обставини, які пов'язані з умовами та часом потрапляння козака на Січ чи в курінь. Де сам вік міг бути приблизно цифрою оскільки в ранньомодерний час не всі могли знати свій вік й оцінка могла відбуватися за зовнішнім виглядом. Ще одним з досліджених аспектів буде співпраця з місцевим населення, які попри потерпання від нападів гайдамаків співпрацювали з ними, а також мали певну соціальну мережу через яку й комунікували з нападниками. Що у свою чергу підсвічує різноманітність прошарків населення. А також підкреслює варіативність та різні боки співпраці, а саме те якою вона була і чому.

РОЗДІЛ ІІІ

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАВОВА КЛАСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГАЙДАМАЦЬКИХ ЗАГОНІВ

3.1. Соціальне походження потерпілих: роди діяльності та різноморідність станів населення

Дослідимо питання соціального походження потерпілих від нападів гайдамак. Аби дізнатися чи потерпілими були лише певні верстви населення. Чи це багаті, чи бідні ?

Оскільки аналізуючи джерела, ми натрапили й на відомості, що потерпілими можуть бути представники різних станів, якщо говорити про загальну категоризацію населення. Склавши таблицю з досліджених джерел (табл. 2),¹²⁶ бачимо, що значною була відмінність у тому, що потерпілі будуть різні за родами діяльності та посадами, а також за рівнем матеріального достатку. Всього було опрацьовано 58 справ. З них «позику», яка за характером дій схожа на крадіжку, простежуємо в чотирьох джерелах. Своєю чергою, випадки крадіжки описані в кожному з проаналізованих джерел. Варто зауважити, що трапляється, коли в одному джерелі описано кілька різних випадків, або випадки про вчинення саме пограбування. Винятком буде одна справа, яка стосувалася побиття козака, що сталося у 1760 році. Переліку краденого немає, а є детальний

---

¹²⁶Див. Додаток № .2. табл.2. «Різні прошарки населення» (види діяльності). https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Y5rMUMFe32ahWY_pHSYpMPKmVcPX5YDs4Ae25EYUjYM/edit?gid=0#gid=0 С. 63.

опис суперечки, яка виникла через продаж тканини за іншою ціною. Де сам випадок стосуватиметься побиття козака гайдамаками¹²⁷.

Усього випадків «крадіжки» за джерелами 88. Щодо «грабунків», їх описання трапляється в 51 джерелі, а кількісно це 83. Отже, маємо такі випадки, де потерпілими були представники різних верств населення, і мали вони відповідно різний рівень достатку. Проаналізувавши ці випадки, простежили, що потерпілими могли бути різні представники козацької спільноти: які також можна поділити на різні рівні достатку. Це до прикладу козаки різних куренів, сотники, хорунжий і козацький підпомічник. Трапляється випадок з козаком-компанійцем, а також з козаком-посланцем, на якого було здійснено напад у дорозі. Усього маємо 19 випадків, коли козаки, маючи різні посади, були пограбовані. Що свідчить про специфіку того, що гайдамаки нападали й на козаків якщо ототожнювати, то брат на брата. Що гарно демонструє дана цитата «Важко знайти іншу виправдану мотивацію, окрім звичайної жаги наживи для дій, коли запорозькі здобичники вирушали на промисел не в чужі польські чи кримські краї, але на свою малу батьківщину, в землі українські»¹²⁸. Це можна проілюструвати тезою «Найгірше, що може статися з бандитом, - це бути відрізаним від місцевих джерел постачання, бо тоді він змушений грабувати і красти у власного народу»¹²⁹.

---

¹²⁷ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3. Київ. 2003. № 385. С. 543- 544.

¹²⁸ Мільчев В. Запорізьке гайдамацтво XVIII ст. як традиційний здобичницький промисел козацтва // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Запоріжжя, 2008. Вип. XXIV. С.42.

¹²⁹ Hobsbawm. E. J. Primitive rebels. Owen Jones. Abacus. 2017. P. 23.

Крім того, самі ж гайдамаки могли перебувати в певному курені й напасти на козака цього ж куреня. Що підтверджує цитата Наталі Яковенко, що гайдамаки нападали не лише на панів, але й на брата простолюдина, чим він багатіший, тим краще¹³⁰.

Окремо маємо справи з грабунком турків, татар і ногайців, усього 7. Що свідчить про напади гайдамаків й на представників Османської імперії. Де гайдамаки здійснювали, крім того, грабунки, а також вбивства. Що не є дивним оскільки гайдамаки почували себе вільно й вважали себе власниками простору. Оскільки території грабунку це також і феномен зони «трьох кордонів» про які пише Володимир Мільчев¹³¹.

Різноманітність представників місцевого населення та їхніх родів діяльності свідчить про те, що гайдамаки не обирали жертв за конкретними параметрами. Це було більш ситуативно за нагоди чи випадку. Де основою була нажива. Примітними в цьому випадку будуть грабунки купців, про що свідчать 6 джерел. Напади траплялися з євреями, зокрема з купцями, які були євреями, таких джерел було 4.

Під час дослідження джерел натрапляємо й на випадки нападів на представників шляхти в Речі Посполитій. Самі напади були й на представників різних посад: польських військовослужбовців, ротмістра, а також шляхтичів та дворян. Всього маємо 7 випадків.

---

¹³⁰ Яковенко Н. Нарис історії Середньовічної та ранньомодерної України. Критика. Київ. 2006. С. 482.

¹³¹ Мільчев В. Гайдамацтво на нижньому Побужжі у 1750 – на початку 1760-х років // Запорозька старовина. Київ. Запоріжжя. 2005. Вип. 3. С. 2.

Натрапляємо на випадки нападів гайдамаків і на жінку. У даному випадку це вдова протопопа Марину, чоловіком якої був колишній протопіп Микола Величковський. У даному випадку цікавими будуть й обставини нападу, який відбувся в 1755 році. «во время отезду ее ис Києва до Треполья, не доехав до села Пирогова за версту, напав на нее»¹³².

Напади на жінок у досліджених джерелах важко простежити. В даному випадку окрім вдови протопопа маємо, ще два випадки. Де гайдамаки вчиняючи грабунок через обставини, які склалися потрапляли і причиняли шкоду це й жінці. Один стосується брата дворянина та його дружини, які були пограбовані, після чого вбиті гайдамаками. Йдеться про справу де йшлося про те, кому ж належить майно, також знаходимо згадку про те, що Степана Каминського і його дружину це відбулося в місті Овручі гайдамаками в 1734 році.¹³³ У 1736 році гайдамаки на чолі з Жилою і Гривою напали на будинок «исца» в сел Сквиже катували його і його дружину і дітей. Після чого пограбували речі¹³⁴.

За самим характером нападів для гайдамаків було характерно грабувати в дорозі, про що свідчать такі випадки, як грабунок у степу «дворового человека» в 1751 році¹³⁵. Маємо випадок з нападом і на козака-посланця у 1754 році¹³⁶. До того ж є випадок захоплення коня біля шинку, де відбулася крадіжка коня.

---

¹³²Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 126. С. 246.

¹³³ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. С 89 - 90 .

¹³⁴Там само. С. 257 – 258.

¹³⁵ Там само. С. 598.

¹³⁶ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3.Київ. 2003. № 258 – 259. С. 418 – 419.

Власник зайшов до шинку, а коли вийшов, то грабіжник уже втік з місця злочину. Власник намагався його наздогнати, але марно.¹³⁷

До окремої категорії можна зарахувати випадки нападу гайдамаків на вїйта, управителя замку, коваля, а також стольника. В 1760 році у коваля Василя Вовка було вкрадено гроші козаком Максимом Забудьком з того, ж самого Левушківського куреня¹³⁸. Потерпілим став й рожанський стольник Морфонського, біля села Погребище в 1747 році його пограбували гайдамаки. Нам не відомо про те як відбувався напад і коли, точно. Відомо лише про те, що викраденими були речі. Це і той випадок коли кількість награбованого матиме перелік й значну кількість пунктів як в даному випадку близько 40 пунктів, деякі з яких мали кілька предметів того ж самого виду¹³⁹.

Під час здійснення нападу та при спробі вкрати худобу чи певні речі гайдамаки, діючи за обставинами, вчиняють злочин. І тому трапляються ситуації, коли вони, аби не втратити награбоване, застосовують силу. На це вказують описи того, як відбувався напад на потерпілого.

У справах з детальним описом подій й послідовністю вчинення злочину є така окрема частина злочину, як застосування сили. Таких випадків 17, що наявні в 13 джерелах. Але гайдамаки не обмежувалися тим, що вони могли лише вкрати певну річ. Застосовуючи силу, вони вбивали. Це описано в 10 джерелах,

---

¹³⁷ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3.Київ. 2003 № 516. С. 683.

¹³⁸ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ. 2006. № 191. С. 248.

¹³⁹ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 1. Київ. 1998. № 246. С. 301 – 303.

а самих випадків 36. Описи справ, які наявні в джерелах щодо застосування сили, не завжди свідчать про те, що, якщо гайдамаки застосували силу, то неодмінно було вбивство. Є випадки, коли застосовували силу, але вбивства не відбувалося.

Важливо простежити, кого ж вбили гайдамаки, і те, яким чином вони застосовували силу. Отже, у справі за 1760 рік йдеться про те, що гайдамаки побили та нанесли шість смертельних ран Василю Медведовському, після чого побили до смерті Марціану, його дружину. Після того як вона померла, почали грабувати¹⁴⁰. Інший документ зазначає про те, що загони Жили та Гриви у 1748 році об'єдналися з жовнірами та напали на панський будинок та стріляли у Войцеха з вогнепальної зброї, в результаті отриманого поранення той помер. Розігнавши людей у панському маєтку, вони забрали із собою Семена та Івана і, підпаливши панський будинок, втекли.¹⁴¹ Стався напад й на маєток мозирського маршалка Рафаїла Оскерки у 1751 році. Нападники спалили два будинки, а також «Бывшаго тамо управителя господина Одаховского, которой больше часа от них оборонялся, на смерть немилосердно замучили, и при тому несколько других людей до смерти побили».¹⁴² У 1753 році гайдамаки побили «и до полусмерти прибили» козака-компанійця Степана Дикуна та вкрали його речі.¹⁴³ Під час пограбування в 1758 році хорунжого Гната Кучковського на території його маєтку в селі Ярове семеро почали наздоганяти грабіжників, але ті закололи на

---

¹⁴⁰ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. С. 260.

¹⁴¹ Там само. С. 410.

¹⁴² Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 87. С. 190–191.

¹⁴³ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3. Київ. 2003. № 531–534. С. 700- 704.

смерть двох із них¹⁴⁴. Також в 1734 році гайдамаки вбили й пограбували шляхетського жаботинського адміністратора, «його милість пана Залеського».¹⁴⁵

Значну кількість вбивств описано у справі, яка стосується нападу на місто Паволоч, де в 1736 році гайдамаки вбили Юзефа Зозулинського та близько двох десятків євреїв, а також деяких пограбували¹⁴⁶. У 1736 році нападники в селі Сквиже господаря, його дітей й дружину катували та побили, компарантові спалили волосся на боках.¹⁴⁷ Нападу в 1751 році зазнав й білицький сотник Кот, якого побили списами та забрали його майно. Окрім того, грабіжників намагалися розшукати, і п'ятеро з них зазнали поранень.¹⁴⁸

Потерпали від нападу гайдамаків й турки, як у випадку з Османом Пашою, що сталося в 1750 році про що відомо з листа очаківського Магмута Паші якого настигли під час здійснення молитви та хотіли пограбувати. «І оной с искал время то, когда онъ чинил свой намазь, сир'Ьчь жертву по закону своему приносиль, и удариль его по поясницѢ, и ухватиль его, і положиль на землю ниць, и хотѢль его зарезать ножемъ, и онъ учинил крикъ, а козакъ убоялся, пустивши его, сам бежал».¹⁴⁹ В такому випадку гайдамакам не вдалося пограбувати та забрати собі речі, вбивати вони також не стали. Ще однією з жертв в 1750 році став татарин Алі, на якого гайдамаки здійснили напад урочищі Діліягиолских пограбували й

---

¹⁴⁴ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970 . № 142. С. 262–263.

¹⁴⁵ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 21. С. 65.

¹⁴⁶ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. С. 227–228.

¹⁴⁷ Там само.С. 257–258.

¹⁴⁸ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970 . № 88. С. 191–193.

¹⁴⁹ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 2. Київ. 2000.. № 287. С. 401.

залишили померати.¹⁵⁰ У випадку пограбування козака Тишка Москальця гайдамаками, які були з того ж куреня. Та в 1760 році грабіжники вночі, поки той спав, зв'язали його. Також зав'язали йому очі та домагалися, аби той їм заплатив грошей. Коли їх не задовольнила сума, яку він їм дав, засипали йому на спину жар і покинули його¹⁵¹. Певної невизначеності з джерел будуть стосуватися справи де зазначено про вбивства оскільки важко розрізнити чи вбивство було умисним, чи ні. Бо також маємо справи де після застосування сили після нанесення травм потерпілий помер. Самої важкості додаватиме супротив і протидія потерпілого нападникам під час здійснення грабунку коли відбулося застосування сили і потім той помер.

3.2. Кримінально-правова характеристика діянь: розрізнення видів злочинів: позика, крадіжка, грабунок та вбивство

Здійснюючи напади гайдамаки могли заволодіти майном в різний спосіб. Також це відбувалося як із застосуванням сили, так і без неї. Простежимо, які з видів злочинів трапляються частіше?

Розглядаючи різні види діяльності гайдамацьких загонів, гайдамацький промисел за видами діяльності можна поділити на декілька видів: «позика», «крадіжка», «грабунок» Між цими видами буде певна відмінність у тому, яким чином відбувалося те чи інше діяння. Таким чином, «крадіжка» буде методом заволодіння чужим майном без відома власника про те, без застосування сили. Своєю чергою, «грабунок» – вже відкрите викрадення чужого майна без

---

¹⁵⁰Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 2. Київ. 2000. № 316. С. 428–430.

¹⁵¹ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ. 2006. № 187. С. 244.

прихованого наміру із використанням сили. Тоді у справі можуть фігурувати згадки про насильницьке відбирання, побиття, нанесення травм. І ще одним видом діяння буде «позика» – це вже ненасильницьке заволодіння майном шляхом привласнення його собі.

Варто зважити на те, що в досліджений період часу досліджені терени, з одного боку, регулюються юридичним законом «Третім Литовським Статутом», а з іншого боку – правом Російської імперії «Права, по которым судится Малороссийский народ». За окресленими юридичними системами поняття «позика», «крадіжка» і «грабунок» можуть бути синонімічними. На сьогодні правова система чітко розділяє ці типи злочинів, але у XVIII столітті вона могла не мати такого чіткого розрізнення. Але роблячи такого типу класифікацію, нам у такому разі не уникнути певних сучасних визначень й категоризації.

Основним маркером буде привласнення силоміць із застосуванням сили. У фокусі нашого дослідження буде категоризація термінів «позика», «крадіжка», «грабунок», «убивство» за наявною джерельною базою. Але значним аспектом у цьому випадку будуть і різні терміни на позначення одного й того самого типу злочину. Так, ми маємо ще такі терміни, як «вор», «украсть», «гвалт», «краденая вещь», «разбой», «разбойник», «убийство» – це з «Права, по которым судится Малороссийский народ». За «Литовським статутом» будуть схожі терміни: «вбити, убити, забити», а також «убитий, забитий», «грабеж», «грабити», «квалт», «красти», «розбій», «пограбити».

Потрібно зважити на особливості аналізованого простору й уявлення, яке було властиве гайдамацьким ватагам щодо вчинення того чи іншого нападу. Вони, своєю чергою, не вважали, що вони в чомусь обмежені, та чинили різного виду злочини, не вбачаючи в цьому якоїсь проблеми.

Не менш важливе те, що ватаги гайдамаків почувалися вільно, якщо виходити з логіки поширеності й активності описуваного промислу, який згодом виллється у події Коліївщини 1768 року. Тетяна Таїрова-Яковлєва пов'язує це з пошуком здобичі та пригод, що було подібним до національної, релігійної та соціальної боротьби.¹⁵² Така думка авторки абсолютно логічно демонструє те, що гайдамаки діють за минулими практиками, створюючи певну ілюзію про захист православних, тим самим певною мірою легітимізуючи власну діяльність. Окрім того, важливим буде те як самі гайдамаки ставилися до такого типу діяльності.

Звернімося до Литовського статуту 1588 року в тому, як розрізняються ті злочини, які ми будемо класифікувати. Спершу варто окреслити відмінність видів злочинів за цим Статутом. Так, «позика» в такому випадку – це позичання певної речі, яку після того повертають власнику. А от наскільки точно варто говорити про повернення – це вже інше питання? До цього ми повернемося згодом.

Крадіжка та грабунок – це ті категорії, які за Литовським статутом важко розділити. Більшого розрізнення додаватиме не сам вид злочину, а те, хто його вчинив і відносно кого. Це підтверджуватиме опис «крадіжки» як типу злочину разом з «пограбуванням».¹⁵³ Також окремою категорією буде «вбивство».

Варто звернути увагу й на те, що самі типи злочинів погано розрізнені, але також проблемним є питання того, що переважна більшість артикулів мірятиме злочини категоріями шляхти Речі Посполитої, адже у Статуті загально описані

---

¹⁵²Таїрова-Яковлєва. Т. Коліївщина. Великі ілюзії. Тов. Видавництва. «Кліо». Київ. С. 31.

¹⁵³ Статути Великого князівства Литовського 1588 р. У 2 кн. Книга 2. «Юридична література» Одеса. 2004. С. 506.

різні категорії населення і те, як вони вчиняли злочини щодо панів. Лише декілька артикулів приблизно описують таку категорію, як грабіжники і розбійники. Звернімо увагу на те, що сам Литовський статут містить термін «гвалтовное наехание» – так званий наїзд домовий, або збройний напад на дім. Що було поширеним явищем у Великому князівстві Литовському, а згодом і в Речі Посполитій у XVII столітті. Прикладами будуть напади Северина Наливайка.¹⁵⁴ Знаючи, як сам Статут розрізняє ці категорії, спробуємо за джерелами простежити певну специфіку того, що ж буде з вищеназваного траплятися частіше і чому.

З опрацьованих джерел проаналізовано зазначені вище категорії, після чого створено таблицю¹⁵⁵, з якої видно певні тенденції та різні випадки. Джерела підібрані з дотриманням хронологічних та територіальних рамок. Також враховано особливості джерел за структурою та описом, що іноді є дуже не чітким у розумінні та трактуванні.

З проаналізованих джерел загальною кількістю 33, маємо наступну інформацію. Випадків з «позикою» не зустрічаємо, що показано в таблиці. Так, з усіх проаналізованих випадків бачимо одне джерело, в якому згадується «позика», за своєю суттю чітко простежується характер вчинення злочину, а саме позичання характерне в діях гайдамаків. Хоча не варто відкидати й момент

---

¹⁵⁴ Статути Великого князівства Литовського 1588 р. У 2 кн. Книга 2. «Юридична література» Одеса. 2004. С. 514.

¹⁵⁵ Див. Додаток. № 1. Таб . № 1. « Розрізнення злочинної діяльності.»

<https://docs.google.com/spreadsheets/d/1V4PD0F0m57k0OCPg96A1HjZG1AINkXun05WXCq-VRbQ/edit?gid=0#gid=0>

крадіжки, який буде наявним у такому разі. Випадки з крадіжками та грабунками за джерелами важко відокремити один від одного. Оскільки «крадіжка» – це ненасильницький метод заволодіння чимось річчю. А от «грабунок» – це насильницьке привласнення чийхось речей. За джерелами можна простежити, що переважно трапляються випадки, коли ці дві речі описані однаково, де грабунок вжито в одному реченні з крадіжкою і йтиметься про один й той самий випадок.

У табл. № 1¹⁵⁶ ці випадки позначені зірочкою (*), що означає, що це ті самі випадки, де «крадіжка» й «грабунок» вживаються як синоніми. Окрім того, натрапляємо на справи де є тільки «крадіжка», чи тільки «грабунок. Маємо також ще один з варіантів – коли в одному джерелі йдеться і про перше і про друге, але це стосується різних випадків. Можна простежити з проаналізованих матеріалів, що крадіжка описана у 25 джерелах. Важкістю у кількісному підрахунку самих випадків буде й варіативність джерел, позаяк в однакових за кількістю сторінок джерела може бути описано декілька різних випадків за кількістю, або лише один з випадків, який описується детально. Загалом в усіх досліджених джерелах згадки про крадіжку трапляються 54 рази.

Щодо «грабунку», то згадки про нього зустрічаються в 31 джерелі з усіх проаналізованих. Кількісно це 100 випадків. Звернімо увагу на те, що грабунок був переважно домінантним на зазначеному просторі, але також є кейси й про те, коли у справі йшлося лише про «крадіжку» певного переліку речей.

---

¹⁵⁶ Див. Додаток. № 1. Таб . № 1. « Розрізнення злочинної діяльності.»

<https://docs.google.com/spreadsheets/d/1V4PD0F0m57k0OCPg96A1HjZG1AINkXun05WXCq-VRbQ/edit?gid=0#gid=0>

Натрапляємо також на справи, у яких описано застосування сили в ході того, як відбувався «грабунок». Маємо згадку про це в 10 джерелах. Всього описано 20 випадків. Але слід акцентувати свою увагу на особливості та різній варіативності в тому, як джерела описуватимуть кожен з випадків грабунку, де варто зважити на те, що сам «грабунок» не відбувався без застосування сили. Деякі випадки де згадано застосування сили детально описують те як відбувався злочин.

Оскільки застосування сили не завжди означають, що відбудеться вбивство, (основаною метою є нажива) далі буде наведено приклади цікавіших випадків із застосуванням сили, де було присутнє вбивство і без нього.

Яскравим прикладом є випадок вбивства та застосуванням сили, що відбувся в 1749 році, коли грабіжники вбили та поранили людей. «Да онъ же Даценко и в той воровской партаі какъ одного драгуна закололи, а четыре ранили былъ, и обще с товарищами своими. Де вони дорогою пограбували єврея і місцевих».¹⁵⁷ У наступній справі, яка описує те, що відбулося 1735 року, йдеться про скаргу дворян Луки Юшковського та Войтеха Гутовського, яких гайдамаки били та знущалися з них, застосовуючи найжорстокіші методи та батіг. Одного з них вони вбили.¹⁵⁸ У справі, що датується 1745 роком, дуже мало подробиць нападу та дій гайдамаків. Відомо про те, що вони вбили місцевого адвоката та його дружину й дітей, попередньо застосовуючи силу, а також людей, які на той час були присутніми в корчмі. Паралельно катували молоду жінку й слуг.¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 1. Київ.1998. № 261. С. 315–316.

¹⁵⁸ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. С. 143–144.

¹⁵⁹ Там само. С. 392.

У справі за 1768 рік йдеться про те, як різні групи гайдамаків грабували, заходячи в села. І тут маємо поміж усіх випадків грабунків два таких, де гайдамаки вбили шляхтича та побили його дружину. Окрім того, дорогою гайдамаки на чолі з ватажком Жмурою йшовши повз село Рашковь застрелили одного жида, а інших (кількість невідома) пограбували.¹⁶⁰

У 1734 році гайдамаки напали на Жаботинський замок, жорстоко вбили невинного шляхетного жаботинського адміністратора, його милість пана Богуслава Залеського [та] забрали майна на шість тисяч. Пані Маріанна скаржилась на його милість пана полковника Андрія Дуніна.¹⁶¹ У 1737 році в селі Босівці гайдамаки вбили його милість пана Павенцького, брата тутешнього його милості пана управителя.¹⁶²

Найбільшу кількість вбивств, зафіксованих в одному джерелі, маємо у справі, яка відбулася в 1738 році. Гайдамаки напали на місто Паволоч. Напад здійснювали свавільні ватаги Харка, Жили, Гриви та інших їх поплічників, січових та задніпрянських козаків, у зв'язку з навальним нападом на місто й замок. Згадка про діяння грабіжників не є розлогою в деталях, але описує значну кількість вбивств в одному місті. Таким чином, спочатку гайдамаки вбили управителя цього міста, шляхетного його милість пана Йосипа Зозулинського та шляхетну смілянську губернаторшу її милість пані Маріану Буяльську з

---

¹⁶⁰Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7 Київ. 2019. № 183. С. 236–239.

¹⁶¹ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 21. С. 65.

¹⁶² Там само. № 35. С. 97–100.

Себестянських, його милість пана Івана Веселовського, та замордували до смерті 35 паволоцьких євреїв.¹⁶³

Ще один випадок, який стався у 1759 році, заплутаний, оскільки в одному джерелі йдеться про декілька злочинів – це крадіжка вола у козаків, а також випадок, який стався з дружиною жителя села Івана Липового. Грабіжники при спробі пограбувати побили його жінку та вкрали речі¹⁶⁴.

Гайдамаки також чинили шкоду речам власників, коли навіть не крали, а лише псували їх частину. Так, у справі 1747 року в селі Новосілки гайдамаки знесли ворота, двері та вікна, побили, зв'язали та катували пані Виговську. У наступному з випадків нападники порубали сокирами скрині та склепи й пограбували їх.¹⁶⁵

Маємо випадок, який трапився в 1734 році, коли ватаги гайдамаків непокоїли жителів Умані та найближчих до неї сіл. У цій справі чітко йдеться про те, що нападники під час вчинення грабунку побили волохів. Орендаря, який був греком, вони не встигли побити, бо він втік, а от його брат не встиг – його побили так, що він ледь залишився живим, і поцупили речі. Але вбивств не чинили.¹⁶⁶ Також грабіжники у справі 1750 року одразу здійснили напад на місто Брагин і

---

¹⁶³ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 37. С. 101–103.

¹⁶⁴ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ. 2006. № 167. С. 223–224.

¹⁶⁵ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. № 183. С. 382–383.

¹⁶⁶ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. № 34. С. 95–97.

село Хомичів погрожували розправою орендарю жиду, аби той їм заплатив грошей, а також у Филипа Клименка взяли силою низку речей.¹⁶⁷

У справі щодо нападу на містечко Богуслав 1759 року зазначено, що попри зниження температури та погіршення кліматичних умов грабіжники залякували й застосовували силу в кожному з нападів, які чинили. Але примітним є те, що у справі фігурує господин Голованевский, і тут не йдеться про застосування сили, але зазначено лише про те, що його пограбували та забрали речі.¹⁶⁸ Напавши на хутір в містечку Валок козацького підпомічника Василя Мазіна в 1765 році, грабіжники зайшли до нього в хату, взяли харчі та поцікавилися, кого ще можна пограбувати. Коли господар зайшов до хати й сказав, що не знає, грабіжники не стали сперечатися, вони взяли все, що було доступним, і пішли, не застосовуючи силу до власника речей та не вбиваючи його. Але важливий момент комунікації між власником будинку та гайдамаками, позаяк з джерела очевидним є те, що напад стався неочікувано, й Василь Мазін не є спільником грабіжників.¹⁶⁹

Важливо й те, що за поданими джерелами можна сказати про випадки вбивств, які вчиняли грабіжники. З проаналізованих джерел маємо 10, у яких згадуються випадки вбивства, усього їх 52.

Ще один момент, коли убивство є, але воно радше не спеціально заплановане чи мотивоване, а випадок, коли були нанесені фізичні травми, в результаті яких потерпіла невдовзі після побиття померла демонструє радше

---

¹⁶⁷ Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. С. 179–182.

¹⁶⁸ Там само. № 162. С. 297–298.

¹⁶⁹ Там само. № 185. С. 329–330.

випадковість. Йдеться про випадок який стався в 1759 році в селі Кам'янське з дружиною одного з жителів Івана Липового при спробі грабунку. Жінка отримала ушкодження й невдовзі померла¹⁷⁰ Самі випадки за характером можна розділити на випадкові та умисні. Під випадковими маються на увазі ті, коли грабіжники вбивали та могли не закладати певного умислу, але здійснюючи напад, не можна було уникнути акту вбивства.

3.3. Речовий зріз награваного майна та продовольства

Дослідимо, які з награваних гайдаками речей були більш потрібними і чому?

У ході аналізу грабунків, які здійснювали гайдаки, ми натрапляємо на низку вкрадених речей та предметів побуту. Як було описано в попередньому підрозділі, гайдаки під час грабунків насамперед орієнтувалися на те, що можна вкрати й у кого саме. Але також й на те, аби отримати менше опору та не бути пійманими. Щодо опору, Володимир Антонович у передмові до третього тому «Архива Юго Западной России» зазначає, що саме чисельність гайдаків та наявність зброї була ключовим елементом у тому, чи даватимуть вони бій при вчиненні грабунку. Що є не зовсім правильним, позаяк на це могли впливати й сторонні причини, а не лише наявність зброї. Іноді гайдаки могли давати бій, не маючи чисельної переваги. Окрім того, щодо самого награваного ми вже дослідили, що гайдаки радше орієнтувалися на цінність речі, а не на соціальний стан жертви. Тому потерпілі могли бути з будь-яких верств населення.

---

¹⁷⁰ Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ . 2006. № 167. С. 223 – 224 .

В описі В. Антоновича є також припущення, що переважна кількість того, що крали гайдамаки під час грабунків, припадала на коней та зброю, бо це було найпотрібніше. Але далі автор не продовжує переліку того, що ж ще гайдамаки крали.¹⁷¹ Ми продовжимо і розширимо перелік речей. Тому ми спробуємо за джерелами простежити, чи справді коні та зброя були пріоритетними під час вчинення грабунку. І що ще було важливим для гайдамаків.

З проаналізованих 83 джерел, зведених у таблицю, речовий зріз буде таким. Першочергово привертає увагу те, що траплятимуться випадки, коли ми маємо опис вчиненого гайдамаками нападу та здійснення грабунку певних речей, а от які саме це речі, у джерелах не зазначається.

Крім того, варто акцентувати, що незалежно від того, чи гайдамаки вчиняли грабунок і жертвою була заможна людина, купець чи житель хутора, є певна вибірка того, які ж речі були першочерговими до викрадання. Це гроші, коштовності, рогата худоба, переважно коні, тканина або одяг, а також різні види зброї. Другорядними будуть, взуття, шкури тварин з яких також могли шити взуття, речі побуту¹⁷². Про що свідчить кількість не лише у кількісному підрахунку речей. Оскільки у гайдамаків була нагода викрасти кількісно багато речей до того ж різних. В даному випадку пріоритетність награбованого буде свідчити і те скільки разів в джерелі трапляється та чи інша річ¹⁷³.

---

¹⁷¹ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876.С. 40–41.

¹⁷² Побутові речі. Це ті речі, які вживаються в повсякденному житті, в побуті. Всі інші речі відповідно не побутові.

¹⁷³ Див. Додаток № 3. Таблиця № 3 підсумок Кількість справ де трапляється та чи інша річ.

Варто зважити й на те, що до прикладу, у разі пограбування купця в переліку викрадених речей переважатимуть одяг і тканина. Звісно, є випадки, коли було викрадено ножиці чи золоті ложки, і навіть різні види жіночого одягу. Це свідчить про те, що маючи певні пріоритети у потребі того чи іншого, гайдамаки, крім того, могли забирати собі речі, які не знадобляться їм самим. Ті речі, які вони забирали, але які їм були не потрібні, вони продавали чи обмінювали в місцевого населення на щось потрібне. Чи реалізовували надлишок награваного через ринок або місцевих жителів, які займалися продажем та були в контакті з грабіжниками.

Помітною буде й варіативність не лише того, які ж саме предмети побуту крали гайдамаки, а й те, яку кількість речей за один грабунок вони могли захопити. Таким чином, трапляються справи, де вони поцупили лише одну чи декілька речей, паралельно в іншій справі перелік речей міг сягати 40 й більше пунктів. Своєю чергою, кожен з пунктів, між тим, міг мати різну кількість кожного з предметів. Що в сумі складало значну кількість речей, що коштувала немало. Таку значну різницю в кількості предметів, яку гайдамаки могли поцупити за один раз, можна пояснити доступністю в той чи інший момент, а також наявністю господаря вдома чи на подвір'ї. Крім того, варто зважити й на охорону, наявну в місті чи на території панського маєтку, що в разі ускладнює і саме здійснення пограбування. Характерно, що коли здійснювали грабунок, гайдамаки могли бути поміченими або вступали в бій й мали відбиватися, в ході чого так чи інакше завдавали тілесних травм, які могли згодом призвести до смерті потерпілого.

Тобто під час спротиву були випадки смертей жертв. Звісно, якщо говорити про менш заможні верстви населення, то в них майна може бути набагато менше, тому не так можна пожитися.

Щоб подальший промисел був можливим, гайдамаки насамперед мали забезпечити себе речами першої потреби: це харчі; для забезпечення рядів це, звісно, зброя – як вогнепальна, так і холодна; одяг, бо він має властивість швидко псуватися й зношуватися; гроші – бо на них, незалежно від ситуації, можна було будь-що купити. Звісно, для забезпечення функціонування гайдамацьких ватаг й мобільності, яка відіграє першочергову роль, грабунок худоби (зокрема коней) буде однозначним очікуваним та пріоритетним. Примітною рисою буде й те, що гайдамаки, окрім того, надавали перевагу породистим коням, які спритніші за звичайні породи, так їх оцінювали на ринку за вищою ціною. Щодо великої рогатої худоби, яку вводили чи викрадали на тому ж рівні, що й коней, їх використовували в їжу, до прикладу, волів і ягнят.

Значна кількість вкрадених речей дорого коштувала, якщо конвертувати це на гроші. З чого випливає і те, що дорогий одяг і тканини забиратимуть не лише з метою продажу, а для використання самими гайдамаками. Це, свідчить і про певну статусність, яка підкреслюється дорогими речима.

Побутові речі також трапляються в переліку краденого, хоч їх кількість не домінує, але вони все ж таки наявні. Це предмети побуту: миски, сокири, знаряддя для риболовлі. Таким чином, пріоритетність крадених речей була продиктована способом життя й тими викликами, які з'являлися. Це мобільність, яку потрібно забезпечувати, також відсутність постійних баз, де можна почерпнути ресурси. Крім того, й швидкість обміну чи збуту того, чи іншого товару. В даному разі не менш важливим питанням буде і те яким чином гайдамаки будуть використовувати те, чи інше награбоване майно. Таким чином спершу награбовані речі будуть ділитися між всіма учасниками. Щодо поділу речей можна провести аналогією з поділом риби на рибному промислі коли після поділу ватаги розходилися. Цей принцип працював й в гайдамаків. Що не

відкидало сезонність промислів між тим¹⁷⁴. Сама сезонність певною мірою й визначала діяльність гайдамацьких загонів, бо коли не займаєшся промислом тоді є час можна йти на грабунок не сидіти ж в зимівнику¹⁷⁵. Але на мою думку не визначала сам гайдамацький промисел, оскільки ми натрапляємо на згадки в справах, які стосувалися грабунку, де зазначалося що навіть похолодання і зміна погодних умов не зупиняла гайдамаків.

Інше використовувалося для власних потреб. Зайві речі реалізовувалися через перепродаж серед місцевого населення. Маємо показовий випадок купівлі в гайдамаків вина та волів¹⁷⁶. У випадку гайдамаків низка награбованого могла пропиватися в шинку, що у свою чергу було специфікою даної спільноти після отриманої здобичі влаштувався бенкет. Прикладом розподілу награбованого є випадок з Василем Тумкою, який приєднався до загону Сави Чалого після того, як він почав займатися гайдамацтвом. Як це описується під час розподілу здобичі (дукану) Василь Тумка отримав зелений суконний жупан двох коней, 45 копійок, вола, двох бичків і корову. А рогату худобу він продав в Ягарлику¹⁷⁷. Спираючись на те що учасників у ватазі було приблизно до 40, то це доволі значна частина награбованого. З чого помітною буде ієрархія того, що керівникам загону діставалася більша й цінніша частина награбованого.

---

¹⁷⁴ Грибовський В. Ханська Україна. Філіо. Харків. 2025. С.163.

¹⁷⁵ Там само. С. 181.

¹⁷⁶ Сняк І. Сняк С Сняк І. Сняк С. «На воровствах и разбоях не бываль и с такими людьми знакомства не имель»: Декілька документів до історії Коліївщини 1768 року // Український історичний журнал № 1. Київ. 2024. С 156.

¹⁷⁷ Грибовський В. Ханська Україна. Філіо. Харків. 2025. С. 166 .

Підсумовуючи, з опрацьованої вибірки джерел і різноманітності випадків. Можемо констатувати те, що гайдамаки під час нападів орієнтувалися на зручність нападу. Аби не отримати значного опору. Що свідчить про ситуативність нападів. Також жертвою міг стати будь-хто від простого козака до заможного представника в Речі Посполитій. Де різними будуть як посади, так матеріальний стан жертв нападів. Що характерно з наведених прикладів, що це також простір трьох прикордонь Речі Посполитої, Османської та Російської імперій. Крім того, напади були і на козаків того ж куреня. Де основою був елемент наживи.

Де з досліджених випадків не можна, виокремити точне розрізнення між «грабунком» та «крадіжкою», оскільки це дуже близькі поняття і в описі джерела цими термінами могли описати одну й ту саму ситуацію. Не зважаючи на особливості та обставини самого злочину. У свою чергу позика чітко описана й розрізнена, це позичання того чи іншого на прохання, хоча саме за нашими випадками майже не трапляється. Такий злочин як вбивство дуже чітко розрізнений й описаний, іноді навіть з деталями що і як відбувалося, де не останню роль відіграватиме застосування сили. Оскільки трапляються й приклади де випадок матиме опис і акт побиття чи застосування сили коли відбувається грабунок, але вбивство це не те, що трапилося, бо його вчинили гайдамаки. Таким чином потерпілий чи потерпіла померли після побиття, а не під час нападу через акт вбивства.

Відповідно до опрацьованих джерел ми простежуємо те, що гайдамаки викрадали в першу чергу речі, які потрібні їм були аби продовжити промисел. В другу чергу це інші предмети, які були менш потрібними якщо вони були зайвими, то їх реалізовували на ринку, чи обмінювали. В чому представники місцевого населення допомагали гайдамакам. Сам характер поділу був таким, що спершу награване ділиться серед учасників, частина продається чи збувається у будь-який зі способів, а частина витрачається на бенкет.

Висновки

Наша робота демонструє погляд на гайдамацький промисел як соціальний бандитизм, що в свою чергу прояснює низку практик повсякденного життя гайдамаків і пояснює функціонування соціуму на прикордонні. Що у свою чергу свідчить про певний рівень залученості та розвитку тісних соціальних зв'язків, без яких не можлива була діяльність гайдамацьких загонів. Крім того, сам промисел на локальному рівні потребував не лише певного рівня організації, але й багатьох аспектів, які не залежали від самих дієвців, а були покладені на їхніх спільників і помічників за допомогою чого гайдамаки мали змогу бути вписаними у тогочасні соціополітичні процеси на Правобережжі. Дана підтримка місцевого населення в різних її проявах спрямовувала стратегію гайдамаків та сприяла творенню певної гайдамацької ідеології як захисників православного населення і старих козацьких звичаїв. Говорячи про «грабунок» чи напад в місті чи в селі, наявні факти продумування плану і з'ясування жертви нападу. Тут гайдамаки зважували низку інших подробиць, бо якщо це був напад в місті, то відповідно була наявна охорона, а також могли бути присутні козаки надвірної хорогви, що ускладнювало напад, й, такі дії, відповідно, потребували не лише більше ресурсів, зброї, але і кількості гайдамаків для вчинення злочину. Коли ж ми говоритимемо про напад на хутір, чи в село його легше вчинити не лише через значно менше кількість охорони, чим менш заможною була жертва то однозначно в нього (неї) могло на подвір'ї не бути додаткових осіб, які могли б допомогти із захистом під час нападу. У випадку ж нападу гайдамаків на хорунжого Гната Кучковського в селі Ярове почасти через те, що він мав певну кількість воїні це вже ускладнювало процес вчинення нападу. Дані діяння гайдамацьких загонів чітко лягають на ґрунт концепції соціального бандитизму Еріка Гобсбаума. Оскільки «бандит» може діяти і діятиме коли матиме підтримку серед місцевого населення, переважно сільського.

Досліджуючи напади й складність їх вчинення, не зле значити і про те, що більшість нападів чи на певну локацію, чи на конкретну особу, будуть відбуватися переважно вночі, що свідчило про те що гайдамаки діяли аби не потрапити на очі інших мешканців і не бути пійманим чи побаченими кимось. Також особливістю нічного нападу був неочікуваний ефект й метушня, в якій легше діяти. Почасти це й елемент швидкості ситуації, коли навіть за наявної охорони в місті чи на хуторі її легше перемогти несподіванкою, а потім і вислизнути, здійснивши задумане. Нічні напади є характерними для прикордонних спільнот, що є частиною тактики і гайдамацьких ватаг також.

Таким чином, наша праця – лише один із кроків у дослідженнях криміногенності соціальних рухів і особливостях діяльності запорозьких козаків. Підтримка місцевого населення, особливості крадіжки і грабунку (надання переваги тому чи інакшому майну), віковий зріз злочинців, що незрідка супроводжується соціалізацією (набуття статусу і майна), особливості вчинення злочинів надають чимало підтверджень функціонуванню концепції соціального бандитизму і її особливостей на даному просторі.

Список джерел і літератури:

1. Джерела

1.1. Неопубліковані (архівні документи)

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУ). Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 238–243.
2. ІР НБУ. Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 499–520.
3. ІР НБУ. Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 1001–1006.
4. ІР НБУ. Ф. ІХ. (Фортеця Святої Єлизавети). Спр. Е. 1045–1047.
5. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК України). Ф. 59.

1.2. Опубліковані (збірки документів, окремі публікації документів)

1. Архив Юго-Западной России. Том 3. Киев, 1876. 897. с.
2. Архів Коша Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734–1775. Т. 1. Київ, 1998. 698. с.
3. Архів Коша Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734–1775. Том 2. Київ, 2000. 750. с.
4. Архів Коша Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734–1775. Том 3. Київ, 2003. 952. с.
5. Архів Коша Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734–1775. Том 4. Київ, 2006. 887. с.

6. Архів Коша Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734–1775. Том 6/7. Київ. 2019. 494. с.
7. Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Наукова думка. Київ, 1970. 657. с.
8. Коденська книга судових справ. Археографічна комісія Всеукраїнської академії наук. Т. 2. Київ, 1931. 436. с.
9. Манифестъ Государыни Императрицы Екатерины II: Объ истребленіи Запорожской Сѣчи. Санктпетербургъ, 1775. С. 1-8.
10. Статути Великого князівства Литовського 1588 р. У 2 кн. Книга 2. Одеса: «Юридична література», 2004. 514. с.

1.7. Джерела в електронному форматі

1. Витяг з рапорту про кількість форпостів у боротьбі з гайдамаками 1753 р.
URL:
<https://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/HistSources/ZadnibrPlaces/doc82.html>
(дата звернення: 03.04.2026).

2. Література

2.1. Монографії, збірки статей, брошури, тези конференцій

1. Баттервік Р. «Світло і племін». Річ Посполита 1733–1795 / пер. з англ. Л. Пилаєва. Львів: Локальна історія, 2025. 576. с.
2. Голобуцький В. О. Запорізька Січ в останні часи свого існування 1734–1775. Київ, 1961. 373. с.
3. Грибовський В. Ханська Україна. Харків: Фоліо, 2025. 414. с.

4. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України. Нью-Йорк: Видавництво Чорторійських, 1967. 575. с.
5. Єфименко О. «История украинского народа». Київ: Либідь. 1990. 512 с.
6. Куліш П. А. «История возсоединения Руси». Т. 3. Москва. 1877. 374 с.
7. Максимович М. О. Сказание о Колиивщине. Київ явился градом великим. Вибрані твори. Київ: Либідь, 1994. 442. с.
8. Мірчук П. Коліївщина. Гайдамацьке повстання 1768 року. Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1973. 319. с.
9. Мордовцев Д. Л. Гайдамачина. Санкт-Петербург. 1884. 345. с.
10. Павлова А. Ю. Статус жінки в правових традиціях Запорозької Січі // Матеріали VI Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених. Харків. С. 1-12.
11. Серчик В. Коліївщина. Запоріжжя, 2025. 272. с.
12. Скальковський А. А. Наезды гайдамак на Западную Украину в XVIII столетии 1733–1768. Одеса, 1845. 230. с.
13. Таїрова-Яковлева Т. Коліївщина. Великі ілюзії / пер. з рос. Т. Киришталовська. Київ: ТОВ «Видавництво "Кліо"», 2021. 256. с.
14. Шульгин Я. Н. Очерк Колиивщины по неизданным и изданным документам 1768 и ближайших годов. Київ, 1890. 209. с.
15. Яворницький Д. Історія Запорозьких козаків. Том 1. Київ, 1990. 596. с.
16. Яковенко Н. Нарис історії Середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2006. 573. с.

17. Яроменко І. Б. Напад гайдамаків на м. Балта в 1768 р. // Історіосфера: матеріали Тринадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2018. С.67-71.
18. Hobsbawm E. J. Bandits. New York, 1969. 185. p.
19. Hobsbawm E. J. Primitive rebels. Owen Jones. Abacus, 2017. 208. p.

2.2. Статті

1. Гермайзе Осип. Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів // Україна. Трьохмісячник українознавства. Київ, 1924. С.19-81.
2. Дідик С. С. Запорожці і Новослобожани – співучасники по гайдамацьким справам // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2015. Вип. 44. Т. 1. С. 68-71.
3. Іваннікова Л. «Баба» на Січі: шлюби та безшлюбність запорожців у фольклорі степової України // Слово і Час. Київ, 2017. № 3. С. 99- 107.
4. Мільчев В. Гайдамацтво на нижньому Побужжі у 1750 – на початку 1760-х років // Запорозька старовина. Київ; Запоріжжя, 2005. Вип. 3. С. 1- 13.
5. Мільчев В. Запорізьке гайдамацтво XVIII ст. як традиційний здобичницький промисел козацтва // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. Запоріжжя, 2008. Вип. XXIV. С. 40-50.
6. Посунько О. М. Історія Нової Сербії та Слов'яносербії // Запорозька спадщина. Вип. 8. 80. с.

7. Синяк І. Синяк С. «На воровствах и разбоях не бывалъ и с такими людьми знакомства не имелъ»: Декілька документів до історії Коліївщини 1768 року // Український історичний журнал. Київ, 2024. № 1. С.151-168.

4. Рукописи

4.1. Дисертації

1. Кушнір О. О. Гайдамацький рух 1715–1760 рр.: перебіг та сприйняття сучасниками: дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2013. 191 с.

5. Електронні ресурси

1. Барська конфедерація 1768 року. Енциклопедія історії України (ЕІУ). URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Barska_konfederatsii_a (дата звернення: 01.04.2026).
2. Гайдамаки. History. URL: <https://uahistory.co/compendium/ukraine-history-reference-notes-practical-lessons-8-class-serednicka/48.php> (дата звернення: 01.04.2026).
3. Фортеця Святої Єлизавети. Історична довідка. URL: [підозріле посилання видалено] (дата звернення: 01.04.2026).

Додатки

Додаток 1. Таблиця № 1 Excel « Розрізнення злочинної діяльності

№	A	B	C	D	E	F	G
1	Назва	Рік в документі	Позика	Крадіжка	Грабунок	Вбивство	Застосування сили
2	Архів Коша том 6 7 № 181. 232 — 233.	1768	0	0	0	3	0
3	Архів Коша том 1 № 230. С. 279.	1745	0	1*	2*	0	0
4	Архів Коша том 1 № 239 — 241. С. 287- 289.	1747	0	0	1	0	0
5	Архів Коша том 1 № 261. С. 315 — 316.	1749	0	0	0	3	1
6	Архів Юго Западной Росии том 3 С. 680- 682.	1756	0	5*	5*	0	0
7	Архів Юго Западной Росии том 3 С. 701 — 702.	1759	0	0	0	2	0
8	Гайдамацький рух на Україні. Ч. 1. № 21. С. 65.	1734	0	1*	1*	1* + 1	0
9	Гайдамацький рух на Україні Ч. 2. № 203. С. 353 — 355.	1768	0	1*	1* + 2	0	0
10	Гайдамацький рух на Україні № 34. С. 95 — 97.	1737	0	0	1	7	0
11	Гайдамацький рух на Україні № 35. С. 97 — 100.	1737	0	0	0	5	1
12	Гайдамацький рух на Україні № 37. С. 101 — 103.	1737	0	1*	1*	37*	0
13	Гайдамацький Рух на Україні № 38. С. 103 — 104.	1738	0	0	0	7	0
14	Гайдамацький рух на Україні № 62. С. 153 — 154.	1750	0	11*	11*	0	0
15	Гайдамацький рух на Україні № 78. С. 179 - 182.	1750	0	0	3	3	0
16	Гайдамацький рух на Україні № 95. С. 204 — 208.	1751	0	6*	6*	0	0
17	Гайдамацький рух на Україні № 162. С. 297 — 298.	1759	0	3*	3*	0	1?
18	Архів Юго — Западной Росии том 3 № 183 С. 382-383	1742	0	1*	1*	0	0
19	Архів Юго — Западной Росии том 3 С. 478 — 479.	1750	0	4*	4*	0	0
20	Архів Юго — Западной Росии том 3. С. 740 — 741.	1763	0	1*	1*	0	0
21	Архів Юго — Западной Росии том 3 С. 107.	1734	0	1*	1*	0	0
22	Архів Юго — Западной Росии том 3 С. 143- 144.	1735	0	1*	1* + 11	0	1
23	Архів Юго — Западной Росии том 3 С. 164 — 165.	1735	0	0	1*	0	0
24	Архів Юго — Западной Росии том 3 С. 392.	1745	0	1*	1*	5* ?	3* ?
25	Архів Коша том 1 № 246 С. 301 — 303.	1747	0	1*	1*	?	?
26	Архів Коша том 6 7 № 183 С. 236 — 239.	1768	0	4*	4*	2*	1*
27	Архів Коша том 6 7 № 198 С. 283 — 287.	1768	0	0	0	2	0
28	Архів Коша том 4 № 167 С. 223 — 224.	1759	0	1* + 1*	1* + 1*	1* Померла після побиття	1*
29	Гайдамацький рух на Україні № 119. С. 239 — 240.	1753	0	0	1	3	0
30	Гайдамацький рух на Україні № 142. С. 262 — 263.	1758	0	0	1	0	2*
31	Гайдамацький рух на Україні № 186 С. 330 — 331.	1765	0	1*	1*	0	0
32	Гайдамацький Рух на Україні Ч. 1 № 127 С. 247.	1755	0	0	0	2	0
33	Гайдамацький рух на Україні Ч. 2 № 185. С. 329 - 330.	1765	0	1*	1*	0	0

https://docs.google.com/spreadsheets/d/1V4PD0F0m57k0OCPg96A1HjZG1AINkXu_n05WXCq-VRbQ/edit?gid=0#gid=0

Примітка: У тексті позначено числом кількість випадків, які описані в джерелі. * позначено випадки коли це той самий випадок є і крадіжка і грабунок, що не можна розділити.

? позначено що опис не дає змоги дізнатися кількість жертв

* - той самий випадок різні пункти) чило - кількість випадків

* Вбивство не в бою військових а жертва

? - приблизна кількість потерпілих

Джерело: Складено Штойко В. В на основі опрацьованих справ з Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. с. 897. А також збірника Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. Також декількох томів Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 1. Київ. 1998. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ. 2006. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019.

Додаток 2. Таблиця № 2. Excel « Різні прошарки населення (види діяльності)

* - справа з купцями ... означає невідому кількість осіб, але справа та сама

~ 20 - кілька десятків євреїв (точно невідомо)

...дружина і діти кількість невідома

Джерело: Складено Штойко В. В на основі опрацьованих справ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. с. 897. Збірника Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. Також декількох томів Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 1. Київ. 1998. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 2. Київ. 2000. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3. Київ. 2003. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 4. Київ. 2006. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019.

Додаток 3. Таблиця Word « Речовий зріз награвованого»

Назва документа	Рік	Перелік награвованого	Речі за категоріями і їхня кількість
1 Архів Коша Т. 6 7 № 181 . 232 — 233.	1768	Свитка синя – 1. Полотна 10-т локот - Денець 80 ко. Юпка п'єстрова. -	Свитка синя – 1. - свитка, свита - довгий просторий кафтан без коміра, старовинний український чоловічий і жіночий верхній одяг з рукавами; застібався на гаплики. Здебільшого свити виготовляли з корич

			<p>невого (чоловічі) та білого (жіночі) сукна .</p> <p>Полотна 10-т локот - Полотно ляна тканина. 10 т локоть це стара міра довжини 45- 50 см. 10 тшук .</p> <p>Денегъ 80 ко. - Денег 80 копійнок</p> <p>Юпка пѣстрова. - юпка - верхній жіночий одяг у вигляді довгої корсетки, переважно з рукавами.</p>
2 Архів Коша Т. 1 № 230 . С 279.	1745	лошадей да несколько шубъ, зипуновъ, денегъ і протчего.	<p>лошадей да несколько шубъ, зипуновъ, денегъ і протчего.</p> <p>Лошадей – невідомо скільки і шуб декілька приблизна кількість - 2 .зипуновъ, кількість ? - Зипун (рос. зипунъ) — це вид традиційного верхнього одягу селян в Україні та Росії, схожий на кафтан або пальто без коміра, зроблений з грубого саморобного сукна яскравих кольорів і оздоблений</p>

			контрастними шнурами та швами, що носили його як теплий одяг.
3 Архів Коша Т. 1 № 239 — 241 . С 287- 289.	1747	<p style="text-align: center;">1-го</p> <p>Гончаровѣ уманскому, йдучому зъ Очакова, прошлого году 1746 перед Пречистою забрали козаки гардовѣ въ степу: Воловъ два цѣна – 20 руб. Коней двое цѣна – р. 25³, гривень – 4</p> <p style="text-align: center;">2-го</p> <p>Того жъ часу й году, коло Пречистой, Якову Кузнецовѣ, мешаниновѣ уманскому, йдучому такожъ зъ Очакова, тѣ жъ гайдамаки забрали: Смушковѣ сивихъ, каштановатих, чорнихъ – триста пятьдесятъ (350), цена – рублей 80 Пояси шовкови, шолкъ и иние крамовие рѣчи, цѣна – рубле. 40 Коней двое цѣна – руб. 20 Денегъ рублей – 80 Волову шкуру и казань цѣна – руб. 6</p> <p style="text-align: center;">3-тїо</p> <p>1746⁶ году, юня 17 дня, тѣ жъ гардовѣ или сѣчовіе козаки заняли были коней – 23, з которихъ вернули – 18. А пятеро зосталось при тїх же козаках, що найлуччихъ, яко то: Его маѣ пна поручника конѣ яносивїй, грива на немъ на прав[ую]⁷ сторону, ноздри обое рваніе, цена – руб. 33; Конѣ темносивай Івана Бриндока, ноздра одна рвана з лѣвой стороны, грива на обидва боки, цена – руб. 18; Конѣ третїй Матвѣя Комейгородского, бѣлій, ноздра з лѣвого боку рвана, грива на праву сторону, цена – руб. 15; Конѣ четвертїй Івана Ломаченка, темносивїй, имѣе т признаку с правой стороны – на задномъ плечѣ шаблю, цена – руб. 12; Конѣ пятїй Олезѣя Зралки, гнѣдїй, цена – руб. 13.</p> <p style="text-align: center;">4-то</p> <p style="text-align: center;">4-ю</p> <p>Того жъ часу, поворочаючимъ козакамъ зъ Гарду или зъ Сѣчи на ночляхъ [!] въ Саксаганѣ, под зѣвникомъ⁸ Івана Похила Джереловско[го], тїе жъ козаки сѣчовіе взяли коней пятеро свѣтом самихъ [!], за котріе конѣ цена – руб. 63 кулбака 1 цена – руб. 2 подводниковѣ за забратіе конѣ – рублей 8</p>	<p>Воли – 2</p> <p>Коні – 2</p> <p>Пояси шовкові – 2?</p> <p>Коні – 2</p> <p>Деньги рубли – ?</p> <p>Казань – 1</p> <p>Волова шкура – 1</p> <p>Казань – 1</p> <p>Кінь – 23</p> <p>Кінь – 1</p> <p>Кулбака – 1</p> <p>Кінь – 5</p> <p>Кулбак – 5</p> <p>Рушниць – 2</p> <p>Бурожь – 2</p> <p>Спис – 3</p>

4 Архів Коша Т. 1 № 261. С 315 — 316 .	1749	деньги, ? платье - 1 китайки на два кафтана сукна на шеровари денег 1 рубль серебряной позументь меньше локтя - 1 в купців у них товарь и денги – ?	деньги, ? платье - 1 китайки на два кафтана - ? сукна на шеровари - ? денег - 1 рубль серебряной позументь меньше локтя - 1 в купців у них

			товарь и денги — ?
5 Архив Юго Западной России Т. 3 С. 680-682.	1756	<p>1) Gotowych pieniędzy moskiewską monetą rubli osimdziesiąt; 2) kontuszów różnego koloru sześć—rubli trzydzieści; 3) pasów szatowych dwa—</p> <p style="text-align: right;">Библиотека "Руниверс"</p> <hr/> <p style="text-align: center;">681</p> <p>rubli trzynaście i grzywien pięć; 4) pasów jedwabnych dwa—rubli trzy; 5) koralów sznurów dziesięć—rubli dziesięć; 6) płacht jedwabnych dwie—rubli pięć; 7) zapasek szatowych cztery—rubli cztery; 8) zapasek sztametowych dwie—rubli dwa;—9) rąbków szwabskich pięć—rubli pięć; 10) koszul szwabskich dziesięć—rubli dziesięć; 11) rączników ordynaryjnych pięć—rubel jeden; 12) chustek tureckich dziesięć—rubli dwa i grzywien pięć; 13) szarawarów granatowych troje—rubli sześć i grzywien siedem i kopijek pięć; 14) czapek z czarnymi barankami cztery—rubli dwa i grzywien dwie; 15) sukna granatowego łokci siedm—rubli siedm; 16) rzeczy rekwirując, expensował rubli siedmdziesiąt; 17) czypek—grzywien osim; efficit summa rubli dwieście piędziesiąt i dwa, grzywien siedm i kopijek pięć.</p> <p>1) Koralów sznurków dwa—valoris rubli jedynaście; 2) jupa podbita smuszami—valoris rubli siedm; 3) zausznice blachmalowe—rubel jeden; 4) poszewka drylichowa z piernata—grzywien osim; 5) kubek srybrny proby szustey—valoris rubli trzy; 6) kitaju czarnego sztuczka jedna—rubel jeden i grzywien dwie; 7) gorzałki okowity wiader osim—rubli osim; 8) pieniędzy gotowych z szkatułką rubli trzydzieści; 9) dukat srybrny pożyczany—rubli dwa i grzywien dwie; 10) koni gniadych z wozem i chomątem trzy—rubli dziewiętnaście; 11) kozuchow starych białych trzy—valoris rubli cztery i grzywien pięć; 12) siermięga nowa biała—valoris rubli cztery i grzywien pięć; 13) czapka nowa—grzywien sześć; 14) galon złoty—valoris rubli dwa i grzywien dwie, kopijek pięć; 15) spodnica biała majkowa—rubel jeden i grzywien pięć; 16) koszul szwabskich cztery—valoris rubli cztery; 17) pończoch par pięć—rubel jeden i grzywien pięć; 18) pas sztametowy czarny—rubel jeden; 19) płótna półsetków dwa—valoris rubli cztery i grzywien pięć; 20) obrusów dwa—valoris rubla jednego; 21) ordynaryjnych rączników cztery—valoris grzywien pięć; 22) koszul ordynaryjnych cztery—rubel jeden; 23) poszewek z poduszek cztery—rubel jeden; 24) fartuchów szwabskich dwa—valoris rubla jednego; 25) namitek nowych pięć—valoris grzywien osim; 26) spodnica harasowa—rubla jednego; 27) chustek ordy-</p> <p style="text-align: center;">86</p> <p style="text-align: right;">Библиотека "Руниверс"</p> <hr/> <p style="text-align: center;">682</p> <p>naryjnych dwie; 28) siekiera—grzywien trzy; 29) pierścionków srybrnych—valoris grzywien pięć;—summa efficit rubli sto siedm, grzywien osim, kopijek pięć.</p>	<p>Готові гроші: МОСКОВСЬКОЮ МОНЕТОЮ — 80 рублів.</p> <p>Контуші: різного кольору — 6</p> <p>Пояси шатові (КОШТОВНІ): — 2</p> <p>Пояси шовкові: — 2</p> <p>Коралі: — 10</p> <p>Плахти шовкові: — 2</p> <p>Запаски шатові: — 4</p> <p>Запаски штаметові (з вовняної тканини): — 2</p> <p>Рябки (хустки або тканина) швабські: — 5</p> <p>Сорочки швабські: — 10</p> <p>Рушники звичайні (ординарні): — 5</p> <p>Хустки турецькі: — 10</p> <p>Шаровари гранатові (темно-сині): — 3</p> <p>Шапки з чорними баранцями: — 4</p> <p>Сукно гранатове: — 7 ліктів</p> <p>Витрати на</p>

		<p>opatrzonym się:</p> <p>1) gotowych pieniędzy monety moskiewskiej rubli sto sześćdziesiąt i dziewięć, grzywien siedm i kopijek pięć; 2) wilczura kitajem okryta—valoris rubli dwadzieścia y grzywien cztery; 3) bekiesza mamusowa—valoris rubli dwadzieścia i dwa i grzywna jedna; 4) baranków czarnych dwadzieścia pięć—valoris rubli dziesięć; 5) zakładek zielonych dwie—rubli dziewięć; 6) pas szatowy—valoris rubli sześć; 7) pas jedwabny—valoris rubli trzy; 8) serpanków osimnaście—rubli trzynaście; 9) katanka karmazynowa—rubli siedm; 10) katanka zielona grodetorowa—rubli dwanaście; 11) futra szwabskiego łocki dwadzieścia—rubli trzy, grzywien pięć; 12) futra czarnego białam cały—valoris rubli piętnaście; 13) futra z kotów dzikich za rublów trzy i grzywien osim; 14) zawisów materyalnych dwie za rubli czternaście; 15) zapon trzy za rubli pięć; 16) kubków srybnych dwa za rubli trzy i grzywien osim; 17) czara srybrna za rubli dziewięć 18) łyżek srebrnych sześć za rubli osim; 19) półmisków cynowych za rubli sześć; 20) talirzów cynowych trzynaście za rubli jedynaście; przystawek dwanaście za rubli jedynaście; przystawek dwanaście za rubli sześć; mis wielkich cynowych dwie za rubli dwa; item półmisek jeden—rubel jeden; kubek cynowy jeden—rubel jeden; solnica kryształowa—rubli dwa; łyżek dwanaście—rubli trzy i grzywien pięć; kociołków miedzianych cztery—rubli cztery; moździerz—rublów cztery; koralów sznurków dwa—rubli dwadzieścia siedm i grzywien pięć; zausznic par dwie—rubli dziewięć; czapek cztery—rubli trzy i grzywien pięć; czemlitów dwa—rubel jeden; kulbaka—rublów trzy; kałamajki łocki dziesięć—rubli trzy; kitaju półtory sztuki—rubel jeden i grzywien pięć; srebra łotów osimdziesiąt i jeden—rublów sto czterdzieści, — summa efficit rubli pięćset sześćdziesiąt i trzy, grzywien trzy i kopijek pięć.</p> <p>Tych hajdamaków, co Fastow rabowali, połapali w Kijowie: Tereszka Kuzenka, Hryčka Szostopała, Daniła Biłoszenka—kozaków siczowych</p>	<p>реквізицію речей: — склали 70 рублів.</p> <p>Чіпець (жіночий головний убір): — 1</p> <p>Коралі (шнурки): 2</p> <p>Юпа (верхній одяг), підбита смушками: 1</p> <p>Заушниці (сережки) блахмалові: 1 пара.</p> <p>Подушка (пошевка) дриліхова з пір'ям: 1</p> <p>Кубок срібний (6-ї проби): 1</p> <p>Китайка чорна: 1 штука (сувій).</p> <p>Горілка оковита: 8 відер.</p> <p>Гроші готові зі шкатулкою: 30 рублів.</p> <p>Дукат срібний позолочений: 1</p> <p>Коні гніді з возом і хомутом: 3 одиниці.</p> <p>Кожухи старі білі: 3</p> <p>Свитка (сірмяга) нова біла: 1</p> <p>Шапка нова: 1</p> <p>Галон (тасьма) золотий: 1</p> <p>Спідниця біла</p>
--	--	---	--

			<p>майкова: 1</p> <p>Сорочки швабські: 4</p> <p>Панчохи: 5 пар.</p> <p>Пояс штаметовий чорний: 1</p> <p>Полотно (пів'яток): 2</p> <p>Скатертини (обруси): 2</p> <p>Рушники звичайні: 4</p> <p>Сорочки звичайні: 4</p> <p>Наволочки (пошевки) з подушок: 4</p> <p>Фартухи швабські: 2</p> <p>Намітки нові: 5</p> <p>Спідниця гарасова: 1</p> <p>Хустки звичайні: 2</p> <p>Сокира: 1</p> <p>Персні срібні: (кількість не вказана явно)</p> <p>Гроші готові: 169 рублів, 7 гривень, 5 копійок.</p> <p>Вільчура (шуба з вовчого хутра), вкрита китайкою: 1</p> <p>Бекіша мамусова (підбита хутром): 1</p>
--	--	--	---

			<p>Баранці чорні: 25</p> <p>Закладки (zakładek) зелені: 2</p> <p>Пояс шатовий: 1</p> <p>Пояс шовковий: 1</p> <p>Серпанки: 18</p> <p>Катанка кармазинова: 1</p> <p>Катанка зелена гродеторова: 1</p> <p>Полотно швабське: 20 ліктів.</p> <p>Хутро чорне (błam sały): 1</p> <p>Хутро з диких котів: 1</p> <p>Завіси матеріальні: 2</p> <p>Запон (фартух або завіса): 3</p> <p>Кубки срібні: 2</p> <p>Чаша срібна: 1</p> <p>Ложки срібні: 6</p> <p>Полумиски олов'яні (supowuch): 6</p> <p>Тарілки олов'яні: 13</p> <p>Приставки (тарілі): 12 та ще 12 штук</p> <p>Миски великі олов'яні: 2</p>
--	--	--	--

			<p>Полумисок (окремий): 1</p> <p>Кубок олов'яний: 1</p> <p>Сільниця кришталева: 1</p> <p>Ложки (звичайні): 12</p> <p>Казанки мідні: 4</p> <p>Молоток (moździerz): 1</p> <p>Коралі (шнурки): 2</p> <p>Заушниці: 2 пари.</p> <p>Шапки: 4</p> <p>Чемліти (одяг): 2</p> <p>Кульбака (сідло): 1</p> <p>Каламайка (тканина): 10 ліктів.</p> <p>Китайка: 1</p> <p>Срібло (у лотах): 81 лот.</p>
6 Архив Юго Западной Росии Т. 3 С 701 — 702.	1759	<p>У жидов имения на 100 рублей и больше .</p> <p>Мелких денег 5 рублей 50 копеек</p> <p>Єпанчу суконную , - 1</p> <p>кафтан китайчевий чорний. – 1</p>	<p>Пожитки на суму 100 рублей .</p> <p>Гроші 5 руб – 50 ком</p> <p>Єпанчу суконную , - 1</p> <p>кафтан китайчевий</p>

			чорний. – 1
7 Гайдамацький рух на Україні . № 21. С. 65.	1734	забрали майна на шість тисяч ?	Пожитки на суму 6 тис
8 Гайдамацький рух на Україні № 203 . С 353 — 355	1768	Лошадей 8 и кобилиц 4 черкаских які куплені на ярмарку для ясновельможности і звичайних лошадей взято більше 50 .	Лоша – 8 Кобили – 4 Звичайні лоша – 50
9 Гайдамацький рух на Україні № 34. С 95 — 97 .	1737	забрали гроші, дані в заставу речі, худобу та крупу, однак вбивств ніяких не чинили. І перш ніж підійде військо — 20 гайдамаків коли тікали покидали кільканадцять голів худоби. Також брата грека орендаря побили і забрали пожитки	Гроші - ? Худлоба - ? Крупа_? Кільканадцять голів худоби- ? Пожитки- ?
10 Гайдамацький рух на Україні № 35. С 97 — 100.	1737	40 голів забитої худоби.	Худоби - 40

<p>11 Гайдамацький рух на Україні № 37 С 101 — 103.</p>	<p>1737</p>	<p>в грошах, сріблі, коштовностях, міді, олові, тканинах, сукнах, рухомому майні на сто вісімдесят тисяч триста п'ятдесят злотих</p>	<p>Гроші – ?</p> <p>Сріблі коштовності - ?</p> <p>Міді - ?</p> <p>Олова - ?</p> <p>Тканини - ?</p> <p>Сукна - ?</p> <p>Рухомого майна на суму - ?</p>
<p>12 Гайдамацький Рух на Україні № 38 С 103 — 104.</p>	<p>1738</p>	<p>позабірали худобу ?</p>	<p>Худобу - ?</p>
<p>13 Гайдамацький рух на Україні № 62 С 153 — 154</p>	<p>1750</p>	<p>взяли пушку да хлеба мешка с три и выжгли башни. где взяли селитры — две бочки, горелки — одну куфу, масла коровья — одну бочку, хлеба житного и пшеничного — бочек з десять, денег — с полчетверика денежек, пшена — одну куфу, платья, полотна, запасок, свит, кожухов и протчего — один воз двумя парами волами везли, скота, лошадей — петнатцать, рогатого скота — сот до пяти, овец — сот с шесть или с тысячу.</p> <p>у них пару волов и отъехали паки, , захав, объездка и отогнали у них рогатых восем скотин, а ис пограбленных пожитков и скота имеетца ныне.</p> <p>в хуторе — трое коней-меренов, гнedyх — два, вороной — один, да отбитых вчерашней ночи в Суботове у</p>	<p>Хліб — 3 мішки (взяли разом із гарматою) + 10 бочок (житнього та пшеничного).</p> <p>Пушка (гармата) — 1</p> <p>Селітра (компонент пороху) — 2 бочки.</p> <p>Горелка (горілка) — 1 куфа (куфа — це велика бочка, об'ємом від 400 до</p>

	людей рогатого скота числом петнатцать,	<p>600 літрів).</p> <p>Масло коров'я — 1 бочка.</p> <p>Гроші — «з полчетверика денежек». Четверик — це міра об'єму (зазвичай для зерна, близько 26 літрів). Фраза означає, що монет було приблизно пів відра (близько 13 літрів), що свідчить про велику суму дрібними грошима.</p> <p>Пшено (пшоно) — 1 куфа.</p> <p>Плятья (в тогочасному значенні — будь-який одяг).</p> <p>Полотно (сувої тканини).</p> <p>Запаски (жіночий поясний одяг).</p> <p>Свити (верхній суконний одяг).</p> <p>Кожухи (зимовий одяг з овчини).</p> <p>Протчєє (інші дрібні речі).</p>
--	---	--

			<p>Худоба (Скот)</p> <p>Коні — 15 голів (загалом) + пізніше згадуються конкретно в хуторі: 3 коні-мерени (2 гнідих, 1 вороний).</p> <p>Рогата худоба (корови, воли) — близько 500 голів (в основному грабежі) + 8 голів (відігнано пізніше) + 15 голів (відбитих у Суботові).</p> <p>Овці (вівці) — від 600 до 1000 голів.</p> <p>Воли — 2 пари (запряжені у віз із речами) + 1 пара (згадана окремо).</p>
<p>14 Гайдамацький рух на Україні № 78. С 179 - 182</p>	<p>1750</p>	<p>, наточили горґлки ведро.</p> <p>Сколко же оних денег било воґх числом, он, Филип, не вґдает, да одежи жидовской взяли жупанков суконних разных цветом пар одинадцят, в том числґ матеряній атласовій красній кафан один, полских сафянных чобот пар одинадцят же, кирею кармазинову красну, подшитую лисицями,—одну, сподниц жидовских китаевых с пятнадцят, лошадей в жидовском стадґ взяли десять, а якіе мастю, не упомнит, возов глабчастих —</p>	<p>1. Одяг та взуття (Одежа)</p> <p>Жупанки суконні (різних кольорів) — 11 пар.</p> <p>Кафтан (кафан) матеряній атласовий (червоний) — 1</p>

	<p>два.</p> <p>корчмах без битности их в домах поесов ремѣних жидовских з бляхами серебряними ■— шесть, в том числѣ малих поесов — два, да в тамошного ж хомичского шляхтича, которого имени и прозванія он, Филип Клименко, не вѣдает, взяли ж насилно одежи кунтишов суконних разноцвѣтных три пари, шаровари кармазиновіе маліе — одни, кубков сребраних неболших — два, ложок сребряних же—три, шапок з околицами сѣрими смушевими, а верхками жолтими суконними — двѣ, сукна синіого тонкого на одинадцять портиш, а сколько мѣроу он, Филип, не вѣдает, поесов шолкових простих — два, оружин яничарок — двѣ, пистолетов простих з мосенжною оправою двѣ пары, лошадей — трое, одну — мастю рижую, другую — половую, а третью — вороную, полумисков цѣнованих — десять, тарѣлок цѣнованих — десять же; и тѣ всѣ вышеписаніе, лошадеѣ и вещи забравши, з того мѣстечка</p> <p>жупанок сукна блакитного, чоботи сафяновіе, шапку з чорним смушком, а верхком красним, суконним, поес шелковий простий, хутро сѣрое смушевое ношеное, пистолетов простих пару</p>	<p>Чоботи саф'янові (польські) — 11 пар.</p> <p>Кирея кармазинова (червона), підшита лисицями — 1 (надзвичайно дорога річ)</p> <p>Спідниці (сподниці) китаєві (з бавовняної тканини) — 15</p> <p>Кунтиші суконні (різнокольорові) — 3 пари.</p> <p>Шаровари кармазинові (малі) — 1</p> <p>Шапки з сірими смушевими (з ягняти) околицями та жовтими суконними верхами — 2</p> <p>Шапка з чорним смушком і червоним суконним верхом — 1</p> <p>Сукно синє тонке — кількість на 11 порточок (міра на 11 одиниць одягу, точний метраж невідомий).</p> <p>Хутро сіре смушеве</p>
--	--	---

			<p>(ношене) — 1</p> <p>2. Аксесуари та ювелірні вироби</p> <p>Пояси ремінні з бляхами срібними — 6</p> <p>Пояси шовкові прості — 3 (2 у шляхтича + 1 згаданий окремо).</p> <p>Кубки срібні (невеликі) — 2</p> <p>Ложки срібні — 3</p> <p>3. Зброя (Оружия)</p> <p>Яничарки (рушниці турецького типу) — 2</p> <p>Пістолети прості з мосяжною (латунною) оправою — 2 пари.</p> <p>Пістолети прості — 1 пара.</p> <p>4. Посуд (Цінований — тобто олов'яний)</p> <p>Полумиски ціновані (олов'яні) — 10</p> <p>Тарілки ціновані</p>
--	--	--	--

			<p>(олов'яні) — 10</p> <p>5. Худоба та транспорт</p> <p>Коні (з жидівського стада) — 10 голів (масть невідома).</p> <p>Коні (шляхетські) — 3 голови (масті: руда, полова/піщана, ворона).</p> <p>Вози глабчасті (криті або з бортами) — 2</p> <p>6. Напої та гроші</p> <p>Горілка (горілка) — 1 відро (наточили в корчмі).</p> <p>Гроші — загальна сума невідома («не відає»).</p>
<p>15 Гайдамацький рух на Україні № 95 С 204 — 208</p>	<p>1751</p>	<p>пограбили плате и денги,</p> <p>грабежних пожитков и денег немалое число, а сколько чего имянно, не упомнит,</p> <p>пожитки и ружже отбили</p> <p>Притики два каф[т]ани суконние, один — маковій, а другій — какой цвѣтом, не упомнит, и оттоль пошли до полского села Ловка, гдѣ разбили поляка прозванием Стрибу и взяли в домѣ его разних денег — рублевиков,</p>	<p>Гроші та дорогоцінні метали</p> <p>Різні гроші (рублевики, червонці, іноземна та польська монета — тинфи і шостаки): на загальну суму 800 рублів (після поділу — по 40 рублів на</p>

	<p>червонцов, иностранных и полской монеты — тинфов и шостаков — всего на восемьсот рублей, которыми, денгами, роздѣлились и каждому досталось по сороку рублей. Да у него ж, Стриби, взяли серебряных ножей с вилками пар з десять, ложек серебряных з двадцять, лапаного серебра шматков неболших с пять,</p> <p><u>коречков серебряных — два, серебряную чарку — одну, матеріи красной — штукоч три, а болѣе что товарищи его брали, того он, Колодка, не видѣл, а как поишли з того села Ловки, то напали на них в пяти милях поляки человек з двѣстѣ и тамо застрелили одного товарища их — Кыторовского куреня запорожского козака Прокофия, а на другой день по тому ж, напав на них, поляки еще убили одного товарища их —, Пластуновского куреня запорожского козака Василя да троих взяли- живцем и при том пограбленніе у шляхтича Стриби денги, которие при убитых и при взятых были, також і висшеписанніе вещи, яко то серебро, ножи с вилками, ложки сребрание, коречки</u></p> <p>кунтуш синѣй, пояс шерстяной бѣлой, по концам вишитою шолком красним і зеленим, оловяних блюди и талѣрок з четири</p>	<p>кожного).</p> <p>Срібні ножі з вилками: близько 10 пар.</p> <p>Срібні ложки: близько 20</p> <p>Ламане срібло: близько 5 невеликих шматків.</p> <p>Срібні коречки (ковшики): 2</p> <p>Срібна чарка: 1</p> <p>Одяг та тканини</p> <p>Кафтани суконні: 2(один кольору «маковій», колір другого невідомий).</p> <p>Червона матерія: 3</p> <p>Кунтуш: 1 (синього кольору).</p> <p>Пояс: 1 (вовняний, білий, з кінцями, вишитими червоним і зеленим шовком).</p> <p>Посуд та інше майно</p> <p>Олов'яні блюда та тарілки: близько 4</p> <p>Зброя (ружже):</p>
--	---	--

			кількість не вказана, але згадується факт відбиття.
16 Гайдмацьк ий рух на Україні № 162 С 297 — 298 .	1759	рогатого скота числом 170 всякої скот на пол'ї: овці, телята, корови, быки и лошади	Рогата худоба (корови, быки) — 170 голів. Лошаді (коні) — кількість не вказана цифрами, згадуються як частина «всякого скоту» на полі. Овці (вівці) — кількість не вказана цифрами, згадуються у загальному переліку на полі. Телята — згадуються як окрема категорія молодняка худоби. Быки — дорослі самці рогатої худоби, виділені окремо від корів. скот на пол'ї: - відігнали з пасовища не з хліва

<p>17 Архив Юго — Западной Росии Т. 3 № 183 С 382 -383</p>	<p>1742</p>	<p>radu, sadzata tego, co czerwone złote rabownikom mienią, Josypa matrosa, Pilipicha, Isaja markitanta, teraz mieszkającego na moskiewskim horodzie pod monastyrem Święto-Michałowskim, Jagora krawca, z kurcją, żupanem pasowemi i innemi sukniami i rzeczami, Filatowa Krzywoszyjey miniera, Stepanidy i tej mieszcanki, u której pierścionki i perły znaleźli się, Kuźmy markitanta, Jerymijówny, kramarki z rybnego radu, i chłopów budajowskich z sukniami, strzelbą i pieniędzmi, od Charytoszka wziętemi, tudzież o zapłaćenie: czerwonych złotych siedmiu—przez nieboszczyka stolnika, rubli czterech—przez czerców monastera Święto-Michałowskiego Złoto-Werchego, u</p> <p style="text-align: right;">Библиотека "Руниведс"</p> <p style="text-align: center;">383</p> <p>Jaćkowa Nekrasowa rubla—przez tegoż stolnika, pięć piąćaków—przez uradnika i pisarza u Charytośzki wzięty,—aby omnino wszyscy ze wszystkimi rzeczami i pieniędzmi przed sąd pograniczny kijowski byli stawieni—proszą i domawiają się; której szkody registr spisany osobliwie będzie produkowany.</p> <p>Jaćko pomieniony Charytoszka Kaniachyn, poddań Mikuły Wakułyny zé wsi Bykówa pana z pod Kałuhu, namówiwszy się z wyżyrażonymi rabownikami w Kijowie na Podolu, na ten rabunek, spisy porobiwszy u miniera Kuźnicówa w Pieczarskim,—we czwartek, to jest na Wniebowstąpienie ruskie, na ten rabunek od miniera poszli, i przyszedszy nad Irpień, przeprawę w piątek zrobili, gdzie prześzędzły w nocy z piątku na sobotę przez przeprawę, obminąwszy kaławury moskiewskie, na dwór w Nowosiołkach napadli, wrota, drzwi i okna powymówawszy, samę wielmożną jej moć panią Wyhowskę, podstolinę grodzką żytomierską, bili, wiązali i niemiłosiernie męczyli, skrzynie, sepety—siekirami porozczinali, i ze wszystkim funditus zrabowawszy, do Kijowa uszli. Co wszystko tak z doprosu, jako i rozprosu ich pokazało się.</p>	<p>Гроші та валюта</p> <p>У тексті фігурують різні грошові одиниці того часу:</p> <p>7 червоних золотих (червоних złotych siedmiu) — золоті монети (дукати).</p> <p>4 рублі (rubli czterech).</p> <p>1 рубль (Jaćkowa Nekrasowa rubla).</p> <p>5 п'ятаків (pięć piąćaków) — мідні або срібні монети номіналом 5 копійок.</p> <p>«Гроші» (pieniędzmi) — загальна згадка без уточнення суми в контексті пограбування селян.</p>
--	-------------	---	---

			<p>Одяг та тканини</p> <p>Текст містить детальний перелік дорогого на той час одягу:</p> <p>Жупан з куницею (z kurcia, żupanem) — традиційний верхній одяг, підбитий або оздоблений хутром куниці.</p> <p>Сукні пасові (sukniami pasowemi) — сукні яскраво-червоного (макового) кольору.</p> <p>Інші сукні та речі (innemi sukniami i rzeczami).</p> <p>Сукні (sukniami) — згадуються окремо у пограбованих селян.</p> <p>Коштовності та</p>
--	--	--	--

			<p>предмети побуту</p> <p>Персні та перли (pierścionki i perły) — знайдені у міщанки.</p> <p>Скрині та сепети (skrzynie, sepety) — великі та малі скрині для зберігання цінностей, які грабіжники «порубали сокирами».</p> <p>Стрільба (strzelba) — вогнепальна зброя (рушниця).</p>
<p>18 Архив Юго — Западной России Т. 3 С 478 — 479.</p>	<p>1750</p>	<p>Fastow, zamek y dwór, potym mieszczan, ludzi y żydów w całym mieście zrabowali, kramy poodbiali, pieniądze, u kogo mogły być, suknie, fanty, mobilia, tudzież konie, wozy, najmnieysze rzeczy funditus pozabirali y ogołocili, tak dalece, że nie tylko sposobu do wypłacenia do skarbu panu swemu należącey w intracie koncernencyi, ale woiewodzkich importancyi, co większa, wypłacić nie mogą, y sposobu do życia mieć nie mogą, ponieważ per illam bezbożnych haydamaków calamitatem nadzwyczay miasto Fastow ogołcone, a nawet y kościół odbiwszy, ze wszystkim zrabowali. A zatym, praecavendo securitati, integritati iaśnie wielmożnego pryncypała swego, tudzież y miasta Fastowa, przez przypadek nieszczęśliwy zubożałych ludzi</p> <p style="text-align: right;">Библиотека "Руниверс"</p>	<p>Гроші (pieniądze): все, що вдалося знайти («u kogo mogły być»).</p> <p>Одяг та тканини (suknie): тогочасне вбрання було дорогою цінністю.</p> <p>Цінні речі/заклади (fanty): дрібні цінні предмети або речі, залишені під заставу.</p> <p>Рухоме майно (mobilia): загальний</p>

			<p>термін для меблів та предметів побуту.</p> <p>Тварини (konie): коні.</p> <p>Транспорт (wozy): вози.</p> <p>Найдрібніші речі (najmniejsze rzeczy): підкреслюється тотальність пограбування.</p> <p>Церковне майно: згадано, що пограбували навіть костел, «відбивши» (зламавши замки) і забравши все з нього.</p>
19 Архив Юго — Западной Росии Т. 3 . С 740 — 741.	1763	Сто рублів	Гроші – 100 рублів
20 Архив Юго — Западной Росии Т.3 С 107 - 108	1734	Польські злоти ? Спалили документи ?	Гроші польські злоти - ? документи - ?

21 Архив Юго - Западной Росии Т.3 С 143- 144.	1735	Спалили документи ?	Документи - ?
22 Архив Юго — Западной Росии Т. 3 С 164 — 165 .	1735	Спалили документи?	Документи - ?
23 Архив Юго — Западной Росии Т. 3 С 392.	1745	Гроші, срібло , і певне майно.	Гроші - ? Срібло - ? Майно - ?
24 Архив Коша Т. 1 № 246 С 301 — 303	1747	1. Лошад буланая съ проездомъ и на спині чорная дуга, до половины обстрижена 2. Гнедил цуговил лошадей - 4, а дві возвратили с назадъ, ибо шесть било взято 3. Карая лошадь добрал, машталірская 4. Рондъ богатой, позолоченной гуса/хжой, на красномъ сафяні 5. Ровдъ старишой богатой, позолоченной, такъ же осаженъ на красномъ сафяні 6. Рондъ білої неосаженной, штуки серебрянше 07ЛИТИЄ, еще не осаженъ 7. Рондъ небольшой черкеской белой, еще не озолочень; сідло сребренное, позолоченное и богато украшенно 8. Рондъ дорожной позолоченной, на ремні осаженъ 9. Палашъ позолоченной ширикой [!] съ ефесомъ 10. Палашъ чорной кривой, безъ всякаго серебра, токмо ефесь высокой работы И. Палашъ простой с ремнями, обложенными бляшками, а на ефесі надпись таковая: «Благословень Богъ Израйлевъ. Научая й руки моя на ополченіе і про /чая» // 12. Палашъ мой черной, подорожной. 49 13. Палашъ служителя моего зв. 14. Кортикъ мой ангелской, а ефес шимиротовой, осаже// перловою матіщею, а клинокъ золотом насажея 15. Пистолета позолоченніе, пралдігоіе французскіе 16.	1. Коні (Лошаді) Булана кобила — 1 (з чорною смугою на спині, наполовину обстрижена). Гніді цуговні коні — 4 (всього було взято 6, але 2 повернули). Кара коня — 1 (добра, машталірська, тобто для візника). 2. Кінське спорядження та

	<p>Пистолита медніе, паршскіе, с ъ замками сталними 17. Третія пара пистоле т пршіцмта//галшіл 18. Пистолета сталніе оранцускіе 19. Изрядшіе пистолета медніе, в подобіе саскил 20. Пара ©ранцуских маленькил пистолеть 21. Оузей ручгаиг - 2, а несколько поламали; и замки взяли, и штуцеръ медной взяли 22. Ладунка с петро1 позолоченною бляхою, на которой и камень былъ красноватой, золотом оправлень 23. Ладунка серебряная, вся позолоченна 24. Ладунка ременная, салда7ская для роз ъезду 25. Брацлавска пороховничка, роговая и при оной былъ рогъ черной для подсіпки 'с пестро. 301 26. Кошель пороховой, лосинкой обши т разными шелковими цветами і наполнень билъ разным// нужными вещми к стрелбі // 50 27. Перстни, то есть колцы с надписами сватебними, то есть: «Тебе люблю и тебе обираю», а на другой стороні, - «С тобою живу і умираю» 28. Перстень с самого золотого і с партретом Богоматере Ченьстаховской 29. Табакирка золотая 30. Тренсавки - 2, золотіе 31. Платье моево: жупань лазоревого, «ранцуского сукна; каоаш, [!] салетовой остивчастой; каеань перцевой цветомъ, оранцуского сукна; каоань серо-нимецкого оранцуского сукна; жупань о7ласной рожевій; мундеръ мой жолнерскъ, то есть Кармазиной; жупань и каоань шафирній, цвітом кунтушь і жупань розмаринніе цвітом; шуба моя цветом розмаринная, подшита червьями лисими, а обложена серими кримскими авчинами, а шнурки около оной золотіе; юпка зеленая непошита мехомъ; казакинъ гранитуромъ гранатнил/ подшита, в которой пуговиць золоти* било - 74; штани поносовіе новіе; сапогол турецки* желтихъ пар - 3; шапка серо-нимецкого сукна съ серою изрядною авчиною; шапка суконна, обложена булгарскою авчиною; карапузь Лазаревой на сподє серебром; зимная шапка, обложень верхъ апчпною коштоноватою, а ок[...]нѣ сиюю авчиною // 50 32. Болгарски* авчинокъ - 15 зв- 33. Авчина кримская чорная изрядная 34. Куницъ хороши* - 6, лисиць вичиненни* - 4 и два волка 35. Штани мой болшіе, шолком кармазинним вилложенніе, со учкуромъ шелковим кармазинним і золотими кутасы 36. Поесь Лазаревой персидской, золотом обложень 37. Поесь Лазаревой персидской, сребренними обшлаги 38. Авчина кримская серая, первого нумера 39. Женского плате пар шесть, которого нні оцени т не могу, толко довольно, что изрядніе били 40. Алмазніе вещи - жемчу*</p>	<p>сідла (Ронди)</p> <p>Ронди (оздоблені сідла/комплекти):</p> <p>Багатий, позолочений, на червоному сап'яні — 1</p> <p>Старовинний багатий, позолочений, на червоному сап'яні — 1</p> <p>Білий, срібного лиття, ще не закінчений (неосаджений) — 1</p> <p>Черкеський білий, не позолочений, але сідло срібне й багате — 1</p> <p>Дорожній позолочений на ремені — 1</p> <p>Сідла з убором — 5</p> <p>Тасаки (чохла/кобури) на пістолети — 3 пари.</p> <p>3. Холодна зброя</p> <p>Палаші (важкі мечі/шаблі):</p>
--	---	--

		<p>урлянской и про 7чіє женскіє вещи. Бе.пье, то есть: рубашки, про стани, салфети и протчіє вещи, котори* дощитатся невозможно. Седель зъ уборомъ пят. Три пари израдни* тасамол на пестолети. А денегъ не упоминаю, ібо то навеки пропало. // 54 Доволно того, что шести пикъ в ь избу принесенно - сколотъ меня, 1 жару принесень - жечь меня.</p>	<p>Позолочений широкий з ефесом — 1</p> <p>Чорний кривий без срібла, але з майстерним ефесом — 1</p> <p>Простий з ремінцями та бляшками (з релігійним написом на ефесі) — 1</p> <p>Чорний подорожній — 1</p> <p>Служителя — 1</p> <p>Кортик — 1 (названий «ангельським», ефес із шимироту, оздоблений перламутром, клинок з золотою насічкою).</p> <p>4. Вогнепальна зброя та спорядження</p> <p>Пістолети:</p> <p>Позолочені французькі — 1 пара.</p> <p>Мідні паризькі зі сталевими замками — 1 пара.</p> <p>Португальські (?) —</p>
--	--	---	--

			<p>1 пара.</p> <p>Сталеві французькі — 1 пара.</p> <p>Мідні «в подобиє саських» (саксонських) — 1 пара.</p> <p>Маленькі французькі — 1 пара.</p> <p>Рушниці (Фузеї) — 2 . (інші поламани, забрані замки).</p> <p>Штуцер (гвинтівка) мідний — 1</p> <p>Ладунки (сумки для патронів):</p> <p>З позолоченою бляхою та червоним каменем — 1</p> <p>Срібна, повністю позолочена — 1</p> <p>Ремінна солдатська для роз'їздів — 1</p> <p>Порохівниці:</p> <p>Брацлавська рогова — 1</p> <p>Чорний ріг для підсипки пороху — 1</p>
--	--	--	--

			<p>Кошель пороховий — 1 (замшевий, вишитий шовком).</p> <p>5. Одяг та текстиль</p> <p>Жупани: лазуровий (французького сукна), атласний рожевий, шафірний (синій), розмариновий.</p> <p>Кафтани (Каоани): салатовий, перцевий, сірий німецький, шафірний.</p> <p>Кунтуш: розмаринового кольору.</p> <p>Шуба: розмаринова, підшита лисячим хутром, з золотими шнурками.</p> <p>Мундир: кармазиновий (червоний).</p> <p>Інше: спідниця (юпка) зелена, козакин (з 74 золотими гудзиками), штани поносові (нові), штани великі кармазинові з золотими кутасами (китицями).</p>
--	--	--	---

			<p>Шапки: сіра німецька, суконна болгарська, зимова коштовна, «карапуз» лазуровий.</p> <p>Взуття: жовті турецькі чоботи — 3 пари.</p> <p>Пояси: перські лазурові (золотий та срібний) — 2</p> <p>Хутро: болгарські овчини 15 , кримські овчини (чорна та сіра), куниці 6 , лисиці 4, вовчі шкури 2.</p> <p>Жіноче плаття: 6 пар (комплектів) та багато білизни (сорочки, хустки, серветки).</p> <p>6. Коштовності та особисті речі</p> <p>Перстні:</p> <p>Весільні кільця з написами «Тебе люблю і тебе обираю» та «З тобою живу і умираю».</p> <p>Золотий перстень з портретом Ченстоховської</p>
--	--	--	--

			<p>Божої Матері.</p> <p>Табакерка: золота — 1</p> <p>Тренсавки (прикраси/ланцюжки): золоті — 2</p> <p>Жіночі речі: діаманти, перли («урлянські»).</p>
25 Архів Коша Т.6 - 7 № 183 С 236 — 239 .	1768	<p>кобилиць, лошаковъ і лошатъ, по сказаню та- бунчиков числомъ на 130 угнавъ,</p> <p>заграбили сукна зеленого, синіого и бѣлого габяного три поставы.</p> <p>жидовские денги, разной сребранои і мѣднои российской и полскои монеть, какъ би до 300-х ру. 16 , и между оними червонцовъ полских 17 малихъ 5-т, сръбра съ чарокъ и протчеи мѣлочи переведенного у ломъ часть, сукна блакитного, зеленого и чорного в нѣсколких поставах // и шматкахъ, свить мужеских сукна зеленого и блакитного двѣ, каптани женские кармазинниє и материялниє, съподницѣ кармазинниє, материялниє и гарусниє разного цвѣту, пояси каламаиковиє и пѣстровиє, шапки мужескиє, шитиє на подобие полских, сукна разного съ околицями, сивих и чорнихъ смушковъ, полумиски и тарѣлки цѣновиє, полотно простое, шаблъ простого дѣла въ мосяжнои оправѣ, ручницъ 2 и с одной рулку, пѣстолетов 2 пари і лошадеи б заграбили.</p> <p>о коня съ колба кою, и съ пограбленного 19 в Рашковомъ ружьжину, свиту мужску, сукна блакитного и шапку блакитную жъ з сивою околицею, бѣжалъ.</p>	<p>1. Тварини (Худоба)</p> <p>Кобилиці, лошаки та лошата: загальною кількістю 130 голів (відігнані у табунників).</p> <p>Коні: окремо згадано 6 коней, відігнаних у Рашкові.</p> <p>Кінь сірий (4 роки): дістався безпосередньо персонажу на ім'я Немня.</p> <p>Кінь гнідий: власний кінь Немні.</p> <p>2. Тканини та Одяг</p> <p>Сукно (в поставах та</p>

	<p>денгамъ і вѣщам учинили дуванъ, в якои и єму, Немнѣ, упало взят денегъ готових разной монети 8 ру., сукна 21 блакитного на свиту, зеленого на убранна, каптанъ кармазинний 3 женский ношений, поясъ каламаиковий, шапка сукна бѣлого з чорною околицею, талѣрокъ цѣнових 3, полотна на сорочку, ручницю 1, съплатил въ 50 ко., із лошадеи в Рашкавѣ у жидовъ отогнатих, конь сѣрий четирелѣтний.</p> <p>а вѣщи, такъже и денги 4 ру. 29 и срѣбро, да єго собствениности, кулбакъ двѣ, сѣкриль било въ поломѣ, а лошади, собствениного 30 гнѣдого 31 и взятого 32 зъ отогнатих в Рашковѣ у жидовъ сѣрого, остави бити на пастби, пѣшо пришедѣ въ свои зимовникъ і протчїє, до 4-х ру. денги, расточилъ на пропитъє. Куда, въ зимовникъ, атаманъ куреня Корсунского Пархомъ Золотар ж зъ козаками приехавъ, 33- посилал отъ себе козаковъ -33 // при єму, Немнѣ, 34- в то -34 мѣсто, где онъ, Немна, какъ предписанно, вѣщи і денги схоронил и лошади на пастбѣ аставил, къ отисканию, то тамо ничєго с тѣхъ вѣщєи и денегъ 3-по забору их невѣдомо ким -3 , кромь одной грабежной ручницѣ да ходивших пастбою двох єго собствениних, да отогнатої жидовскої, лошадеи 3- зъ уздечками і триногами-3 нє обрѣтши 35 , тѣ ручницю и лошады забрали и єму, атаману.</p>	<p>шматках):</p> <p>Зелене, сине та біле «габяне» (гуцульське або цупке сукно) — 3 постави.</p> <p>Блакитне, зелене та чорне — кілька постав.</p> <p>Верхній одяг:</p> <p>Свити чоловічі: 2 штуки (зеленого та блакитного сукна).</p> <p>Каптани жіночі: кармазинові (дороге яскраво-червоне сукно) та «матеріальні» (з шовку чи іншої дорогої тканини).</p> <p>Спідниці: кармазинові, «матеріальні» та гарусні (вовняні) різних кольорів.</p> <p>Аксессуары:</p> <p>Пояси: каламаїкові (з якісної цупкої тканини) та «пѣстровіє» (строкаті).</p> <p>Шапки: чоловічі, шиті «на подобіє польских», 3</p>
--	--	---

			<p>хутряними околицями (сивих та чорних смушків).</p> <p>Полотно: «просте» (для сорочок).</p> <p>3. Гроші та Дорогоцінності</p> <p>Загальна сума: близько 300 рублів різною монетою.</p> <p>Валюта: «жидівські гроші» (можливо, монети, що були в обігу в кагалах), російська та польська срібна і мідна монета.</p> <p>Червонці (золоті): 17 польських червонців та 5 «малих».</p> <p>Срібло: чарки та інша «дрібниця», переплавлена або підготовлена як брухт («у ломь»).</p> <p>4. Зброя та Спорядження</p> <p>Рушниці: 2 штуки (окремо згадано ще одну «фулку» — ствол).</p> <p>Пістолети: 2 пари.</p>
--	--	--	--

			<p>Шабля: «простого діла» (недорогої роботи) в мосяжній (латунній) оправі.</p> <p>Кульбаки (сідла): 2 штуки.</p> <p>Інше: вуздечки та триноги для коней.</p> <p>5. Посуд та Побутові речі</p> <p>Напівмиски та тарілки: «цінові» (зроблені з олова — лат. <i>stannum</i>).</p> <p>Що отримав особисто Немня під час «дувану» (поділу здобичі):</p> <p>Немня отримав свою частку, яку пізніше намагався сховати в «поломі» (можливо, в яру, печері або дуплі), але майже все втратив:</p> <p>Гроші: 8 рублів готовою монетою (4 рублі пропив, решту нібито вкрали).</p> <p>Тканина: блакитне сукно на свиту та</p>
--	--	--	---

			<p>зелене «на убрання».</p> <p>Одяг: кармазиновий жіночий каптан (вживаний), каламаїковий пояс, біла суконна шапка з чорною околицею.</p> <p>Посуд: 3 олов'яні тарілки.</p> <p>Зброя: 1 рушниця (її згодом вилучив отаман Золотар).</p> <p>Кінь: сірий чотирирічний кінь, відібраний у євреїв у Рашкові.</p>
26 Архів Коша Т.6-7 № 198 С 283 — 287	1768	<p>Коній³² 2: б'їлого и гн'їдого, узд'ї 2 и кулбакъ 2, триноговъ р'їм'їн'їихъ 2, п'їстолетъ 1 зъ саками, с'їписъ 1, сакъви полотняни 1-ни. Перво ходившими командами за полковника при атаману мишастивському Мус'їю Чорному, бившего у Максима Рота в досмотр'ї 33 забрато: Свиту кармазинову 1. Каптановъ 2: отласовий чорний и суконии мн'їиший. Кожуховъ вовчихъ 2: критие одинъ кармазономъ, другий сукномъ зеленимъ. Поясъ шолковии рабий 1. Лапсардаков кармазинихъ 3. П'їстолетов 3 под мосежъ простого д'їла. Ладунку ср'їбну под черню 1. Карабинъ 1. Шаблю просту под жел'їзом 1. Полотна шматковъ 2: одинъ тонкого, какъ на 2 сорочки, другий простого, на 4 сорочки. Полумисковъ 2: одинъ ц'їновий, болший з к'їлцями в двох м'їстах, другий м'їдний, поб'їлюваний ценъ малий. Килимовъ новихъ 2: одинъ з мохрами, другий прост[ий]. Поп'їнка сукона червона з мохрами 1. Кони³⁴ 1. Да в кур'їнного м'їнского Джугана, дарованного имъ, Тараномъ, коня 1.</p>	<p>Тварини (Коні)</p> <p>Коні: 4 голови (2 білих і гнідих на початку списку, 1 далі за текстом, і ще 1 — подарований Джуганом).</p> <p>Кінська зброя та спорядження</p> <p>Узди (вездечки): 2</p> <p>Кульбаки (сідла): 2</p> <p>Триноги ремінні: 2</p>

			<p>(путо для коней, щоб не тікали на пасовищі).</p> <p>Саки (переметні сумки): Кілька згадок (зокрема при пістолеті та окремі полотняні сакви).</p> <p>Одяг та текстиль</p> <p>Свита кармазинова: 1 (дорогий верхній одяг з якісного темно-червоного сукна).</p> <p>Каптани: 2 (один атласний чорний, другий — з дешевшого сукна).</p> <p>Кожухи вовчі: 2 (один покритий кармазином, інший — зеленим сукном).</p> <p>Пояс шовковий «рабий»: 1 (пістрявий або багатоколірний).</p> <p>Лапсардаки кармазинові: 3 (різновид верхнього одягу, зазвичай довгий).</p> <p>Полотно: 2 шматки (один тонкий — на 2 сорочки, другий</p>
--	--	--	--

			<p>простий — на 4 сорочки).</p> <p>Попонка суконна червона з мохрами: 1 (покривало для коня).</p> <p>Килими нові: 2 (один із торочками/мохрами, другий простий)</p> <p>Зброя та військове спорядження</p> <p>Пістолети: 4 (1 «з саками» та 3 «простого діла» під латунню/мосежем).</p> <p>Спис: 1</p> <p>Карабін: 1</p> <p>Шабля: 1 («проста під залізом», тобто без золочення чи сріблення ефеса).</p> <p>Ладунка срібна під черню: 1 шт. (сумка для набоїв, оздоблена черненим сріблом — дуже цінна річ)</p> <p>Посуд та побут</p> <p>Полумиски</p>
--	--	--	---

			(тарілки): 2 Один олов'яний («ціновий»), великий, з кільцями. Другий мідний, полужений («побілований»), меншого розміру.
27 Архів Коша Т. 4 № 167 С 223 — 224	1759	Вимагав гроці. Вола. Сорочку.	Гроці - ? Віл - ? Сорочка - ?
28 Гайдамацький рух на Україні № 119 С 239 — 240.	1753	Нічого про речі	Нічого
29 Гайдамацький рух на Україні № 142 . С 262 — 263 .	1758	взяли моего имущества по особно списанному при том на полскому диалектѣ реестрѣ90 точной цени числом на рублей тысячу двѣстѣ тридцать и девять (1239),	Майна на суму – 1239 рублів
30 Гайдамацький рух на Україні № 186 С 330	1765	разорили и денег не на малую сумму	Грошей на певну суму - ?

— 331 .			
31 Гайдамацький Рух на Україні № 127 С 247.	1755	взяли гусарских четыре да находящагос на поселений македонской нации Андронакия Варфоломеева одну лошадей, и что ни было в хуторе том заграбили и через Цыбулевский форпост за границу прошл на не малую сумму денгами и протчим ограбили.	<p>Лошаді (коні) гусарські — 4 (Це були спеціально навчені військові коні, які цінувалися набагато вище за звичайних селянських коней).</p> <p>Лошадь (кінь) Андронакія Варфоломеєва — 1</p> <p>Майно («что ни было в хуторе») — заграблено повністю (весь господарський інвентар, запаси та особисті речі).</p> <p>Гроші («денгами») — сума не вказана цифрами, але зазначено, що вона «не мала».</p>
32 Гайдамацький рух на Україні № 185. С 329 - 330	1765	взял четыре хлѣба да паляниц две, пшоно, сала, глек молока и сира.	<p>Хліб — 4 одиниці (ймовірно, великі буханки).</p> <p>Паляниця — 2 (традиційний український білий пшеничний хліб плескатої форми).</p> <p>Пшоно — кількість не вказана (згадується як насипний продукт).</p> <p>Сало — кількість не вказана (традиційний продукт тваринного</p>

			<p>походження).</p> <p>Молоко — 1 глек (глек — це глиняний посуд для рідини, зазвичай об'ємом 1–3 літри).</p> <p>Сир — кількість не вказана</p>
33 Гайдамацький рух на Україні № 196. С 344 – 345	1767	табуна три лошади и седел две, іс коих лошадей одна з седлом	<p>Кінь із сідлом — 1 (один із трьох коней був уже запряжений або осідланий у момент грабежу).</p> <p>Коні без сідла — 2</p> <p>Сідло окремо — 1 (оскільки всього сідла два, а на коні було лише одне).</p>
34 Архів Юго Западной Росии Т. 3 – ст 598 - 599	1751	Отбили денег на поупку вина триста рублей, лошадей двое, епанчу василковую одну, бурку турецкую, казань медний одинь, свигу малоросійською одну.	<p>Гроші на поупку вина — 300 рублів.</p> <p>2. Одяг та текстиль</p> <p>Епанча василькова — 1 (Епанча — це довгий, широкий плащ без рукавів; «василькова» вказує на яскраво-синій колір).</p> <p>Бурка турецька — 1 (Верхній одяг із</p>

			<p>грубого сукна або повсті, часто без рукавів, характерний для військових та мандрівників).</p> <p>Свита малоросійська — 1 (Традиційний український верхній одяг із домотканого сукна).</p> <p>3. Худоба та господарчі предмети</p> <p>Коні (лошади) — 2</p> <p>Казан (казань) мідний — 1</p>
35 Архів Юго Западной Росии Т. 3 – ст 731 - 732	1762	Денги пятьдесят четыре рубля	Гроші – 54 рублі
36 Архів Юго Западной Росии Т.3 – ст 89 - 90	1734	Про речі нічого	Нічого
37 Архів Юго Западной	1735	Про речі нічого	Нічого

Росии Т. 3 –ст 157			
38 Архів Юго Западной Росии Т. 3 - ст 196 – 198	1735	Гроші , пожитки ?	Гроші - ? Пожитки - ?
39 Архів Юго Западной Росии Т. 3 –С 227 - 228.	1736	Коні ? Майно ? Гроші ? Документи ?	Коні ? Майно ? Гроші ? Документи ?
40 Архів Юго Западной Росии Т.3 ст 257 - 258	1737	<p>...; шоринку по той експлице на дош сошраканна, шубоу, шилебу, шовку y żone jego, pejsachi swico palili comparentowi, zabrali czerwonych złotych osi- mnaście, rublów pietnaście, szostakami bitemi, drobną monetą—rublów piet- naście, koralów za dwadzieścia pięć rubli, sukień białołęwskich powszednich za rubli siedym, świętecznych sukień białołęwskich za rubli trzydzieści, poszewki, prześcirađła na rubli pietnaście, kilimy y lichtarze, komparenta samego powszednie suknie—rubli pietnaście, święteczne—rublów dwadzieścia pięć, dwie beczki gorzałki wytoczyli na ziemie, która kosztowała rublów pięć; in unum skomputowawszy rzeczy wszystkie, summa facit kopijkami dwa tysiące dwieście pięćdziesiąt y pięć złotych; o co wszystko ieden com- parens, manifestuiąc się, zostawiwszy sobie salvam meliorationem, ieżeli tego potrzeba ukazywać będzie, tey manifestacyi prosił, aby to actis konnoto- wano było; co y otrzymał Szymon Josiowicz.</p>	<p>Гроші та валюта</p> <p>Червоні золоті: 18 одиниць (це золоті монети, дукати).</p> <p>Рублі: 15 рублів.</p> <p>Шостаки: («szostakami bitemi») — певна кількість срібних монет номіналом у 6 грошів.</p> <p>Дрібна монета: на суму 15 рублів.</p> <p>Одяг та текстиль</p>

			<p>Коралі (намисто): вартістю 25 рублів.</p> <p>Жіночі сукні буденні: вартістю 7 рублів.</p> <p>Жіночі сукні святкові: вартістю 30 рублів.</p> <p>Наволочки та простирадла: на суму 15 рублів.</p> <p>Килими та ліхтарі (свічники): (вартість окремо не вказана, включена в загальну суму).</p> <p>Чоловічі сукні буденні: вартістю 15 рублів.</p> <p>Чоловічі сукні святкові: вартістю 25 рублів.</p> <p>Продукти та напої</p> <p>Горілка: 2 бочки (були вилиті на землю), оцінені у 5 рублів.</p>
--	--	--	---

<p>41 Архів Юго Западной Росии Т. 3 ст 258 - 259</p>	<p>1737</p>	<p>dziesiątym szóstym, dnia siódmego Octobra zabrali jegomości panu comparantowi koni piętnaście, valoris złotych tysiąc dwieście, sukien par trzy bławatnych męskich—złotych trzysta pięćdziesiąt, sukien białogłowskich cztery pary—złotych trzysta, wilczura nowa—złotych sto dwadzieścia, grzbiety nowe y lisów cztery —złotych sto, kun dziesięć—złotych sześćdziesiąt, kontusz karmazynowy, popielicami podszyty, złotych sto, kobierców cztery—złotych osiemdziesiąt, kilimów trzy słońskich—złotych sześćdziesiąt, flint pięć—złotych osiemdziesiąt, pistoletów par trzy—złotych sto dwadzieścia: ładownica pod blacho—złotych sześćdziesiąt, kulbak 4—złotych sto dziewięćdziesiąt dwa, kołdra adamaszkowa—złotych osiemdziesiąt, koni w kompanii osiemnaście—złotych tysiąc; in unum zkomputowawszy summa facit dziewięć tysięcy pięćset sześćdziesiąt; zaś jegomości pana Sochackiego koni sześć—złotych dwieście, gotowych pieniędzy cztery tysiące, sukien par trzy bławatne —złotych trzysta, wilków osim, lisów osiemnaście, kun dwadzieścia pięć—valoris złotych trzysta dwadzieścia wszystkie futra; summam facit cztery tysiące osiemset dwadzieścia złotych; o co wszystko idem compares iterum iterumque manifestatur, zostawiwszy sobie salvam meliorationem, jeżeli tego potrzeba ukazować będzie tey manifestacyi, prosił, aby to actis konnotowano było, co y otrzymał. (przy krzyżyku) Jan Cedziński.</p>	<p>Кони 15 голів Оцінені у 1 200 злотих</p> <p>Сукні (одяг) чоловічі 3 пари 3 блатного (шовкового) матеріалу</p> <p>Сукні жіночі 4 пари Вільчура (вовча шуба) 1 шт. Вказана як "нова"</p> <p>Спинки лисячі 4 шт. Хутрянні вироби</p> <p>Куниці 10 шт. Хутро</p> <p>Кунтуш кармазиновий 1 шт. Підшитий хутром вовчка (popielicami)</p> <p>Килими (kobierce) 4 шт</p> <p>.Килими (kilimy) 3 шт. Слонські (ймовірно, за місцем виробництва)</p> <p>)Флінти (рушниці) 5 шт</p> <p>.Пістолети 3 пари Разом 6 штук</p>
--	-------------	--	--

			<p>Лядівниця (сумка для набоїв)1 шт.Окована бляхою</p> <p>Кульбака (сідло)4 шт</p> <p>.Ковдра1 шт.Адамашкова (з візерункової тканини)</p> <p>Коні в компанії18 голівОцінені у 1 000 злотих</p> <p>Коні6 голів</p> <p>Готівка (гроші)4 000 злотих"gotowych pieniędzy"</p> <p>Сукні (одяг)3 париТакож з блаватного матеріалу</p> <p>Вовче хутро8 шт.</p> <p>Лисяче хутро18 шт.</p> <p>Куницеве хутро25 шт.</p>
<p>42 Архів Юго Западной Росии Т.3 ст 260 - 261</p>	<p>1737</p>	<p>śmierć; zabiwszy, poczeli rabować, iako: z fantów, z kulbak, z pieniędzy y z oręża y innych wielu ruchomych rzeczy, co się przy sądzie registrem pokazę; o co wszystko idem comparens, iterum manifestuiąc się, zostawiwszy</p> <p style="text-align: right;">Библиотека "Руниверс"</p>	<p>z fantów — застави, цінні речі або предмети побуту (у широкому сенсі — рухоме майно).</p> <p>z kulbak — сідла</p>

		<p>sobie salvam meliorationem, ieżeli potrzeba ukazować będzie, tey manifestacyi, proszę, aby to actis connotowano było, co y otrzymał, Bazili Medwedoski.</p>	<p>(кульбаки). Це вказує на те, що грабували подорожніх або майно, пов'язане з кінями.</p> <p>z pieniędzy — гроші.</p> <p>z oręża — зброя.</p> <p>z innych wielu ruchomych rzeczy — багато інших рухомих речей.</p>
43 Архів Юго Западной Росии Т. 3 ст 385 - 386	1747	Гроші 582 руб 40 коп	Гроші – 582 рублі 40 коп
44 Архів Юго Западной Росии Т.3 – № 410 чи ст	1748	Пожитки на суму 10 тисяч злотих	Пожитків на суму 10 тисяч польських злотих

<p>45 Архів Юго Западной Росии Т.3</p> <p>467 – 469 ст</p>	<p>1750</p>	<p>et Musięy Moſkał, ſubditis de villa Jakuszyńce, informati et ſubordinati licentioſi homines in omneque malum effrenati, dicti haydamacy, nocte ſequenti in arcem Vinnicenſem irruerunt, variaque mercimonia proteſtantis deprædarunt, plurima tamen nobiles ac coſaci Vinnicenſes intercepterunt itaque proteſtanteſ ad octodecem millia florenorum polonicalium damnificarunt; de quibus mercimoniis, per haydamacos et ſubditos Jakuszynſcenſes ſuperius expreſſos interceptis in ſilviſque Jakuszynſcenſibus locatis, generoſus Budzyńſki, adminiſtrator, cum nobilibus ac ſubditis, in diſpoſitione ſui exiſtentibus, informatus, hæc omnia apprehenſit ſibiſque appropriavit, in parte autem nobilibus et ſubditis contribuit; jam vero reſiduitatem mercimoniorum nobiles et coſaci Vinnicenſes inter ſe diſtribuerunt. Quorum</p>	<p>Різні речі ?</p> <p>Пожитки - ?</p>
<p>46 Архів Юго Западной Росии Т. 3</p> <p>472 – 473 С</p>	<p>1750</p>	<p>Гроші 178 золих</p>	<p>Гроші – 178 польських злотих</p>
<p>47 Архів Юго Западной Росии Т.3 –</p> <p>С 591 -593</p>	<p>1751</p>	<p>kommandantowi być, wyczuli i wydarli; których to tak pozabieranych i zrabowanych rzeczy registr się wyraża: strzelby par 2, pistoletów para 1 stalowa, druga mosiężna—facit valorem czerwonych rłotych 3, karabin i sztuciec, które kosztowali rubli 6, ładownica łosia—tynfów 13,—wszystkiey zbroi i moderunku, przez hultaiów i haydamaków z strony rossyjskiey zabranej, mieni sobie szkody bydź na tynfów 25; sukien mundurowych para—rubli dwanaście, opończa in valore rubli pięć, ryby wędłey sztuk 120, leszczów za rubli 3, czapka pocztowego—pół rubla, szabla valoris czerwonych złotych 2; którzy to zbójcy hajdamacy znajdują się w monasterze Meżyhorskim, w państwie Rossyskim, będącym od Kijowa mil cztery, z których to wszystkich tam tylko dwóch w tymże monasterze znajdują się: kucharz i posłusznik; które to zbójcy, alias haydamacy, w tymże samym monasterze Meżyhorskim znajdujący się, bydź przed sąd y kommissyą teraznieſzey kadencyi stawieni i wszystkie rzeczy zabrane nadgrozone i oddane bydź powinny.</p>	<p>Зброя та спорядження</p> <p>Рушниці (strzelby): 2 пари.</p> <p>Пістолети: 2 пари (одна пара сталева, друга — латунна/мосяжна).</p> <p>Оцінені у 3 «червоних золотих» (дукатів).</p> <p>Карабін: 1</p> <p>Штуцер (sztuciec - нарізна рушниця): 1</p> <p>Патронташ</p>

			<p>(ładownica): 1</p> <p>Шабля: 1</p> <p>Одяг та текстиль</p> <p>Мундири (suknie mundurowe): 1 пара (комплект). Оцінені у 12 рублів.</p> <p>Опоньча (orończa - широкий плащ): 1</p> <p>Поштова шапка (czapka pocztowego): 1</p> <p>Провізія (Продукти)</p> <p>В'ялена риба (ryby wędły): 120</p> <p>Лящі (leszcze): Кількість не вказана окремо, але оцінені разом на суму 3 рублі.</p>
48 Гайдамацький рух на Україні № 22 ст 67 - 69	1735	по селам хліб у мужиков брали	Хліб - ?

<p>49 Гайдамацький рух на Україні № 87 ст 190-191</p>	<p>1751</p>	<p>пограбили и убытка на полтараста тысяч золотых причинили</p> <p>Пушки, находившиесь в замке, и ружье, котораго с собою взять не могли, .</p>	<p>1. Зброя та військоове спорядження</p> <p>Пушки (гармати) — кількість не вказана числом (множина), знаходилися в замку.</p> <p>Ружье (рушниці/вогнепальна зброя) — кількість не вказана, але зазначено, що це була та зброя, яку нападники не змогли взяти з собою.</p> <p>2. Сума збитків</p> <p>Убыток (збитки) — 150 000 (полтараста тысяч) золотих</p>
<p>50 Гайдамацький рух на Україні № 88 ст 191 - 193</p>	<p>1751</p>	<p>Про речі нічого</p>	<p>Нічого</p>
<p>51 Гайдамацький рух на Україні № 121 ст 241 - 242</p>	<p>1753</p>	<p>имущества ево денги и пожитки взяли</p>	<p>Мйно - ?</p> <p>Гроші - ?</p> <p>Пожитки - ?</p>

<p>52 Гайдамацький рух на Україні № 126 С 246 .</p>	<p>1755</p>	<p>взяли двух лошадей — мерина и кабылу гнедых — и прочее, что при них было, все без остатку.</p>	<p>Коні (лошади) — 2</p> <p>Мерин — 1 (кастрований самець, зазвичай використовувався як спокійний робочий або їздовий кінь).</p> <p>Кобила — 1 (самка).</p> <p>Масть: Обидві тварини були гнідими (коричневе тіло з чорною гривною, хвостом та нижньою частиною ніг).</p> <p>«Протчее, что при них было» — масться на увазі все супутнє спорядження. Сюди входили:</p>
<p>53 Гайдамацький рух на Україні № 184 ст 328</p>	<p>1764</p>	<p>заграбленіи ими в него денег и разних золотих и серебряних вещей в силѣ прежней грамоти надлежащего</p>	<p>Гроші – ?</p> <p>Срібні речі ?</p>
<p>54 Архів Коша Т. 1 № 327 ст 410</p>	<p>1747</p>	<p>одинадцятєро коней</p>	<p>Коні – 11</p>
<p>55 Архів Коша Т. 1 № 245 ст</p>	<p>1747</p>	<p>Кінь, віл. своровали семеро лошадей</p>	<p>Віл – 1</p> <p>Кінь – 1</p>

300			Коні (лошади) — 7
56 Архів Коша Т.1 № 275 ст 330	1749	двох хоронхъ лошадей,	Коні (лошади) — 2
57 Архів Коша Т. 1 № 296 ст 367	1749	<p>[Взя]то имено готовихъ денегъ рублей 28</p> <p>[Взя]то свигокъ двѣ то нк ихъ, една стал того [сукна] под бузуменгомъ, а другая помарань[ского] [с]укпа с петлицями золотни, и з лишигва[ми] [мат]ерияльними блакитними, которимъ [1Гѣпа] [свиг]камъ рублей 30</p> <p>[Взято] [жуп]анъ нови зелений китарвий, юному [ц'ѣна] [рублей] 4</p> <p>[Взято] [кафт]анъ красіга шолкови, а други б іл и полеки, [ціна] [руб]лей [Взято . . .]3 новпхъ два, которымъ ціна рублей ^ 50 // 136</p> <p>Взято чекмень кримски, сіринови, шному ціна зв. рублей 40 Взято ладану сокъ тринацят, соко по сім ь золотихъ; іггого денегъ за (они ладаигъ рублей 20</p> <p>Взято розииковъ камень, сонимъ ціна рубль девядесять копієкъ ^ 90</p> <p>Взято перстінъ срібни турецки, соному ціна ^ 20 Взято чоботь парь дві, сонимъ цена рублей ^</p> <p>Взято шольку жолтого поллята сока, а ціна соку по дванацять рублей; Итого рублей ^ [. . .] Взято пшона м іхъ, соному ціна рубль * ^ [. . .]</p> <p>Взято полотна аріпинь восьми, соному ціна копієк I • • • I Взято сукна білого кримского два аршина, сонимъ ціна [...] Взято полуоставъ, соному ціна рубль</p> <p>Взято патроновъ с кулями трицяг, сонимъ ціна Взято</p>	<p>Одяг та взуття</p> <p>Свитки: 2 (одна зі сталевого сукна з оздобленням "бузуменгом", інша — помаранчева з золотими петлицями та блакитними нашивками).</p> <p>Жупан: 1 (новий, зелений, китайчаній — тобто з легкої шовкової або бавовняної тканини).</p> <p>Кафтани: 2 (один червоний шовковий, інший — білий польський)..</p> <p>Чекмень: 1 (кримський, "сіриновий" — імовірно, сіро-димчастого кольору).</p> <p>Чоботи: 2 пари.</p> <p>Бурка: 1 (кримська,</p>

	<p>шаблю турецкую добрую, соной ціна руб[лей] , ,</p> <p>Взято ф лгту добрую, тульской роботи, ці[на] [1</p> <p>Взято бурку кримскую красною мал[. . .] подшита, 1 • ■ • которой ціна рублей</p> <p>Взято ув Илий Гегеленка, какъ ехал[ъ] [...], бугасовъ пять місяца генваря ф тер е[. . .] бугаси гвоздіковие, сонимъ ціна рублей г , (Оной всей суми счислениемъ денегъ</p>	<p>червона, підшита).</p> <p>Бугаси: 5 (вид верхнього одягу, кольору гвоздики, взяті у Іллі Гегеленка).</p> <p>Тканини та матеріали</p> <p>Шовк жовтий: "полята сока" (півтора сока/міри)</p> <p>Полотно: 8 аршинів.</p> <p>Сукно кримське: 2 аршини (білого кольору).</p> <p>Полустав: 1 (вид тканини або одягу).</p> <p>Зброя та амуніція</p> <p>Шабля: 1 (турецька, "добра").</p> <p>Флінта (рушниця): 1 (доброї тульської роботи).</p> <p>Патрони з кулями: 30</p> <p>Продукти та товари</p> <p>Готові гроші: 28 рублів.</p>
--	---	--

			<p>Ладан: 13 соків (мірок).</p> <p>Родзинки: 1 камінь (міра ваги, приблизно 12–16 кг).</p> <p>Пшоно: 1 міх.</p> <p>Ювелірні вироби</p> <p>Перстень: 1 (срібний, турецький). Ціна: 20 копійок.</p>
58 Архів Коша Т.1 № 308	1761	разбоек денги, вещи і [про]тчіи імені.	<p>Гроші – ?</p> <p>Речі - ?</p>
59 Архів Коша Т. 2 № 244	1749	пяти лошадей,	Коні (лошадь) – 5
60 Архів Коша Т.2 № 287 С 401.	1750	З переліку речей нічого. Невдала спроба грабунку.	Нічого
61 Архів Коша Т.2 № 284	1750	и взяли коней д ванадия т2 Халимъ Баші сердень яшти агаси3, ежели воспросите: коней пят огировъ, а дві кобилиці жеребних, кобиль 10 да двое крадених коней. І тіє перевели на Ингу л ь. і виділи своїми очима.	Огири (жеребці)5 .Дорослі некладені коні, особливо цінні для розведення або

			<p>як бойові коні.</p> <p>Кобилиці жеребні2.Вагітні самки (подвійна втрата, бо враховувався і майбутній приплід).</p> <p>Кобили10 Дорослі самки</p> <p>Крадені коні2 Коні, які вже були вкрадені раніше (можливо, перепродані або загарбані повторно).</p>
62 Архів Коша Т. 2 № 316 С 428 - 430.	1750	<p>Европейських червонцовъ 364 20 волось - цена имъ 200 левковъ Одни часи 50 левъковъ .. 8 одинъ турецкой жеребець 10 левковъ Одно седло с уборомъ 13 левковъ Одна шабля сребромъ оправлена 80 левковъ Одна пара пістолеть 20 левковъ Одно ружье, сребромъ оправлено 40 левковъ Два полукафтани 15 левковъ Одни штани суконие 7 левковъ // СОдинъ кушакъ 3 левка Три рубашки мовнихъ 4 левка 10 кусковъ шамской полошатою [!] мамси 40 левковъ</p> <p>20 кусковъ тевриской кутни 140 левъковъ 10 шерстянихъ добрихъ куш аковъ 180 левковъ Одинъ коверъ и одинъ килимъ 8 левковъ Д ві шапки 3 левка Одни хамеданские9 переметане сумки 3 левка Одинъ ножикъ, сребромъ обложеною 20 левковъ Два перстиня 3 левка Одно простое полукафтани 5 левковъ Одна шуба на білемъ меху 23 левка</p>	<p>Гроші та Худоба</p> <p>Європейські червінці: 364 одиниці.</p> <p>Воли: 20 голів (оцінені у 200 левків, тобто по 10 левків за вола).</p> <p>Озброєння та Спорядження</p> <p>Турецький жеребець: 1</p> <p>Сідло з убором (комплектом): 1</p> <p>Шабля, оправлена</p>

			<p>сріблом: 1</p> <p>Пістолети: 1 пара.</p> <p>Рушниця, оправлена сріблом: 1</p> <p>Ніж, обкладений сріблом: 1</p> <p>Переметні сумки (хамаданські): 1 пара (спеціальні дорожні сумки, що кріпляться на коня).</p> <p>Одяг та Текстиль</p> <p>Полукафтани: 3 (2 дорожчих і 1 «просте»).</p> <p>Штани суконні: 1</p> <p>Кушаки (пояси): 11 (1 звичайний та 10 «шерстяних добрих»).</p> <p>Сорочки (мовні/шовкові?): 3</p> <p>Шуба на білому хутрі: 1</p> <p>Шапки: 2</p> <p>Тканина (Шамська мамса): 10 шматків (смугаста тканина з</p>
--	--	--	--

			<p>Дамаска/Сирії).</p> <p>Тканина (Тевризька кутня): 20 шматків (дорога східна тканина з Гебриза, суміш шовку та бавовни).</p> <p>Килими: 2 (один «коверь» та один «килим»).</p> <p>Особисті речі та Коштовності</p> <p>Годинник: 1 (оцінений у 50 левків — дорожче за рушницю).</p> <p>Персні: 2</p>
63 Архів Коша Т. 2 № 330	1751	4 воли	Воли – 4
64 Архів Коша Т. 2 № 372	1752	Наче своїми чотирью лошадами . тритцать семь лошадей,	<p>Лошаді (коні) особисті — 4</p> <p>Лошаді (коні) загальна група — 37</p>
65 Архів Коша Т. 3 № 258 -	1754	четирнадцяти волахъ	Воли – 14

259			
66 Архів Коша Т. 3 № 491 - 492	1754	Стада коней ? коней шестеро, ?	Кінь - ? + 6
67 Архів Коша Т.3 № 495	1754	и семеро лошадей нехудых денег готовых 30 рублей, 5 червоних // подвойных венгерских, сукна синего тонкого 400 аршин, смушков черных 35 веема хороших триста, штука грезету цветомъ червоная, поясъ червоной звбеломорской концы золотья, седел крымских новых 2 , перстень серебряной и в середине камень червонной, на камени вырезано по-грецки имя Христовой, парус, пара пистолетов новых, оправа медная ценою шесть рублей, ленты разных цветов въ пятьдесятъ аршин широтою на три палца, чернилница медная с трубкою цепочками серебряными, хорей черных дватцать, цена каждому хорю по дватцети восьми копеекъ, платков 120 цветомъ рябья, сахару три головы, кафтан грецкой червонной полосатой, редно новое	Тварини та спорядження Коні: 7 голів («нехуді», тобто в доброму стані, вгодовані). Сідла: 2 (кримські, нові). Вітрило (парус): 1 Тканини та одяг Сукно синє тонке: 400 аршин (приблизно 284 метри). Смушки чорні (каракуль): 300 (вищої якості, «вельми хороші»). Грезет (шовкова або вовняна тканина з візерунком): 1 штука («червоного» кольору). Стрічки (ленти): 50 аршин (різних

			<p>кольорів, шириною в 3 пальці).</p> <p>Рядно (грубе полотно): 1 штука (нове).</p> <p>Кафтан: 1 (грецький, червоний, смугастий).</p> <p>Хустки: 120 («рябі», тобто строкаті або в цятку).</p> <p>Пояс: 1 (червоний, біломорський, із золотими кінцями).</p> <p>Коштовності та особисті речі</p> <p>Перстень: 1 (срібний із червоним каменем, на якому грецькою вирізьблене ім'я Христа).</p> <p>Пістолети: 1 пара (нові, у мідній оправі).</p> <p>Чорнильниця: 1 (мідна, з трубкою для пер та срібними ланцюжками).</p> <p>Хутро, продукти та інше</p> <p>Тхори (шкурки): 20</p>
--	--	--	---

			<p>(ціна за кожна — 28 копійок).</p> <p>Цукор: 3 «голови» (традиційна на той час конусоподібна форма пресованого цукру).</p> <p>Гроші</p> <p>Готівка: 30 рублів (на той час — значна сума).</p> <p>Червонці: 5 («подвійні угорські», тобто золоті дукати подвійної ваги).</p>
68 Архів Коша Т.3 № 516	1754	казака лошедь	Лошадь – 1
69 Архів Коша Т. 3 № 531 - 534	1753	<p>Денег, зданих разными старшинами и козаками на поупку, 42 ру. 24 ко. Лошад его собственная мастью каштонаватая, ценою въ 20 ру. Ру же донское новое одно, ценою в три рубли Мундиръ зеленого сукна, ценою въ 4 ру. Шапка, желтого тонкого сукна вершокъ, а околица черная - въ 1 ру. Лядунка с патронами - въ 30 ко. Опанча полстяная - въ 4 ру. Шабля добрая казацкая - въ 4 ру. Седло с овсом - въ 4 ру. Готових денег его 11 ру. 50 ко</p>	<p>1. Гроші (Казенні та власні)</p> <p>Гроші на поупку (спільні): 42 рублі 24 копійки.</p> <p>Готівкові гроші (власні): 11 рублів 50 копійок.</p> <p>2. Кінь та спорядження</p>

			<p>Кінь власний: 1</p> <p>Масць: Каштунувата (каштанова/гніда).</p> <p>Сідло: 1 . (згадане разом із запасом вівса для коня).</p> <p>3. Озброєння та амуніція</p> <p>Ружье (рушниця) донське: 1 (нове).</p> <p>Шабля козацька: 1 . («добра»).</p> <p>Лядунка з патронами: 1 (сумка для боєприпасів).</p> <p>4. Одяг (Уніформа)</p> <p>Мундири: 1. (із зеленого сукна).</p> <p>Шапка: 1 (верхівка з жовтого тонкого сукна, околиця чорна — імовірно, смушева).</p> <p>Опанча полстяна: 1 (плащ із валяної вовни/повсті для захисту від дощу та холоду).</p>
--	--	--	---

<p>70 Архів Коша Т. 3 № 161- 164</p>	<p>1757</p>	<p>в череді шестнадцяти рогатого скота и риболовного невода з медними к азанам</p> <p>восмыдесяты шести воловъ и равними временами немалого числа скота, лошадей, овецъ, ягнятъ и другихъ разних вещей</p> <p>пятидесяти восмы воловъ</p>	<p>2. Промислове та господарське майно:</p> <p>Риболовний невід — 1 Велика промислова сітка для масового вилову риби. Її наявність вказує на те, що власник займався рибним промислом у промислових масштабах.</p> <p>Мідні казани — Кількість у множині (мінімум 2)</p> <p>Воли 144.(86 у другому фрагменті + 58 у третьому). Це критична втрата тягової сили для цілого регіону.</p> <p>Рогата худоба (в череді) 16 Ймовірно, корови або телята, що були частиною загального стада.</p> <p>Овці та ягнята Немале число Точна цифра не вказана, але множина свідчить про велику отару.</p>

			Коні (лошади) Немале число Доповнюють ваші попередні списки про викрадення табунів.
71 Архів Коша Т.3 № 366	1760	трех лошадей (которые приметамы: первая кабылица рыжая, другая - ворона, а третьей конь - сивой)1 да пару воловь половых, пограбив	1. Коні (лошади) — 3 Перша: Кобылиця руда (рыжая) — 1 Друга: Кобылиця ворона (чорна) — 1 Третій: Кінь сивий (сірий або попелястий) — 1 2. Велика рогата худоба — 2 Пара волів половых — 2
72 Архів Коша Т. 3 № 367 – 368	1760	В Павла Ильляшенка Две лошади: 1, меринь мастью белой, грива налево, леть осми, с левой стороны на передней лопатке клеймо - "I. M."; 2, мерин же мастью темно-вороной, леть осми, грива на праву сторону, с отметоь і немножко над очима подстриженно. Ружина - цена Седло - цена Бурка - цена Кось две - цена Сокира - цена Молотокъ - цена Брусовъ два - цена В Павла Безпалченка Пара воловь: 1, мастью серой, леть пяти, роги туркатие; 2, мастью черной, леть пяти ж, чрез вввес лобъ белая лисина, роги дулие. В Степана Мирончяка Пара волон: 1, мастью гнедой, леть четырехъ, роги дулие;	Ружина (Рушниця) — 1 Седло (Сідло) — 1 Бурка (Верхній одяг з повсті) — 1 Кос две (Дві коси) —

		<p>2, мастю половой, летъ четырехъ же, роги дулие жъ. // В Павла Семидевченка Пара воловъ: 1, мастю половой, летъ пяти, роги дулие; 2, мастю гнедой, летъ пяти, роги дулие жъ. Да в Карнея Артюсенка Трое лошадей: 1, мастю темно-гнедой, грива направо, летъ пяти, на левом заднемъ окараку клеймо - “Х”; кобылиця жеребямъ - мастю темно-сывая, грива направо, семи летъ, на спине седломъ подпарени, на лобѢ долга лисина, на левомъ заднемъ окараку, къ крижу, клеймо - “Н”; кобыла ж - мастю темно-сыва, на лбу долга лисина, летъ двохъ, грива и хвостъ стриженной. Итого пограблено: Лош адей 5 Воловъ 6 Вещей на цену 80 80 60 30 5 5 93 зв. вру. 60 ко.</p>	<p>2</p> <p>Сокира — 1</p> <p>Молоток — 1</p> <p>Брусов два (Два точильних бруски) — 2</p> <p>Лошадей: 5</p> <p>Волов: 6</p> <p>Вещей (речей): вказано цифри, які, ймовірно, відповідають копійкам або гривням того часу.</p> <p>Загальна сума: «93 зв. вру. 60 ко.» (імовірно: 93 рублі 60 копійок).</p>
73 Архів Коша Т.3 № 385	1760	Про речі нічого	Нічого
74 Архів Коша Т. 4 № 166	1759	Своровавши двое лошадей	Кінь (лошадь) – 2
75 Архів Коша Т.4	1759	Деньги и вещи. Кирей две сукна синего, два пояси полушалевихъ, червонихъ, сорочок семь, рушницу з	КирейДовгий верхній одяг без рукавів, схожий на

№ 168		в'язнею, ленеґ 60 рублеґ.	<p>плащ, зазвичай із грубоґо сукна.2 (синього кольору)</p> <p>Пояси напівшалеґіДороґі пояси, виготовлені з тонкої вовни або шовку (імітація східних шалеґ).2б(червоні)</p> <p>СорочкиНатільна білизна, основа традиційного одяґу.7</p> <p>Рушниця з в'язнеюВогнепальна зброя (рушниця) разом із кріпленням або ременем для носіння.1</p> <p>ГрошіГотівкові кошти в рублях.60 рублів</p>
76 Архів Коша Т. 4 № 178	1760	Рушниця, деньґи, ножиці.	<p>Рушниця – 1</p> <p>Гроші - ?</p> <p>Ножиці - ?</p>
77 Архів Коша Т. 4 № 181	1760	Лошадей 11	Коні (лошадь) - 11
78 Архів Коша Т. 4	1760	3 кобилиці 100 коней	Коні – 100

№ 185			Кобилиці – 3
79 Архів Коша Т.4 № 184	1760	Лошадей ?	Лошадь - ?
80 Архів Коша Т. 4 № 187 С 244.	1760	Вимагали грощі той дав 10 рублей.	Грощі – 10 рублів
81 Архів Коша Т. 4 № 191	1760	Четире рубля денег	Грощі – 4 рубля
82 Архів Коша Т. 4 № 195	1760	Кінь позичивши ?	Кінь - 1 ?
83 Архів Коша Т. 6 - 7 № 5	1768	двох возових шкуръ на постолы, ратиць трох 2 и саль 2,	<p>Возові шкуриШкури великої рогатої худоби (волів), призначені для вичинки та пошиття взуття.2</p> <p>РатищаДревки для списів або самі списи (мисливські чи бойові).3</p> <p>Сала Шматки або пласти засоленого свинячого жиру.2 (</p>
Всього розглянути	83		

х справ			
---------	--	--	--

Перелік краденого

1. Худоба – коні (лоша), воли, кобили, вівці, корови, бики, телята.

2. Зброя та боєприпаси - Спис, рушниця, пушка (гармата), Яничарки(рушниці турецького типу), пістолети прості, шабля простої роботи, шабля турецька добра, Флінта (рушниця), патрони з кулями, шабля, рушниця, ніж (оправлені сріблом) ружье донське, шабля козацька, рушниця з в'язнею – рушниця разом з кріпленням або ременем для носіння. Палащі - важкі мечі / шаблі позолочений широкий з ефесом, чорний кривий без срібла, але з майстерним ефесом, простий з ремінцями та бляцками з релігійним написом на ефесі, чорний подорожний, служителя кортик. Пістолети Позолочені французькі, Мідні паризькі з сталевими замками, Сталеві французькі, Мідні схоєі на саксонські, Маленькі французькі, Рушниці Фузеї Штуцер (гвинтівка), ладунки сумка для патронів з позолоченою бляхою і чероним каменем, Срібна позолочена ремінна для розїздів. Порохівниці: брацлавська рогова, чорний ріг для підсипу пороху, кошель пороховий.

3. Гроші – (деньги) зазначено просто гроші без суми, різні суми рублі та польські злоти.

4. Дорогоцінності – коралі, (коралі намисто), заушниці (сережки блахмяалові), кубок срібний, чаша срібна, ложки срібні, помолумиски олов'яні, тарілки олов'яні, миски великі олов'яні, кубок олов'яний, сільниця кришталева, казанки мідні, срібло, мідь, олово, пояси ремені з бляхами срібними, кубки срібні не великі срібні ножі з вилками, срібні ложки, ламане срібло, срібна чарка, персні та перли, весільні кільця золотий перстень з портретом Ченстоховської Божої матері, табакерка золота, тренсавки (прикраси ланцюжки золоті), діаманти, казан мідний, перстень срібний турецький, годинник, перстень срібний з червоним каменем на якому грецькою вирізблено ім'я Хреста.

5. Одяг - Свитка синя, юпка пестрова, зипун, кафтани, свита, кунтуш, чуга, кожух, запаска, плахта, платье, пояси шатові, рябки, сорочки, хустки турецькі,

шаровари, спідниця біла майкова, сорочки швабські, панчохи, завіси, хутро, жупанки суконні, мундир, каптани жіночі, кожухи вовчі, бурка турецька епанча, сукні жіночі, сукні чоловічі, лисяче хутро, хутро куниці, вовче хутро, опоньча, бурка, бугаси, полукафтани, штани суконні, кушаки – пояси, шуба на білому хутрі, кирея, пояси шовкові, пояс, волова шкіра, шапка, чіпець.

6. Взуття - чоботи саф'янові польські, жовті турецькі чоботи, возові шкіри великої рогатої худоби для пошиття взуття.

7. Тканина - полотно, китайка, на 2 кафтани, сукно на шаровари срібна позумінь рушники звичайні, катанка зелена, полотно швабське, каламайка, епанча суконна, сукно синє тонке, попонка суконна червона (покривало для коня), шовк жовтий, сукно кримське, Шамська мамса, Тевринзька кутня, рядно.

8. Продовольчі товари – (харчі), велика рогата худоба на м'ясо, горілка, крупа, хліб, хліб житній і пшеничний, масло коров'є, пшоно, паляниця, сало, молоко, сир, вялена риба, лящі, цукор.

9. Господарське майно - подушки, наволочки, простирадла, ковдра, сокира, молоток, вуздечки, сідла, саки, килим, карабін, спис, ладівниця (сумка для набоїв), годинник, ножиці, вітрило, стрічки, бруси, коси,

Кількість справ де трапляється та чи інша річ

1. Худоба коні, воли, інші - 47 справ.
2. Зброя та боєприпаси - 23 справи.
3. Грощі - 41 справи.
4. Дорогоцінності - 14 справ.
5. Одяг - 24 справи.
6. Взуття - 6 справ.

7. Тканина - 16 справ.
8. Продовольчі товари (харчування) - 9 справ.
9. Господарське майно -10 справ.
10. Справи майно / пожитки (пожитки на певну суму) - 3 справи.
11. Справи майно / пожитки разом з преліком інших речей - 12 справ.
12. Справи де зазначено нічого / про речі нічого - 6 справ серед них одна справа про невдалу спробу грабунку яку розкрили Архів Коша том 2 № 287 С 401.
13. Спалили документи - 4 справи.

Справи де є ? , це означає що невідома кількість

Примітка: В третій колонці частини тексту де зазначено про перелік тих чи інших речей, мовою оригіналу джерела. В наступній колонці розшифровано предмети і їхню кількість .

Джерело: Складено Штойко В. В на основі опрацьованих справ Архів Юго Западной Росии. Том 3. Киев. 1876. с. 897. А також збірника Гайдамацький рух на Україні у XVIII ст. Київ. 1970. Також декількох томів Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 1. Київ. 1998. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 2. Київ. 2000. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 3. Київ. 2003. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 - 1775. Том 4. Київ. 2006. Архів Коша. Нової Запорозької Січі: корпус документів 1734 -1775. Том 6/7. Київ. 2019.